

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพการส่งออกข้าวของไทยและการส่งออกข้าวของเวียดนาม จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยศึกษาจากบทความ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำมาวิเคราะห์ถึงภาคการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามเพื่อทราบสภาพทั่วไป ของการผลิตข้าว การบริโภคข้าวภายในประเทศ การส่งออกข้าว สภาพการณ์การแข่งขันการส่งออกข้าว ตลอดจนปัญหาในการส่งออกข้าวของทั้ง 2 ประเทศ ส่วนที่สองจะนำเอาข้อมูลสถิติซึ่งวิเคราะห์โดยใช้สูตร RCA (Revealed Comparative Advantage) , พลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Dynamic Revealed Comparative Advantage : DRCA) และส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Share) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเปรียบเทียบค่า RCA , DRCA และ Market Share ของประเทศไทยและเวียดนามซึ่งเป็นประเทศคู่แข่งในการส่งออกข้าว เพื่อศึกษาความได้เปรียบของการส่งออกข้าว และแสดงถึงศักยภาพการส่งออกข้าวของทั้งสองประเทศ ตลอดจนแสดงถึงส่วนแบ่งตลาดข้าวระหว่างประเทศ โดยที่ตลาดที่ทำการศึกษา ได้แก่ ตลาดโลก

4.1 สถานการณ์การค้าข้าวโลก

(กรมการค้าต่างประเทศ, 2550) จากรายงานกรมการค้าต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่า ผลผลิตข้าวทั่วโลกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ปี 2544/2545 มีผลผลิตข้าว 399.1 ล้านตัน ปี 2545/2546 มีผลผลิตข้าว 377.5 ล้านตัน ปี 2546/2547 มีผลผลิตข้าว 391.6 ล้านตัน ปี 2547/2548 มีผลผลิตข้าว 400.8 ล้านตัน ปี 2548/2549 มีผลผลิตข้าว 418.0 ล้านตัน ปี 2549/2550 มีผลผลิตข้าว 416.5 ล้านตัน อัตราการขยายตัวลดลงในปี 2550 คิดเป็นร้อยละ 40

ด้านการบริโภคข้าวของโลกก็เพิ่มขึ้นต่อเนื่องทุกปีเช่นกัน ปี 2544/2545 การบริโภคข้าว 412.9 ล้านตัน ปี 2545/2546 การบริโภคข้าว 407.3 ล้านตัน ปี 2546/2547 การบริโภคข้าว 413.1 ล้านตัน ปี 2547/2548 การบริโภคข้าว 407.5 ล้านตัน ปี 2548/2549 การบริโภคข้าว 415.2 ล้านตัน ปี 2549/2550 การบริโภคข้าว 419.0 ล้านตัน อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นในปี 2550 คิดเป็นร้อยละ 90

การค้าข้าวของโลกมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นถึง 4.6 เปอร์เซ็นต์ในปี 2550 เนื่องจากการค้าข้าวของโลกเพิ่มมากขึ้นทุกปี ปี 2544/2545 การค้าข้าว 27.9 ล้านตัน ปี 2445/2546 การค้าข้าว

27.6 ล้านตัน ปี 2546/2547 การค้าข้าว 27.2 ล้านตัน ปี 2547/2548 การค้าข้าว 29.0 ล้านตัน ปี 2548/2549 การค้าข้าว 28.5 ล้านตัน ปี 2549/2550 การค้าข้าว 29.8 ล้านตัน

**หมายเหตุ : พ.ศ. 2544/2545 หมายถึงระยะเวลาเพาะปลูกข้าวในปี 2544 ซึ่งรวมระยะเวลา 2 ฤดูกาลเพาะปลูกทั้งในฤดูฝนจากเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูแล้งจากเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนเมษายน ปี 2545

ตารางที่ 4.1 แสดงผลผลิต การค้าข้าวของโลก

หน่วย : ล้านตัน

ปี	พ.ศ. 44/45	พ.ศ. 45/46	พ.ศ. 46/47	พ.ศ. 47/48	พ.ศ. 48/49*	พ.ศ. 49/50*	เปอร์เซ็นต์การ เปลี่ยนแปลง
ผลผลิต	399.1	377.5	391.6	400.8	418.0	416.5	- 0.4
บริโภค	412.9	407.3	413.1	407.5	415.2	419.0	0.9
การค้า	27.9	27.6	27.2	29.0	28.5	29.8	4.6
สต็อก ปลายปี	133.4	103.6	82.1	75.4	78.1	75.7	- 3.1

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ (www.dft.moc.go.th)

4.2 สถานการณ์การผลิต และการค้าข้าวโลก

กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ ได้ปรับการประมาณการผลิตข้าวโลกในปีการผลิต 2549/50 เป็นประมาณ 416.5 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากการประมาณการในเดือนก่อนประมาณ 1.3 ล้านตัน เนื่องจากประเทศเวียดนามและกัมพูชาจะมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นประมาณ 0.3 ล้านตัน และ 1.0 ล้านตัน ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลผลิตข้าวโลกดังกล่าวยังคงต่ำกว่าการบริโภคข้าวโลกซึ่งจะมีประมาณ 419.0 ล้านตัน หรือต่ำกว่าประมาณ 2.5 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 0.6 และเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2548/49 ผลผลิตข้าวโลกยังคงลดลงร้อยละ 0.4 ขณะที่การบริโภคข้าวโลกยังคงเพิ่มขึ้น ร้อยละ 0.9

จากสถานการณ์ดังกล่าว ในปี 2550 กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ จึงได้ปรับการค้าข้าวโลกเพิ่มจาก 29.4 ล้านตัน ในเดือนเมษายน เป็น 29.8 ล้านตัน ในเดือนพฤษภาคม ซึ่งสูงสุดเป็นประวัติการณ์ เนื่องจากตลาดโลกมีความต้องการนำเข้าข้าวมากขึ้น โดยเฉพาะอินโดนีเซีย จึงเป็น

โอกาสของประเทศที่มีสต็อกข้าวคงเหลือเพื่อส่งออกโดยทั่วไปสามารถระบายข้าวจะส่งออกได้มากขึ้น โดยเฉพาะประเทศไทย

ตารางที่ 4.2 แสดงผลผลิต การใช้ การค้า และสต็อกข้าวของโลก

หน่วย : ล้านตัน

ประเทศ	ผลผลิต	การบริโภค	การนำเข้า	การส่งออก	สต็อกปลายปี
โลกปี 2548/49	418	415.2	28.5	28.5	78.1
โลกปี 2549/50 *	416.5	419	29.8	29.8	75.7
เปอร์เซ็นต์การเปลี่ยนแปลงระหว่างปี 2550/2549	-0.4	0.9	4.6	4.6	-3.1
ประเทศผู้ส่งออกปี 2550					
สาธารณรัฐประชาชนจีน	128	127.9	0.8	1.4	36.3
อินเดีย	91.1	87.6	-	4.3	9.7
เวียดนาม	23	18.4	-	5	1.3
ไทย	18.3	9.6	-	8.8	3.5
สหรัฐอเมริกา	6.2	3.9	0.7	3.3	1.2
ปากีสถาน	5.2	2.1	-	3.1	0.4
ประเทศผู้นำเข้าปี 2550					
ฟิลิปปินส์	10.1	11.3	1.9	-	5.8
อินโดนีเซีย	33.3	35.9	1.8	-	2.4
ไนจีเรีย	2.9	4.5	1.7	-	0.6
อิรัก	0.07	1.2	1.3	-	0.4
อิหร่าน	2.4	3.2	0.9	-	1.3

ที่มา: กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ (USDA) ณ เดือนพฤษภาคม 2550 (www.usda.gov)

* ประมาณการณเบื้องต้น

** การนำเข้าข้าวจากการเปิดตลาดนำเข้าข้าวตามความตกลงองค์การการค้าโลก (WTO)

ตารางที่ 4.3 แสดงผลผลิต การค้าข้าวของโลก

หน่วย : ล้านตันข้าวสาร

ปี	พ.ศ. 44/45	พ.ศ. 45/46	พ.ศ. 46/47	พ.ศ. 47/48	พ.ศ. 48/49*	พ.ศ. 49/50*	เปอร์เซ็นต์การ เปลี่ยนแปลง 50/49
ผลผลิต	399.1	377.5	391.6	400.8	418	416.5	-0.4
บริโภค	412.9	407.3	413.1	407.5	415.2	419	0.9
การค้า	27.9	27.6	27.2	29	28.5	29.8	4.6
สต็อกปลายปี	133.4	103.6	82.1	75.4	78.1	75.7	-3.1

ที่มา: กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ (www.usda.gov)

* ข้อมูลประมาณการณเบื้องต้น ณ พฤษภาคม 2550

ข้าว เป็นอาหารประจำวันของคนกว่าครึ่งโลกกว่า 200 ประเทศทั่วโลก นับเฉพาะประเทศจีนกับอินเดียแล้วก็มีผู้บริโภคข้าวรวมกันเกือบ 3,000 กว่าล้านคน ประเทศที่ปลูกข้าวมีประมาณ 113 ประเทศในทุกทวีป ยกเว้นทวีปอเมริกาเหนือและทวีปแอนตาร์กติกา เพราะเป็นทวีปที่มีแต่ น้ำแข็ง

เอเชีย เป็นทวีปที่ปลูกข้าวได้มากที่สุดในโลกถึงร้อยละ 90 โดยจีนและอินเดีย เป็น 2 ประเทศที่ถือเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่ใหญ่ที่สุดในโลกสามารถผลิตข้าวได้ มากกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณข้าวทั้งหมดที่ปลูกในโลกแต่ละปี ทว่าส่วนใหญ่จะใช้บริโภคภายในประเทศ ส่วนประเทศที่ส่งออกข้าวมากที่สุดในโลกก็คือ ประเทศไทย

ประเทศไทยส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกมาเป็นระยะหลายปีติดต่อกัน ข้าวจึงไม่ได้เป็นเพียงอาหารหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้มหาศาลให้แก่ประเทศ โดยในปัจจุบันประเทศไทยส่งออกข้าวคิดเป็นมูลค่ากว่า 100,000 ล้านบาท แบ่งเป็นข้าวสาร 93% และผลิตภัณฑ์จากข้าว เช่น เส้นก๋วยเตี๋ยว เส้นหมี่ แป้งข้าวเจ้า ผลิตภัณฑ์ข้าวสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูป และอื่นๆ คิดเป็น 7%

เมื่อพูดถึงข้าวไทยในตลาดโลกที่เป็นที่รู้จักกันดีก็คือ ข้าวหอมมะลิไทย ซึ่งกลายเป็นสินค้าหลักในการส่งออกของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เนื่องจากประเทศไทยมีภูมิประเทศที่เหมาะสมในการปลูกข้าว อีกทั้งข้าวไทยมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในตลาดโลกในฐานะผู้นำทั้งด้านปริมาณและคุณภาพข้าว แม้ประเทศไทยจะส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลก แต่กลับไม่มีอำนาจในการกำหนดราคาข้าวในตลาดโลกเลย เพราะในปัจจุบันยังมีคู่แข่งในตลาดโลกที่สำคัญ

คือ เวียดนาม สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ปากีสถาน และจีน เป็นต้น ที่มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวและ พัฒนาวิธีการเพาะปลูกทำให้มีผลผลิตต่อไร่สูง อีกทั้งยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวในรูปแบบ ต่างๆ ทำให้ส่วนแบ่งการตลาดและมูลค่าเพิ่มของผู้ส่งออกข้าวไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนามซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับสองรองจากไทย การแข่งขัน ระหว่างข้าวไทยและเวียดนามในตลาดโลกนั้นเป็นไปอย่างรุนแรง โดยกลยุทธ์สำคัญของเวียดนาม ในการเจาะขยายตลาดข้าวคือ ราคาส่งออกข้าวที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับไทย ทำให้ช่วงที่ผ่านมาผู้ ส่งออกข้าวของเวียดนามประสบความสำเร็จอย่างมากในการประมูลขายข้าวให้แก่ประเทศผู้นำเข้า ข้าวในเอเชีย ส่งผลให้ข้าวของเวียดนามสามารถครองตลาดเอเชียและเป็นประเทศที่ครองตลาดโลก ในอันดับสองรองจากไทยได้อย่างแนบแน่นในช่วงหลายปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 มาแล้ว

4.3 สภาพทั่วไปในการผลิต การบริโภคและการส่งออกข้าว

4.3.1 ประเทศเวียดนาม

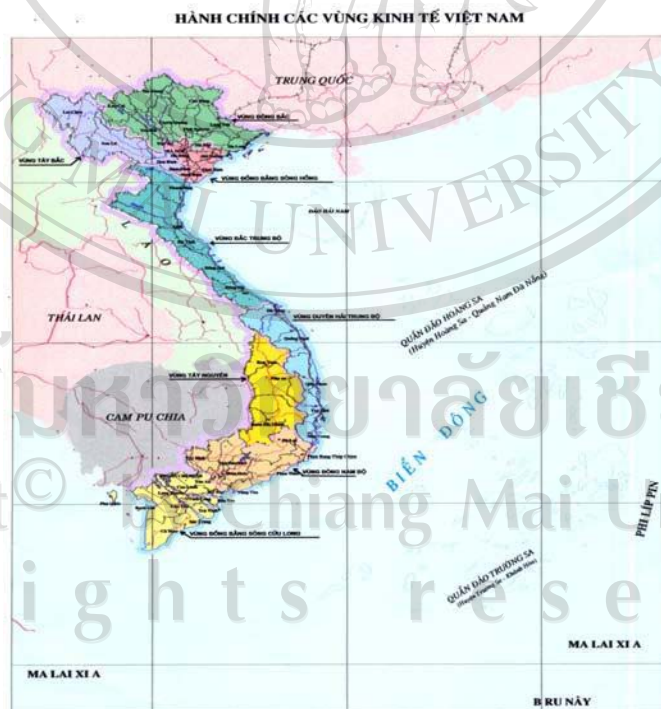
(สุพิชชา สถิตินาพร,ก.พ.2548 ฝ่ายเกษตร สกว. ประชาคมวิจัย) เวียดนามเป็นประเทศ เพื่อนบ้านของไทยในกลุ่ม ASEAN นี้ที่คล้ายคลึงกับประเทศไทยหลายประการ มีพื้นที่ 331,033 ตารางกิโลเมตร ความยาวจากเหนือจรดใต้ 1,650 กิโลเมตร มีชายฝั่งทะเลยาวทั้งสิ้น 3,440 กิโลเมตร มีเขตแดนทางทะเลร่วมกับไทยยาว 97 กิโลเมตร ทิศเหนือมีพรมแดนติดจีน ทิศตะวันตกมีพรมแดน ติดลาว ทิศตะวันตกเฉียงใต้มีพรมแดนติดกัมพูชา ทิศตะวันออกมีพรมแดนติดทะเลจีนใต้ และทิศ ใต้ติดอ่าวไทย มีประชากรประมาณ 82 ล้านคน มีความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรเพียงพอต่อ การบริโภคและส่งออก ภาคเกษตรมีมูลค่าประมาณ 40% ของ GDP

“ข้าว” ถือเป็นสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญในเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามอย่างมาก เนื่องจากข้าวและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าวมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากร ในประเทศ โดยข้าวมีความสำคัญกับเวียดนาม 3 ด้าน ได้แก่ สำคัญในฐานะที่เป็นอาหารหลักของ ประชากรในประเทศ , สำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของประชากรมากกว่า 65% ของ ประชากรในประเทศ และสำคัญในฐานะที่เป็นสินค้าที่สร้างรายได้นำเงินตราต่างประเทศจากการ ส่งออกให้แก่ประเทศ ดังนั้นจึงรัฐบาลเวียดนามจึงให้ความสนใจในการพัฒนากิจกรรมต่างๆที่ เกี่ยวข้องกับข้าวเป็นพิเศษ โดยเฉพาะจัดตั้งนโยบายที่เป็นการสนับสนุนภาคการผลิตข้าวของ ประเทศให้มีประสิทธิภาพ และให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ เพื่อเป้าหมายเป็นประเทศผู้นำในการ ส่งออกข้าวไปยังตลาดโลก

เวียดนามมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวถึง 4 ใน 5 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของประเทศหรือ ประมาณกว่า 7 ล้านเฮกตาร์ คิดเป็น 64% ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของประเทศ มี

ครัวเรือนกว่า 65% ของประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับข้าวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าว จาก การที่ประเทศเวียดนามมีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวมากถึง 64% ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของ ประเทศนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าสามารถปลูกข้าวได้ในทุกพื้นที่ของประเทศ แต่พื้นที่เพาะปลูกข้าวที่ สำคัญของเวียดนามมีอยู่ 2 แห่ง ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “Rice Bowl” ของประเทศ ได้แก่ บริเวณพื้นที่ สามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong River Delta) ทางภาคใต้ของประเทศและบริเวณพื้นที่ สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง (Red River Delta) ทางภาคเหนือของประเทศ โดยบริเวณพื้นที่สาม เหลี่ยมปากแม่น้ำโขงนั้นถือว่าเป็นอู่ข้าวของเวียดนามเพราะสามารถผลิตข้าวได้ตลอดทั้งปี โดยมี ผลผลิตข้าวปีละประมาณกว่า 9 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็น 55 - 60 % ของผลผลิตข้าวทั้งประเทศ และ มากกว่า 90% ของข้าวที่เวียดนามส่งออกเป็นข้าวที่ผลิตในบริเวณนี้ พื้นที่เพาะปลูกข้าวที่สำคัญ รองลงมาคือบริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงที่สามารถผลิตข้าวได้ประมาณ 30% ของ ผลผลิตข้าวทั้งหมด ซึ่งการเพาะปลูกข้าวในบริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงส่วนใหญ่จะ เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคของประชากรในประเทศ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มี ประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก

รูปที่ 4.1 แสดงแผนที่ประเทศเวียดนาม



ที่มา : Prof. Dr. NGUYEN QUANG THAI ,Vietnam under reform 2006.

จากตารางสถิติที่ 4.4 ซึ่งแสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าวของเวียดนาม จะเห็นได้ว่าเวียดนามมีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีบางปีที่น้อยลงกว่าเดิมจากปีก่อนเนื่องด้วยเหตุผลทางภัยธรรมชาติ แต่ก็มีการพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกตามนโยบายส่งเสริมการเพาะปลูกข้าวของรัฐบาล พื้นที่เพาะปลูกจึงเพิ่มขึ้นในปีถัดมา ซึ่งถือได้ว่าแนวโน้มเป็นไปในทิศทางบวกมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งภายในช่วงเวลา 47 ปี จากปี 2503 – 2550 เวียดนามมีพื้นที่เพาะปลูกที่มากขึ้นถึงเกือบ 3 ล้านเฮกตาร์

การที่เวียดนามมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากรัฐบาลเวียดนามส่งเสริมการปลูกข้าวเพื่อการส่งออกมาโดยตลอด ด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าว สนับสนุนการขยายพันธุ์ข้าวใหม่ ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงและใช้เวลาสั้นลงในการเพาะปลูก อีกทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อให้เอื้อต่อการปลูกข้าวเพื่อการส่งออกเป็นการเฉพาะ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาพื้นที่ขนาด 1 ล้านเฮกตาร์บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทางภาคใต้ ตั้งแต่จังหวัดดองทัพ (DongThap province) เรื่อยไปจนถึงปลายแหลมญวน (สั๊กดา ศรีนิเวสน์ <http://www.doae.go.th/report/sukda/veitN/pp.html>) และพื้นที่ขนาด 300,000 เฮกตาร์บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง (Red River Delta) ทางภาคเหนือ ซึ่งทั้งสองพื้นที่เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 4.4 แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าว, ผลผลิตข้าว, ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนาม ปี 2503 – 2550

ปี (พ.ศ.)	พื้นที่เพาะปลูกข้าว (หน่วย:พันไร่)	ผลผลิตข้าว (หน่วย:พันตัน)	ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (หน่วย:ตัน/ไร่)
2503	28,762.50	9,168	0.32
2504	29,768.75	9,258	0.31
2505	30,556.25	9,746	0.32
2506	30,637.50	9,623	0.31
2507	31,143.75	9,697	0.31
2508	29,743.75	9,332	0.31
2509	28,825.00	8,435	0.29
2510	28,537.50	8,688	0.30
2511	29,025.00	8,166	0.28

ตารางที่ 4.4 แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าว, ผลผลิตข้าว, ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียงคานาม ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	พื้นที่เพาะปลูกข้าว (หน่วย:พันไร่)	ผลผลิตข้าว (หน่วย:พันตัน)	ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (หน่วย:ตัน/ไร่)
2512	28,937.50	9,115	0.32
2513	28,943.75	9,915	0.34
2514	30,043.75	10,225	0.34
2515	30,625.00	10,748	0.35
2516	31,437.50	11,125	0.35
2517	31,950.00	11,023	0.35
2518	30,875.00	10,538	0.34
2519	33,212.50	12,075	0.36
2520	33,806.25	10,885	0.32
2521	32,137.50	10,040	0.31
2522	34,268.75	10,758	0.31
2523	34,175.00	11,842	0.35
2524	35,762.50	13,238	0.37
2525	35,675.00	15,232	0.43
2526	35,887.50	15,608	0.44
2527	36,512.50	16,358	0.45
2528	36,406.25	15,955	0.44
2529	35,493.75	14,905	0.42
2530	35,825.00	17,427	0.49
2531	37,387.50	18,248	0.49
2532	37,831.25	19,350	0.51
2533	39,237.50	18,777	0.48

ตารางที่ 4.4 แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าว, ผลผลิตข้าว, ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนาม ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	พื้นที่เพาะปลูกข้าว (หน่วย:พันไร่)	ผลผลิตข้าว (หน่วย:พันตัน)	ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (หน่วย:ตัน/ไร่)
2534	40,562.50	22,179	0.55
2535	41,393.75	22,183	0.54
2536	41,518.75	24,317	0.59
2537	42,518.75	24,615	0.58
2538	44,525.00	26,792	0.60
2539	44,000.00	27,277	0.62
2540	46,106.25	28,930	0.63
2541	47,343.75	30,467	0.64
2542	47,875.00	31,706	0.66
2543	46,831.25	31,020	0.66
2544	46,693.75	31,873	0.68
2545	46,643.75	32,617	0.70
2546	46,675.00	33,458	0.72
2547	46,562.50	34,418	0.74
2548	45,712.50	34,503	0.76
2549	45,018.75	34,730	0.77
2550	46,325.00	36,932	0.80

ที่มา : USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

การผลิตข้าวของเวียดนามมีการพัฒนาอย่างมาก จากในอดีตเวียดนามไม่สามารถผลิตข้าวได้เพียงพอกับการบริโภคในประเทศจึงต้องนำเข้า ทั้งๆที่เวียดนามเองก็มีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสม แต่เนื่องด้วยภาวะสงครามได้สิ้นสุดลงจึงค่อยๆเพิ่มการผลิตข้าว อีกทั้งมีการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านการผลิต มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการเข้าสู่ตลาดการค้าข้าวระหว่างประเทศอย่างเต็มตัว ทำให้เวียดนามสามารถกลายเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ได้

ในปัจจุบันการผลิตข้าวของเวียดนามมีแนวโน้มสูงขึ้นมาก เนื่องจากได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านเศรษฐกิจและการปฏิรูประบบการผลิตภาคการเกษตร โดยในปี 2550 ประเทศเวียดนามมีประมาณผลผลิตรวมเท่ากับ 36,932,000 ตัน ซึ่งประเภทข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนมากจะเป็นข้าวคุณภาพต่ำ ประเทศที่นำเข้าข้าวเวียดนามที่สำคัญคือ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย อาจจะได้ว่าเวียดนามเป็นประเทศที่มีศักยภาพที่จะขยายตลาดข้าวในอาเซียนมากกว่าคู่แข่งอื่น ๆ ของไทย โดยเฉพาะตลาดมาเลเซีย เนื่องจากเวียดนามมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าไทย แต่หากมีการรวมสินค้าเกษตรเข้าในรายการลดภาษีของ FTA และมีการลดอัตราภาษีนำเข้าระหว่างประเทศอาเซียนจากเดิมแล้ว ข้าวไทยจะมีโอกาสขยายตลาดในอาเซียนได้มากขึ้น

นโยบายข้าวของเวียดนามเน้นการเพิ่มผลผลิต คือนอกจากจะผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศแล้วยังเน้นผลิตเพื่อการส่งออกให้มากขึ้น โดยทั้งรัฐบาลและเอกชนจะส่งเสริมให้ปลูกโดยใช้พันธุ์ข้าวชนิดใหม่ที่ทำให้ผลผลิตสูง อีกทั้งเวียดนามได้ร่วมมือด้านการลงทุนกับต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย ญี่ปุ่น และฮ่องกง ซึ่งถือว่าเป็นการร่วมลงทุนเกี่ยวกับข้าวอย่างครบวงจรทั้งด้านการผลิต การแปรรูปและการตลาด

รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายชัดเจนที่จะเป็นประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตรหลักของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ ด้วยการกำหนดพื้นที่การพัฒนาที่ชัดเจนและกำหนดแผนการลงทุนพร้อมงบประมาณสำหรับการผลิตสินค้าเกษตรอย่างมหาศาลนั่นเอง จากสถิติพื้นที่ปลูกข้าวของประเทศเวียดนาม จะเห็นได้ว่าเวียดนามมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้นมาตลอด เนื่องด้วยนโยบายของรัฐบาลในการกำหนดพื้นที่การพัฒนาที่ชัดเจนและกำหนดแผนการลงทุนตั้งได้กล่าวมาแล้ว โดยการกำหนดกลยุทธ์รัฐบาลต่างๆ ดังนี้

1. ตั้งเป้าหมายในการผลิตให้ได้ผลผลิตตามเป้าหมาย
2. ลงทุนพัฒนาเขตการผลิตข้าวเพื่อการส่งออกในบริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของเวียดนาม
3. เสนอเงินกู้ระยะสั้นและระยะยาวให้แก่เกษตรกรและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระดับการผลิต
4. การวางระบบชลประทาน
5. การสนับสนุนเกษตรกรทางด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ในพื้นที่ทั้งหมด 1 ล้านเฮกตาร์ (6.25 ล้านไร่) ครอบคลุมจังหวัด An Giang, Dong Thap, Can Tho, Tien Giang, Long An, Soc Trang และ Vinh Long โดยจังหวัด An Giang มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดถึง 1,125,000 ไร่ ส่วนพื้นที่ปลูกข้าวสำคัญอีกแหล่งหนึ่งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแดงทางภาคเหนืออีกประมาณ 1,875,000 ไร่ อย่างไรก็ตาม ข้าวของเวียดนามก็ยังมีปัญหาทางด้านคุณภาพข้าวที่ด้อยกว่าไทยอยู่

เนื่องจากขั้นตอนการผลิตข้าวเริ่มตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการเพาะปลูก อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวข้าว การเก็บรักษาผลผลิตข้าวที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ตนเอง

เวียดนามเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในแถบมรสุม จึงมีความได้เปรียบด้านการผลิตมากกว่าประเทศผู้ผลิตในแถบเอเชียประเทศอื่นๆ เนื่องจากมีปัจจัยทางธรรมชาติที่เอื้ออำนวย และมีลักษณะภูมิประเทศที่ยาว ทำให้เวียดนามสามารถผลิตข้าวได้ 3 ครั้งต่อปี ดังนี้คือ (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2549)

ตารางที่ 4.5 แสดงความสามารถในการผลิตข้าวของเวียดนาม

ฤดูการผลิต	เดือนเพาะปลูก	เดือนเก็บเกี่ยว	ผลผลิต (%)
ครั้งที่ 1 (ช่วงฤดูหนาว)	ตุลาคม – ธันวาคม	มกราคม – มีนาคม	40
ครั้งที่ 2 (ช่วงฤดูฝน)	มีนาคม – พฤษภาคม	สิงหาคม – ตุลาคม	23
ครั้งที่ 3 (ช่วงฤดูร้อน)	มิถุนายน – สิงหาคม	พฤศจิกายน – ธันวาคม	37

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2549

ประเทศเวียดนามสามารถผลิตข้าวได้ 3 ช่วง คือ ฤดูหนาว – ไร่ไม่ผลิ เก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวให้ผลผลิตมากที่สุด ฤดูร้อน – ไร่ไม่ร่วง เก็บเกี่ยวผลผลิตในเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม และฤดูใบไม้ร่วง – หนาว เก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ซึ่งข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนใหญ่จะได้จากฤดูการผลิต 2 ช่วงแรก

จากการที่รัฐบาลเวียดนามได้สนับสนุนการดำเนินการผลิตข้าวตามนโยบายการผลิตข้าวเพื่อการส่งออกของรัฐบาล ด้วยการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าว สนับสนุนการขยายพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงและใช้เวลาสั้นลงในการเพาะปลูก อีกทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อให้เอื้อต่อการปลูกข้าวเพื่อการส่งออกเป็นการเฉพาะ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาพื้นที่ขนาด 1 ล้านเฮกตาร์บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของประเทศ และพื้นที่ขนาด 3 แสนเฮกตาร์บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงทางตอนเหนือของประเทศ โดยทั้งสองพื้นที่เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวเป็นอย่างมาก ทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้จากการเพาะปลูกในประเทศมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกๆ ปี นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2503 – 2550 ดังแสดงให้เห็นได้จากตารางที่ 4.4 ข้างต้น

จากตารางที่ 4.4 จะเห็นได้ว่าผลผลิตข้าวของเวียดนามมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี แม้ว่าในบางปีผลผลิตจะลดลงไปบ้าง เช่น ปี พ.ศ. 2509 จะลดลงจาก ปี พ.ศ.2508 เพราะถึงแม้ว่าเวียดนามสามารถผลิตข้าวได้มากขึ้นแต่ก็ประสบปัญหาด้านคุณภาพของผลผลิตที่ไม่แน่นอน อีกทั้งยังเจอสภาพภูมิอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย เจอมรสุมซึ่งเป็นอุปสรรคในการเพาะปลูก แต่ก็สามารถพัฒนาการผลิตภายในประเทศตามนโยบายของรัฐบาลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้การเพาะปลูกมีประสิทธิภาพจนได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้นๆ ในปี พ.ศ. 2512 และก็ยังมียieldที่ผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปี 2550

จากยุทธศาสตร์สนับสนุนส่งเสริมการผลิตในนโยบายคดอมอยของรัฐบาลข้างต้นทำให้ทราบว่าประเทศเวียดนามมีการวางแผนที่ดี มีการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาการผลิตข้าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยที่รัฐบาลส่งเสริมการลงทุนพัฒนาระบบชลประทานตลอดจนเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยซึ่งได้จากงานค้นคว้าวิจัย ส่งผลให้ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้นอย่างมาก อีกทั้งส่งผลให้มียieldที่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี นอกจากนี้ประเทศเวียดนามยังมีการปรับปรุงการเก็บสต็อกข้าวให้เหมาะสม โดยเฉพาะการสนับสนุนธุรกิจไซโลอบข้าวซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพข้าวของเวียดนามเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของประเทศเวียดนามเพิ่มสูงมากขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้ว่าในบางปีจะมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลงจากปีที่แล้ว อย่างเช่นปี 2504 มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลงจากปี 2503 ปริมาณ 0.04 ตัน/ไร่ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศของประเทศ คือภาวะภัยแล้งที่สร้างความเสียหายให้กับข้าวที่ปลูกในที่สูงทางตอนเหนือของประเทศ และภาวะน้ำท่วมที่สร้างความเสียหายให้กับพื้นที่ปลูกข้าวทางตอนใต้ของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลเวียดนามก็ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ข้าวตามที่ได้วางไว้ ทำให้เวียดนามสามารถคงผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ได้เท่ากับปี 2503 ในปี 2505 เป็นต้น สามารถแสดงสถิติผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนามได้ดังตารางที่ 4.4

ข้าวเป็นพืชหลักของประเทศเวียดนามที่ส่งเสริมเศรษฐกิจภาคการเกษตร การบริโภคข้าวของประชากรในประเทศของเวียดนามมีความสำคัญต่อการส่งออกข้าวของประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเวียดนามมักจะใช้นโยบายการจำกัดการส่งออกข้าวเพื่อที่จะรักษาความมั่นคงด้านอาหารภายในประเทศเป็นสำคัญ เพื่อให้ประชากรของประเทศมีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภค ทั้งนี้ เวียดนามมีการคาดการณ์ว่าผลผลิตข้าวจะเพียงพอกับการบริโภคภายในประเทศรวมทั้งการส่งออกของประเทศในแต่ละปี โดยรัฐบาลได้กำหนดนโยบายเรื่องผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเน้นนโยบายการส่งเสริมการเปิดตลาด การจัดการที่ดิน ส่งเสริมการค้า การลงทุนและการตลาดรวมทั้งส่งเสริมพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรของเกษตรกรควบคู่กันไปด้วย

การผลิตข้าวของเวียดนามประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี อันเนื่องจากภาครัฐบาลมีมาตรการสนับสนุนหลายมาตรการ โดยเฉพาะเรื่องนโยบายการส่งเสริมการเปิดตลาด การถ่ายทอดเทคโนโลยี R & D ให้แก่เกษตรกร สำหรับนโยบายเรื่องข้าว รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายลด 3 อย่าง คือ ลดจำนวนชนิดของข้าว ลดปุ๋ยและลดยาฆ่าแมลง และส่งเสริม 3 อย่าง คือ เพิ่มปริมาณผลผลิต เพิ่มคุณภาพผลผลิต และการเพิ่มมูลค่าผลผลิต

การบริโภคข้าวภายในประเทศของเวียดนามเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี เนื่องจากประชากรมีอัตราเพิ่มขึ้นมากขึ้นทุกปี ความหนาแน่นของประชากรก็มากขึ้นตามไปด้วย ทำให้ความต้องการบริโภคข้าวในประเทศมากขึ้นทุกปีด้วยเช่นกัน ซึ่งเมื่อปี 2543 ความหนาแน่นของประชากรเวียดนามคือ 239 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร เพิ่มจากปี 2533 อีก 38 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นที่คาดการณ์ว่าจำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 21 ในปี 2558 หรือคิดเป็น 289 คนต่อตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของประชากรเวียดนามถือว่าค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือเป็นอันดับ 3 รองจากสิงคโปร์และฟิลิปปินส์ ภายในประเทศประชากรส่วนใหญ่จะอยู่กันหนาแน่นตามที่ราบลุ่มปากแม่น้ำเช่น ที่ราบลุ่มปากแม่น้ำแดงทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือก็จะกระจุกตัวอยู่บริเวณเมืองฮานอยที่ประชากรหนาแน่นที่สุดคือ 1,200 คนต่อตารางกิโลเมตร นอกจากฮานอยแล้วบริเวณที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขงคือทางด้านตะวันออกเฉียงใต้จะอยู่ที่โฮจิมินห์ซิตี ที่มีประชากรหนาแน่นเท่ากับ 300 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนพื้นที่ซึ่งมีคนอยู่น้อยคือทางเหนือและตะวันตกเฉียงใต้เพราะมีเทือกเขาสลับซับซ้อน จะมีก็แต่ชาวเขาและภูมิภาคสแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา

นอกจากเหตุผลที่เวียดนามมีอัตราการประชากรที่สูงมากขึ้นทุกๆปี ทำให้อัตราความต้องการบริโภคข้าวภายในประเทศเวียดนามมากขึ้นเรื่อยๆแล้วนั้น เวียดนามก็มีการปฏิรูปการลงทุนจากต่างชาติ มีการวางนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศมาเรื่อยๆ การขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ดีขึ้นเรื่อยๆ ประชากรในประเทศก็มีกำลังซื้อเพิ่มขึ้น ทำให้การบริโภคมากขึ้นตามไปด้วย เช่นเดียวกับสินค้าอย่าง ข้าว ซึ่งเป็นสินค้าหลักในการดำรงชีพของประชากรของเวียดนาม ที่มีอัตราปริมาณการบริโภคมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี แสดงปริมาณการบริโภคข้าว ปี 2503 – 2550 ได้จากตารางที่ 4.6 ดังนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงการบริโภคข้าวของเวียดนาม ปี 2503 – 2550

(หน่วย : พันตัน)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการบริโภคข้าว
2503	5,789
2504	5,980
2505	6,015
2506	6,215
2507	6,467
2508	6,502
2509	6,255
2510	6,348
2511	6,188
2512	6,982
2513	7,042
2514	7,553
2515	7,746
2516	8,096
2517	7,804
2518	7,653
2519	8,108
2520	7,141
2521	6,773
2522	7,160
2523	7,722
2524	8,740
2525	9,791
2526	10,384
2527	10,909

ตารางที่ 4.6 แสดงการบริโภคข้าวของเวียดนาม ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

(หน่วย : พันตัน)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการบริโภคข้าว
2528	10,728
2529	9,685
2530	11,416
2531	10,663
2532	11,101
2533	11,345
2534	12,724
2535	13,049
2536	13,785
2537	13,942
2538	14,394
2539	14,477
2540	15,000
2541	15,500
2542	17,552
2543	16,932
2544	17,966
2545	17,447
2546	18,230
2547	17,595
2548	18,392
2549	18,775
2550	19,400

ที่มา : USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

ประเทศเวียดนามถือเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับสองของโลก รองจากไทย เดิมประเทศเวียดนามไม่ใช่ประเทศผู้ส่งออกข้าวของโลก มีแต่การผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเท่านั้น แต่เนื่องด้วยรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเพาะปลูกข้าวเพื่อการส่งออกของเวียดนามโดยดำเนินยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นผลดีต่อการเพาะปลูก ทำให้เกษตรกรผู้เพาะปลูกทำการเพาะปลูกข้าวให้มากขึ้น ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพและการผลิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความสำเร็จในการขยายตลาดส่งออกข้าว ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ข้าวของเวียดนามได้รับการตอบรับมากขึ้นเป็นลำดับจากประเทศผู้นำเข้าข้าวรายสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ อาทิ จีน อินเดีย และปากีสถาน ไม่สามารถรักษาเสถียรภาพของปริมาณการส่งออกข้าว เนื่องจากจำเป็นต้องลดปริมาณการส่งออกลงเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคข้าวภายในประเทศที่เพิ่มขึ้น ขณะที่เวียดนามสามารถพัฒนาศักยภาพในการส่งออกข้าวจนก้าวขึ้นสู่ระดับแนวหน้าได้อย่างรวดเร็วและแซงหน้าประเทศเหล่านี้ได้ในที่สุด ส่งผลให้ประเทศผู้นำเข้าข้าว โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย แอฟริกา ตะวันออกกลาง และสหรัฐอเมริกา หันมานำเข้าข้าวจากเวียดนามมากขึ้นในจำนวนนี้ฟิลิปปินส์เป็นประเทศผู้นำเข้าข้าวรายใหญ่ที่สุดของเวียดนาม อีกทั้งเวียดนามยังสามารถแย่งส่วนแบ่งตลาดข้าวของไทยได้เพิ่มขึ้นทั้งในฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย ซึ่งทั้งสองประเทศต่างเป็นตลาดส่งออกข้าวสำคัญของไทยด้วยเช่นกัน

การพัฒนาศักยภาพด้านการผลิต นอกเหนือจากความสำเร็จในการขยายตลาดส่งออกข้าวแล้วปัจจัยที่ทำให้ปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามเพิ่มขึ้นในช่วงที่ผ่านมา เนื่องจาก

1. เวียดนามมีสต็อกข้าวส่วนเกินสำหรับส่งออกเพิ่มขึ้นตามปริมาณการเก็บเกี่ยวข้าวที่เพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong River Delta) ทางตอนใต้ของประเทศ
2. รัฐบาลเวียดนามสนับสนุนการพัฒนาพันธุ์ข้าวอย่างต่อเนื่อง ทำให้สายพันธุ์ข้าวของเวียดนามมีคุณภาพดี และเป็นที่ยอมรับมากขึ้นจากนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีข้อกำหนดที่เข้มงวดในการนำเข้าข้าว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป
3. รัฐบาลเวียดนามส่งเสริมการปลูกข้าวเพื่อการส่งออกมาโดยตลอด ด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าว สนับสนุนการขยายพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงและใช้เวลาสั้นลงในการเพาะปลูก อีกทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อให้เอื้อต่อการปลูกข้าวเพื่อการส่งออกเป็นการเฉพาะ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาพื้นที่ขนาด 1 ล้านเฮกตาร์บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทางภาคใต้ และพื้นที่ขนาด 300,000 เฮกตาร์บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง (Red River Delta) ทางภาคเหนือ ซึ่งทั้งสองพื้นที่เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวเป็นอย่างมาก

เวียดนามได้เปลี่ยนจากประเทศที่ต้องพึ่งพิงการนำเข้าข้าวมาเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอย่างจริงจังในตลาดข้าวระหว่างประเทศนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา และหลังจากนั้นเพียง 8 ปี คือในปี พ.ศ. 2540 เวียดนามก็สามารถขึ้นเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับสองของโลกรองจากประเทศไทยได้ ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2533 เวียดนามมีการส่งออกข้าวที่น้อยมากและถือเป็นประเทศผู้นำเข้าข้าวสุทธิ เนื่องมาจากการเกิดสงครามภายในประเทศจนทำให้รัฐบาลต้องห้ามการส่งออกข้าว และต้องให้มีการนำเข้าข้าวมาเพื่อการบริโภคของประชากรในประเทศ แต่หลังจากที่สงครามยุติลง และด้วยผลจากการใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจเวียดนามจึงได้กลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ. 2533 และถือว่าเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวสุทธินับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามก็มีแนวโน้มที่สูงขึ้นมาโดยตลอด

นับตั้งแต่เวียดนามก้าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในเวทีการค้าข้าวโลก เวียดนามได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวที่ประสบความสำเร็จ จนสามารถพลิกโฉมเวียดนามสู่การเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายสำคัญได้ในที่สุด ขณะที่ปริมาณการผลิตข้าวของเวียดนามอยู่ในระดับสูงและมีเสถียรภาพมากขึ้นทุกขณะ สะท้อนถึงความชัดเจนในการวางนโยบายของรัฐบาลเวียดนามที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการส่งออกข้าวอย่างจริงจัง จะเห็นได้จากสถิติในตารางที่ 4.7 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2532 ปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามมีน้อยมาก ในบางปีก็ไม่ได้ส่งออกข้าวเลย เนื่องจากเป็นช่วงที่ยังไม่ได้เข้าสู่ตลาดโลกอย่างเต็มตัว การผลิตเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจากการบริโภคของประชากรภายในประเทศถึงจะส่งออก แต่เมื่อกลับเข้าสู่ตลาดอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ. 2533 ปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามก็เพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

แต่เมื่อพิจารณามูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามแล้วจะพบว่ามูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามอยู่ในระดับที่ต่ำ เนื่องมาจากข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนใหญ่เป็นข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพต่ำ แต่อย่างไรก็ตามประเทศเวียดนามก็มีความพยายามที่จะพัฒนาผลผลิตข้าวให้มีคุณภาพที่สูงขึ้น เช่น การพัฒนาพันธุ์ข้าวหอมเพื่อที่จะขยายตลาดส่งออกข้าวให้กว้างขวางขึ้น โดยอาศัยแรงจูงใจทางด้านราคาและมูลค่าที่สูงขึ้นนั่นเอง

ตารางที่ 4.7 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนาม ปี 2503 – 2550

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการส่งออกข้าว (หน่วย : พันตัน)	มูลค่าการส่งออกข้าว (หน่วย : เหรียญสหรัฐ)
2503	182	5,933,200
2504	90	18,050,000
2505	330	9,550,000
2506	60	36,630,000
2507	6	6,550,000
2508	13	330,000
2509	3	1,580,000
2510	2	520,000
2511	20	400,000
2512	18	3,300,000
2513	3	2,900,000
2514	3	900,000
2515	0	480,000
2516	0	400,000
2517	1	700,000
2518	2	6,500,000
2519	6	1,400,000
2520	5	1,200,000
2521	0	5,300,000
2522	33	1,800,000
2523	5	10,140,000
2524	15	2,750,000
2525	140	6,000,000

ตารางที่ 4.7 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนาม ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการส่งออกข้าว (หน่วย : พันตัน)	มูลค่าการส่งออกข้าว (หน่วย : เหรียญสหรัฐ)
2526	83	28,000,000
2527	60	22,000,000
2528	125	15,000,000
2529	153	21,620,000
2530	97	17,110,000
2531	1383	27,190,000
2532	1670	290,020,000
2533	1048	304,640,000
2534	1914	234,480,000
2535	1592	417,740,000
2536	2264	363,000,000
2537	2314	425,000,000
2538	3040	530,000,000
2539	3327	855,000,000
2540	3776	870,892,032
2541	4555	1,019,737,984
2542	3370	1,025,094,976
2543	3528	667,785,000
2544	3245	623,500,718
2545	3795	726,263,206
2546	4295	719,916,287
2547	5174	950,315,296
2548	4705	1,408,378,694

ตารางที่ 4.7 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนาม ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการส่งออกข้าว (หน่วย : พันตัน)	มูลค่าการส่งออกข้าว (หน่วย : เหรียญสหรัฐ)
2549	4522	1,275,895,486
2550	4649	1,490,179,695

ที่มา : USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

จากตารางที่ 4.7 จะเห็นได้ว่า ประเทศเวียดนามไม่ได้เป็นประเทศผู้ผลิตข้าวเพื่อการส่งออกมาตั้งแต่ต้น เป็นเพียงผู้ผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเท่านั้น ส่วนที่เหลือจากการบริโภคในประเทศจึงจะทำการส่งออก ซึ่งมีปริมาณการส่งออกที่น้อยมากในช่วงปี พ.ศ. 2503 – 2530 แต่พอปี พ.ศ. 2531 หลังจากมีการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตข้าวเพื่อการส่งออกของรัฐบาลเวียดนามนั้น ส่งผลให้การผลิตข้าวของเวียดนามมีประสิทธิภาพ ผลผลิตข้าวของเวียดนามมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี จนเวียดนามมีกำลังในการส่งออกข้าว และกลายเป็นผู้ผลิตข้าวเพื่อการส่งออกในที่สุด จากสถิติที่ดูจากตารางที่ 4.7 สรุปได้ว่า ประเทศเวียดนามมีแนวโน้มการส่งออกข้าวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แม้ว่าในบางปีจะมีปริมาณการส่งออกที่ลดลงจากปีที่แล้วเล็กน้อย ก็เนื่องด้วยประสบปัญหาสภาพภูมิอากาศในปีนั้นๆ ทำให้รัฐบาลมีนโยบายทำการสต็อกข้าวไว้เพื่อการบริโภคภายในประเทศ ทำให้ปริมาณการส่งออกข้าวในปีนั้นๆ ลดลง แต่อย่างไรก็ตามเวียดนามก็จะทำการส่งออกข้าวเพิ่มมากขึ้นในปีถัดมา

ตลาดส่งออกข้าวของเวียดนามมีอยู่ในหลายภูมิภาคของโลกด้วยกัน ได้แก่ เอเชีย แอฟริกา ยุโรป และอเมริกา นับตั้งแต่เวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศในปี พ.ศ. 2533 จนถึงปี พ.ศ. 2539 เวียดนามส่งออกข้าวไปยังตลาดในทวีปเอเชียต่อปริมาณการส่งออกข้าวทั้งหมดของเวียดนามมากที่สุด รองลงมาได้แก่ตลาดในทวีปแอฟริกาและอเมริกา ตามลำดับ แต่ในปัจจุบันตลาดข้าวที่สำคัญของเวียดนามแบ่งออกเป็น 2 ตลาดใหญ่ๆ คือ ตลาดในเอเชียและตลาดในแอฟริกา

สำหรับการส่งออกข้าวไปยังตลาดในเอเชียส่วนใหญ่จะเป็นข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพสูง ซึ่งเวียดนามกำลังพยายามที่จะขยายตลาดในเอเชียด้วยการส่งออกข้าว 100% และข้าวหอมเพิ่มมากขึ้น แหล่งส่งออกข้าวอันดับต้นๆ ในเอเชีย ได้แก่ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย อิรัก อิหร่าน และสิงคโปร์ สำหรับการส่งออกข้าวจากเวียดนามไปจีนนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการส่งออกตามแนวชายแดนซึ่งไม่ได้บันทึกไว้อย่างเป็นทางการ แต่อย่างไรก็ตามจีนก็เป็นเป้าหมายส่งออกข้าวของเวียดนามในอนาคต เพียงแต่ในปัจจุบันเวียดนามยังไม่ได้เริ่มเจาะตลาด

ส่งออกข้าวไปประเทศจีนอย่างจริงจัง อีกทั้งยังไม่มีข้อกำหนดมาตรฐานตรวจสอบการส่งออกข้าวไปยังตลาดจีน(ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2549)

สำหรับการส่งออกข้าวไปยังตลาดในแอฟริกันั้นถือเป็นตลาดที่เวียดนามสามารถแย่งส่วนแบ่งตลาดมาจากไทยเนื่องจากเป็นข้าวคุณภาพต่ำ ซึ่งเวียดนามส่งออกข้าว 5% รองลงมาเป็นข้าว 15%, ข้าว 100% และข้าว 10% ที่มีราคาถูกกว่าข้าวไทยซึ่งเหมาะสำหรับประเทศที่ยากจนในแอฟริกันั่นเอง

เวียดนามได้เปลี่ยนจากประเทศที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าข้าวมาเป็นผู้ส่งออกข้าวอย่างจริงจังในตลาดข้าวระหว่างประเทศนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา และหลังจากนั้นเพียง 8 ปี คือในปี พ.ศ. 2540 เวียดนามก็สามารถขึ้นเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 2 ของโลกรองจากประเทศไทย ซึ่งถ้าพิจารณาจากตารางที่ 4.10 ซึ่งแสดงสถิติมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 จะพบว่ามูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2532 นั้นมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามมีมูลค่าและปริมาณที่น้อยมากและถือเป็นผู้นำเข้าข้าวสุทธิเนื่องมาจากการเกิดสงครามภายในประเทศจนรัฐบาลต้องห้ามการส่งออกข้าวและต้องให้มีการนำเข้าข้าวเพื่อการบริโภคของประชากรในประเทศ แต่หลังจากการที่สงครามยุติลงและมีการใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาลเวียดนาม ทำให้ปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นปีที่เวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศ หลังจากดำเนินนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการผลิตข้าวของประเทศ โดยการเน้นการทำตลาดในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศในทวีปแอฟริกาที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีกำลังซื้อไม่สูงนัก ความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนี้จึงอยู่ที่ข้าวคุณภาพปานกลางถึงต่ำและข้าวหนึ่ง แต่เนื่องจากการขยายตัวของความต้องการนำเข้าข้าวในทุกๆ ปีของทวีปแอฟริกา ซึ่งเป็นตลาดส่งออกที่สร้างรายได้ให้เวียดนามเป็นอันดับ 2 ส่งผลให้เวียดนามสามารถเพิ่มการส่งออกข้าวคุณภาพปานกลางและต่ำได้มากขึ้นแน่นอน

นโยบายข้าวและนโยบายด้านการเกษตรอื่นๆ ของเวียดนามมีวัตถุประสงค์เพื่อการบรรลุซึ่งความมั่นคงของอาหารภายในประเทศ ลดความยากจน กระตุ้นเศรษฐกิจ และการรักษาเสถียรภาพทางสังคม ทางการเมือง เพื่อการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้แก่

นโยบายการผลิต

นโยบายการผลิตข้าวของเวียดนามแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงตามนโยบายที่รัฐบาลนำมาใช้ในภาคการผลิตข้าว ได้แก่ ในปี พ.ศ. 2518 การเพาะปลูกข้าวในที่ราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของประเทศจะเป็นการเพาะปลูกข้าวในระบบบารวม (Collective farm) ซึ่งไม่สร้าง

แรงจูงใจในการเพาะปลูกข้าวแก่ชาวนา และเนื่องมาจากความจำกัดของปริมาณวัตถุดิบที่ใช้ในการเพาะปลูกจึงทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวในช่วงนี้มีแนวโน้มที่ค่อนข้างจะคงที่ ในปี พ.ศ. 2524 ด้วยความพยายามที่จะสร้างแรงจูงใจแก่ชาวนาในการเพิ่มผลผลิตข้าวให้มากขึ้น รัฐบาลเวียดนามจึงได้นำเอาระบบสัญญาพื้นฐานเข้ามาใช้ในการเพาะปลูกข้าว โดยชาวนาจะได้รับการจัดสรรที่นาและปัจจัยการผลิตเพื่อนำไปทำการเพาะปลูกข้าวและจะต้องขายผลผลิตข้าวที่ได้กับรัฐบาลในราคาคงที่ ซึ่งโดยทั่วไปราคามักจะต่ำกว่าราคาตลาด และในปี พ.ศ. 2529 นั้นถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในภาคเกษตรกรรมของเวียดนามซึ่งเป็นผลมาจากการใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ระบบตลาดหรือที่เรียกว่านโยบายคอยมอย โดยผลจากการประกาศใช้นโยบายคอยมอยได้ทำให้รัฐบาลเวียดนามหันมาสนใจพัฒนาศักยภาพของภาคเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศมากขึ้น

นโยบายคอยมอยส่งผลต่อภาคการเกษตรของเวียดนามเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดเสรีตลาดสินค้าเกษตรทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ และการครอบครองที่ดินของประชากรในภาคเกษตรกรรมของประเทศ ตัวอย่างของผลจากการใช้นโยบายคอยมอยที่ส่งผลต่อภาคการผลิตข้าวของประเทศ ได้แก่ การยกเลิกระบบนารวมซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติตามระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ การอนุญาตให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นเจ้าของเครื่องมือและสัตว์เลี้ยงในการเพาะปลูกข้าว การให้ชาวนาเช่าที่ดินในการเพาะปลูกข้าวจากสหกรณ์การเกษตรในระยะยาวกว่า 15 และ 20 ปี การอนุญาตให้ชาวนาสามารถจำหน่ายผลผลิตข้าวของตนออกสู่ตลาดได้โดยอิสระและการปล่อยให้กลไกตลาดกำหนดราคาข้าวภายในประเทศ ซึ่งผลจากการใช้นโยบายคอยมอยได้ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเวียดนามมีแรงจูงใจในการเพาะปลูกข้าวที่เพิ่มสูงขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวในพื้นที่ของตน หลังจากที่เวียดนามต้องอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่เอกชนไม่มีสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรภายในประเทศ

สำหรับนโยบายอื่นๆ ในภาคการผลิตข้าวของเวียดนามนั้น ได้แก่ นโยบายเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวในประเทศซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความพยายามในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่มากกว่าการเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูก เนื่องจากมีข้อจำกัดในการขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวโดยการลงทุนพัฒนาโครงข่ายของระบบชลประทาน และระบบการระบายน้ำในพื้นที่การเพาะปลูกข้าว และนโยบายการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าวเพื่อการส่งออกให้มีคุณภาพสูงขึ้นโดยการปรับปรุงระบบไซโลบข้าวเพื่อลดปริมาณความชื้นของข้าวและพัฒนากระบวนการเก็บสต็อกข้าวที่เหมาะสมมากขึ้น รวมทั้งการสร้างตราฮือข้าวของเวียดนามให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นในต่างประเทศ

นโยบายการส่งออก

ในอดีตนั้นเวียดนามมีระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันอย่างใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตเป็นอย่างมาก โดยสหภาพโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามมาตลอดมีมูลค่าราวปีละกว่า 2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ในปี พ.ศ. 2528 เมื่อสหภาพโซเวียตปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งใหญ่ภายใต้นโยบาย “เปเรสตรอยก้า” จึงส่งผลให้ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตที่เคยมีต่อเวียดนามสิ้นสุดลง นี่จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เวียดนามต้องหันมาพึ่งพาตัวเองในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจนานปีการที่เกิดขึ้นในช่วงดังกล่าว การส่งออกถูกกำหนดให้เป็นปัจจัยหลักในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เวียดนามเริ่มหันมาพัฒนาการผลิตข้าวของประเทศให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเพียงพอกับการบริโภคภายในประเทศและมีส่วนเกินเหลือเพื่อการส่งออก แต่ปริมาณการส่งออกของเวียดนามในแต่ละปีค่อนข้างจะขาดเสถียรภาพเนื่องจากหลายครั้งที่การส่งออกต้องหยุดชะงักลงเพียงเพราะว่าผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรในประเทศ เช่น ในปี พ.ศ. 2534 การส่งออกข้าวลดลง 30% เมื่อเทียบกับการส่งออกในปี พ.ศ. 2533 เนื่องมาจากรัฐบาลจำกัดปริมาณการส่งออกเพื่อตอบสนองต่อการลดลงของผลผลิตจากปัญหาแมลงศัตรูพืชบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง โดยประเมินได้ว่าปริมาณข้าวเกินกว่า 480000 ตัน ถูกดึงออกจากการส่งออกเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหารภายในประเทศ และถ้าปีใดผลผลิตมีความอุดมสมบูรณ์มาก เช่น ปี พ.ศ. 2539 การส่งออกเพิ่มขึ้นถึง 50% เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2538 เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลเพิ่มโควตาการส่งออกนั่นเอง

การส่งออกข้าวของเวียดนามจะผ่านระบบโควตาสีทธิในการส่งออก ภายใต้โควตาและใบอนุญาตในการส่งออกนั้นจะถูกจัดสรรไปให้กับวิสาหกิจของรัฐประจำภูมิภาค 2 แห่ง คือ VINAFOOD I ในฮานอย และ VINAFOOD II ในโฮจิมินห์ซิตี อีกทั้งยังจัดสรรไปให้กับวิสาหกิจของรัฐประจำจังหวัดด้วย โดย VINAFOOD I จะจัดการกับการส่งออกส่วนใหญ่เพราะผลผลิตข้าวส่วนใหญ่ผลิตที่ภูมิภาคนี้แต่จากการปฏิรูปกระบวนการจัดสรรโควตาในปี พ.ศ. 2539 วิสาหกิจของรัฐประจำจังหวัดเป็นผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งของโควตาที่มากที่สุดไป โดยภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการส่งออกน้อยมาก ดังนั้นเอกชนจึงมีบทบาทเป็นเพียงแค่ผู้ผลิต เป็นพ่อค้าคนกลางที่ซื้อข้าวมาจากชาวนาเพื่อที่จะขายให้กับผู้ส่งออกซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ และเป็นผู้จัดจำหน่ายข้าวภายในประเทศเท่านั้น ทำให้เอกชนขาดแรงจูงใจในการพัฒนาประสิทธิภาพของตน นอกจากนี้วิสาหกิจของรัฐยังคงมีบทบาทสำคัญในการทำการตลาดของข้าวจึงเป็นการจำกัดความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลการค้าในตลาดระหว่างประเทศของเอกชน

แต่มีสัญญาณในทางบวกเมื่อรัฐบาลเวียดนามออกนโยบายใหม่ในเดือนมีนาคมและเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2540 คือการยกเลิกข้อจำกัดต่างๆ และสร้างระบบตลาดที่มีการแข่งขันมากขึ้น

โดยได้เพิ่มโควตาการส่งออกเป็น 3.5 ล้านตันในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นการกระจายการจัดสรรโควตาส่งออกอีกด้วย โดยหนึ่งในสามของโควตาถูกจัดสรรไปให้กับวิสาหกิจของรัฐส่วนกลางและอีกสองในสามถูกจัดสรรไปให้กับวิสาหกิจของรัฐระดับจังหวัดในช่วงเวลาดังกล่าว ถึงแม้ว่าเอกชนจะยังไม่ได้รับอนุญาตให้ส่งออกโดยตรงแต่ก็ถือว่าเป็นก้าวสำคัญในการลดอำนาจตลาดของ VINAFOOD

ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา รัฐบาลเวียดนามได้ยกเลิกการควบคุมโควตาการส่งออก (Rice export quota) เพื่ออนุญาตให้เอกชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งออกมาขึ้น เพราะรัฐบาลตระหนักดีว่าความยั่งยืนของความสำเร็จในการเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาตลาดที่มีการแข่งขันและปรับตัวได้ทันกับสถานการณ์ นอกจากนี้รัฐบาลเวียดนามยังยกเลิกโควตาการนำเข้าปุ๋ยเคมี (Import export fertilizers) เพื่อลดต้นทุนในการผลิตของชาวนาลง เนื่องจาก 9 ใน 10 ของชาวนาเวียดนามใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตต่อไร่และเวียดนามสามารถผลิตปุ๋ยเคมีได้เพียง 13% ของความต้องการใช้ทั้งหมด จึงไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศทำให้ต้องพึ่งพาการนำเข้าเป็นส่วนใหญ่

4.3.2 ประเทศไทย

การเพาะปลูกข้าวของไทยสามารถปลูกได้ทุกภาคเนื่องจากมีภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าว แต่แหล่งการผลิตข้าวที่สำคัญที่สุดของประเทศอยู่ในภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ มีระบบการชลประทานที่ดี และมีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสูงกว่าในภาคอื่นๆ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการผลิตทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ทั้งยังเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพดี โดยทำการผลิตข้าวเจ้าเพื่อจำหน่าย และผลิตข้าวเหนียวเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน และนำส่วนที่เหลือจากการบริโภคออกจำหน่าย ถึงแม้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีผลผลิตข้าวรวมสูงมากกว่าภาคอื่นๆ ในประเทศ เนื่องจากมีเนื้อที่เพาะปลูกมากกว่าภาคอื่นๆ แต่มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำกว่าภาคอื่นมาก ทั้งนี้เพราะสภาพความไม่สมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูก การขาดแคลนน้ำจากสาเหตุทางธรรมชาติ และระบบการชลประทานที่มีไม่เพียงพอ จึงทำให้ทำการเพาะปลูกได้ผลผลิตต่ำกว่าที่ควร

ภาคเหนือ เป็นแหล่งผลิตข้าวเจ้า โดยเฉพาะทางภาคเหนือตอนล่าง คือ จังหวัด นครสวรรค์ พิจิตร กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก ส่วนภาคเหนือตอนบน เป็นแหล่งการผลิตข้าวเหนียว ซึ่งส่วนใหญ่จะผลิตเพื่อการบริโภค และผลผลิตส่วนเกินบางส่วนเพื่อการจำหน่าย

ภาคใต้ มีการผลิตข้าวเจ้าคุณภาพต่ำ ปริมาณผลผลิตมีน้อยไม่เพียงพอต่อการบริโภคจึงต้องนำเข้าข้าวจากภาคอื่นๆ

การเพาะปลูกข้าวของประเทศไทย แบ่งตามฤดูกาลเพาะปลูก สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ข้าวนาปี (first crop/major crop) และ ข้าวนาปรัง (second crop/dry season crop) โดยมีสัดส่วนการแบ่งพื้นที่ทำการเพาะปลูก ดังนี้ นาปีประมาณ 60 ล้านไร่ และนาปรังประมาณปีละ 4 ล้านไร่ ข้าวนาปีเป็นข้าวในฤดูการทำนาปกติซึ่งทำในฤดูฝน โดยอาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยหลักในการเพาะปลูก ช่วงฤดูการเพาะปลูกเริ่มขึ้นประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะเริ่มขึ้นในเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายนของปีถัดไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในช่วงต้นฤดูมรสุม ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศของแต่ละภาค พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปี คิดเป็น 90% ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ส่วนข้าวนาปรังหรือข้าวฤดูแล้ง สามารถปลูกได้ดีทางภาคกลางเพราะอยู่ในเขตที่มีระบบชลประทานที่ดี โดยเริ่มเพาะปลูกหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปีเรียบร้อยแล้วในเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม และเก็บเกี่ยวในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม และผลผลิตจะออกสู่ตลาดในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคมของทุกปี

ปริมาณผลผลิตข้าวที่ผลิตได้ในแต่ละปีการเพาะปลูกจะขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในช่วงต้นฤดูมรสุม ปริมาณน้ำจากระบบชลประทาน ความเสียหายจากโรคแมลงศัตรูข้าว ภัยธรรมชาติ พันธุ์ข้าว ราคาข้าว ตลอดจนเทคโนโลยีการผลิต และการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตข้าวให้เหมาะสมขึ้น เป็นต้น ปัจจุบันการปลูกข้าวในประเทศไทย คงมีเพียงข้าวเมล็ดป้อมที่พบมากในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่ข้าวเมล็ดยาวพบมากในภาคกลางและภาคใต้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกข้าว คิดเป็น 45 % ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ซึ่งเป็นข้าวคุณภาพดีที่สุดในโลก ข้าวที่ปลูกในพื้นที่แถบนี้จึงมักปลูกไว้เพื่อขาย รองลงมาคือ ภาคกลางและภาคเหนือ ที่มีพื้นที่เพาะปลูกเท่ากันประมาณ 25% ทุกวันนี้ไทยเป็นแหล่งปลูกข้าวที่ผลิตออกสู่ตลาดโลกมากที่สุด และเป็นศูนย์กลางของการศึกษาวิจัยพันธุ์ข้าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้สร้างตำนานแห่งอารยธรรมธัญญาหารของมวลมนุษยชาติ

จากตารางสถิติที่ 4.8 ซึ่งแสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทย ปี 2503 – 2550 จะเห็นได้ว่าพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆทุกปี นับตั้งแต่ปี 2503 – 2550 คือเพิ่มจาก 35,269,000 ไร่ ในปี 2503 เป็น 66,250,000 ไร่ในปี 2550 อาจกล่าวได้ว่าเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าตัว ภายในระยะเวลา 20 ปี เป็นผลมาจากการสนับสนุนและส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูกทั้งในภาคเหนือตอนล่าง

และภาคกลางซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกข้าวเป็นสำคัญ ทำให้พื้นที่การเพาะปลูกข้าวของไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ต่อเนื่อง แสดงให้เห็นได้ดังตาราง

ตารางที่ 4.8 แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าว, ผลผลิตข้าว, ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทย ปี 2503 – 2550

ปี (พ.ศ.)	พื้นที่เพาะปลูกข้าว (หน่วย:พันไร่)	ผลผลิตข้าว (หน่วย:พันตัน)	ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (หน่วย:ตัน/ไร่)
2503	35,269	9,508	0.27
2504	38,619	9,886	0.26
2505	38,694	10,992	0.28
2506	39,713	11,585	0.29
2507	37,319	11,362	0.30
2508	37,250	10,977	0.29
2509	43,750	11,947	0.27
2510	36,294	9,626	0.27
2511	39,600	10,439	0.26
2512	45,369	13,411	0.30
2513	42,838	13,570	0.32
2514	44,344	13,744	0.31
2515	42,375	12,412	0.29
2516	48,000	14,900	0.31
2517	46,950	13,386	0.28
2518	52,231	15,300	0.29
2519	51,044	15,067	0.29
2520	54,688	13,921	0.25
2521	55,844	17,470	0.31
2522	54,088	15,758	0.29
2523	57,500	17,368	30.24

ตารางที่ 4.8 แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าว, ผลผลิตข้าว, ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทย ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	พื้นที่เพาะปลูกข้าว (หน่วย:พันไร่)	ผลผลิตข้าว (หน่วย:พันตัน)	ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (หน่วย:ตัน/ไร่)
2524	56,906	17,776	0.31
2525	55,875	16,877	0.30
2526	60,038	19,548	0.32
2527	60,181	19,905	0.33
2528	61,456	20,264	0.33
2529	60,369	18,868	0.31
2530	57,169	18,427	0.32
2531	61,913	21,264	0.34
2532	61,744	20,602	0.33
2533	54,950	17,192	0.31
2534	56,581	20,400	0.36
2535	57,250	19,917	0.35
2536	54,225	19,200	0.35
2537	57,475	21,400	0.37
2538	56,450	21,800	0.39
2539	57,919	20,700	0.36
2540	62,106	23,500	0.38
2541	61,875	23,620	0.38
2542	62,313	25,000	0.40
2543	61,819	25,844	0.42
2544	63,281	26,514	0.42
2545	63,488	26,058	0.41
2546	64,469	27,289	0.42

ตารางที่ 4.8 แสดงพื้นที่เพาะปลูกข้าว, ผลผลิตข้าว, ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทย ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	พื้นที่เพาะปลูกข้าว (หน่วย:พันไร่)	ผลผลิตข้าว (หน่วย:พันตัน)	ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (หน่วย:ตัน/ไร่)
2547	62,469	26,303	0.42
2548	63,875	27,576	0.43
2549	64,188	27,652	0.43
2550	66,250	29,242	0.44

ที่มา : USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

การผลิตข้าวของไทยผลิตได้น้อยปีละ 2 ครั้ง ได้แก่การผลิตในฤดูฝนเรียกว่า “ข้าวนาปี” (ปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม) และฤดูแล้งเรียกว่า “ข้าวนาปรัง” (ปลูกในช่วงเดือนพฤศจิกายน-เมษายน) แม้ว่าระยะเวลาการปลูกและเก็บเกี่ยวจะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค

ข้าวนาปีในภาคเหนือจะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะปลูกระหว่างเดือนมิถุนายน-สิงหาคม ในภาคกลางจะปลูกระหว่างเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม และในภาคใต้ ระหว่างเดือนกันยายน-พฤศจิกายน ส่วนข้าวนาปรังจะปลูกในระหว่างเดือนมกราคม-สิงหาคม ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่

ผลผลิตข้าวของไทยมีแนวโน้มอยู่ในเกณฑ์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี แม้ว่าในบางปีจะมีผลผลิตที่ถดถอยลงไปบ้าง เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่ไม่เหมาะสมในบางปี เช่น เจอมรสุมจนเป็นเหตุให้น้ำท่วมซึ่งเป็นอุปสรรคในการผลิต หรือการที่เกษตรกรหันไปปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน เป็นต้น แต่แนวโน้มตลอด 47 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 - 2550 จะเห็นว่าแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังแสดงสถิติได้ดังตารางที่ 4.8 ข้างต้น

จากตารางที่ 4.8 จะเห็นได้ว่าผลผลิตข้าวของไทยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี แม้ว่าในบางปีผลผลิตจะถดถอยลงไปบ้าง เช่น ปี พ.ศ. 2547 จะลดลงจากปี พ.ศ.2546 แต่ก็ลดลงเพียงเล็กน้อย คือ จาก 27,289,000 ตัน เหลือ 26,303,000 ตัน แต่ไทยก็ยังสามารถผลิตข้าวได้มากขึ้นในปี พ.ศ.2548 ถึง 27,576,000 ตัน และก็ยังมียield ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปี 2550 เป็นผลจากการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอันได้รับนโยบายจากรัฐบาลที่ผลักดันให้ผลิตเพื่อการส่งออกให้มากกว่าคู่แข่งประเทศส่งออกอื่นๆ เช่น เวียดนาม จีน เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดและสามารถนำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมากทุกปี โดยประเทศไทยสามารถส่งออกข้าวมากเป็นอันดับหนึ่งของโลกมาตลอด และในปริมาณการส่งออกที่เพิ่มขึ้นทุกปี สำหรับข้าวที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของไทยคือข้าวหอมมะลิที่เป็นพันธุ์หลักที่สามารถส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ได้ดีในปัจจุบัน

การเพาะปลูกข้าวในประเทศต่างๆ ทั่วโลกนั้น มีการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่แตกต่างกัน พันธุ์ข้าวที่ดีนั้นต้องให้ผลผลิตต่อไร่สูง ด้านทานโรคและแมลงได้ดี ประเทศที่มีโรคพืชระบาดมากจะเลือกปลูกข้าวที่ต้านแมลงและโรคได้ดี และประเทศที่มีประชากรหนาแน่นจะเลือกปลูกข้าวที่ให้ผลผลิตสูง

ในอดีตนั้นประเทศไทยไม่มีปัญหาโรคพืชและแมลงระบาด จึงมีการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองไทยเป็นหลัก ซึ่งเป็นข้าวเมล็ดยาวเรียว แต่อย่างไรก็ตามก็ได้มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ที่ไม่ใช่พันธุ์พื้นเมือง ทำให้มีต้นเตี้ยและผลผลิตสูงซึ่งนิยมปลูกในนาปรัง ถือเป็นการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้ทำการเพาะปลูกที่ได้ประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี ทั้งนาปีและนาปรัง อีกทั้งยังให้ผลผลิตต่อไร่สูงมากขึ้นอีกด้วย

ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของประเทศไทยเพิ่มสูงมากขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้ว่าในบางปีจะมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลงจากปีที่แล้ว อย่างเช่นปี 2508 มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ลดลงจากปี 2507 ปริมาณ 0.01 ตัน/ไร่ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศของประเทศ อีกทั้งมีเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น โดยการใช้ปุ๋ยทำให้ผลที่ตามมาคือ การแพร่ระบาดของโรคพืชและแมลง ทั้งนี้เนื่องจากการปลูกพืชพันธุ์เดียวกันในวงกว้างอย่างหนาแน่น ทำให้โรคพืชและแมลงกระจายออกไปได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีการเพาะปลูกทั้งปี ทำให้ไม่สามารถตัดวงจรชีวิตของแมลงออกไปได้ แต่ต่อมาก็ได้มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ขึ้นมา เพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่มีความทนทานต่อโรคพืชและแมลง ทำให้ประเทศไทยสามารถคงผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ได้เพิ่มมากขึ้นในปี 2512 และการพัฒนาพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ที่มีความทนทานต่อโรคพืชและแมลง อีกทั้งยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิต ทำให้การเพาะปลูกข้าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่จึงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี ซึ่งสามารถแสดงสถิติผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยได้ดังตารางที่ 4.9

“ข้าว” เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยและคนไทยเป็นอย่างมาก โดยถือเป็นพื้นฐานสำคัญของรูปลักษณ์สังคมไทยซึ่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ทั้งวัฒนธรรมการกินอยู่ วัฒนธรรมทางความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรมการเมือง การปกครอง ตลอดจนการแสดงออกต่างๆ ซึ่งรวมเรียกว่า “วัฒนธรรมข้าว” ดังนั้นวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมของ

ไทยจึงเป็นวิถีชีวิตของคนปลูกข้าว ดังคำขวัญขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ในปี 2547 ที่ว่า ข้าวคือชีวิต (Rice is Life)

การผลิตข้าวของไทยนั้น นอกจากจะผลิตเพื่อการส่งออกแล้ว ยังเป็นการผลิตเพื่อใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ส่วนหนึ่ง และเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศอีกด้วย เนื่องจากประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการผลิตข้าวและมีพฤติกรรมการบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก นอกจากนี้จากที่มีการขยายตัวของประชากรอย่างรวดเร็วในภูมิภาคดังกล่าว ส่งผลให้มีการสนับสนุนการผลิตข้าวเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ ส่งผลก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร (Food security) ในประเทศ นอกจากนี้ยังสามารถอาศัยการส่งออกข้าวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศได้อีกด้วย

การที่คนไทยมีพฤติกรรมการบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักและประเทศไทยมีการขยายตัวของประชากรอย่างรวดเร็วนั้นทำให้การบริโภคข้าวภายในประเทศมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี ตามปริมาณประชากรในประเทศที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆเช่นกัน เนื่องจากข้าวถือเป็นอาหารหลักของคนไทย ปริมาณความต้องการบริโภคภายในประเทศจึงแปรผันตรงกับปริมาณประชากรของประเทศ ดังแสดงให้เห็นได้ดังตารางที่ 4.9 ดังนี้

ตารางที่ 4.9 แสดงการบริโภคข้าวของไทย ปี 2503 – 2550

(หน่วย : พันตัน)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการบริโภคข้าว
2503	4,699
2504	5,254
2505	5,837
2506	5,750
2507	5,604
2508	5,737
2509	6,336
2510	4,942
2511	5,173
2512	7,963
2513	7,669

ตารางที่ 4.9 แสดงการบริโภคข้าวของไทย ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

(หน่วย : พันตัน)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการบริโภคข้าว
2514	7,013
2515	7,802
2516	8,228
2517	7,425
2518	8,266
2519	7,616
2520	7,518
2521	8,131
2522	8,129
2523	7,955
2524	8,082
2525	8,118
2526	8,273
2527	8,495
2528	8,624
2529	8,343
2530	8,500
2531	8,250
2532	8,567
2533	8,400
2534	8,400
2535	8,500
2536	8,500
2537	8,250
2538	8,443

ตารางที่ 4.9 แสดงการบริโภคข้าวของไทย ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

(หน่วย : พันตัน)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการบริโภคข้าว
2539	8,590
2540	8,800
2541	8,900
2542	9,050
2543	9,250
2544	9,400
2545	9,460
2546	9,470
2547	9,480
2548	9,544
2549	9,780
2550	9,600

ที่มา : USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

ข้าวที่ผลิตในประเทศไทยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การบริโภคภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 42.67 ของผลผลิตทั้งหมด ซึ่งเป็นการบริโภคทั้งลักษณะข้าวสาร และผลิตภัณฑ์ข้าวในรูปแบบต่างๆ
2. การส่งออก คิดเป็นร้อยละ 41.66 ของผลผลิตทั้งหมด ซึ่งโดยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 97.68 ของปริมาณการส่งออกรวม ซึ่งเป็นการส่งออกข้าวสาร ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 2.32 เป็นการส่งออกผลิตภัณฑ์ข้าว เช่น แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว เส้นก๋วยเตี๋ยว ขนมปังกรอบ และแป้งแผ่น สำหรับการส่งออกข้าวของไทยสามารถพิจารณาตามคุณภาพข้าวได้
3. การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ข้าว เช่น แป้ง เส้นหมี่ ก๋วยเตี๋ยว สุรา และวัตถุดิบอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 8.79 ของผลผลิตทั้งหมด โดยการใช้ข้าวในอุตสาหกรรมต่างๆ มีปริมาณเปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามราคาข้าวในแต่ละปี
4. การทำพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 4.23 ของผลผลิตทั้งหมด ซึ่งการใช้ข้าวเพื่อทำพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะภูมิอากาศในแต่ละปี ราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้ เปลี่ยนแปลงตาม

ปริมาณผลผลิตในแต่ละปี การเคลื่อนไหวของราคาตามฤดูกาล และขึ้นกับชนิดตลอดจนคุณภาพของข้าวเปลือกด้วย

ราคาส่งออกข้าวของไทย ราคาข้าวที่ซื้อขายกันในตลาดต่างประเทศแตกต่างกันตามชนิดหรือคุณภาพข้าว และจุดที่ทำการซื้อขาย ซึ่งในแต่ละแห่งราคามักเคลื่อนไหวขึ้นลงในลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การกำหนดราคาข้าวโดยปกติขึ้นอยู่กับสภาพการค้าระหว่างประเทศ ความต้องการบริโภคภายในประเทศ และสภาพการผลิตในประเทศ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่อันดับหนึ่งของโลก แต่ราคาข้าวของไทยยังคงเคลื่อนไหวตามราคาข้าวในตลาดโลก ซึ่งขึ้นอยู่กับอุปสงค์ และอุปทานข้าวในตลาดโลก เนื่องจากยังมีปริมาณข้าวของประเทศอื่นๆ ออกสู่ตลาดโลกเช่นเดียวกัน

สำหรับประเทศไทย ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดและสามารถนำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมากทุกปี โดยไทยสามารถส่งออกข้าวมากเป็นอันดับหนึ่งของโลกมาตลอด 20 ปี และในปริมาณการส่งออกที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี จะเห็นว่าวิวัฒนาการค้าข้าวไทยที่ผ่านมานับศตวรรษ ได้สะท้อนถึงภูมิปัญญาของคนไทย จากภูมิปัญญาพื้นบ้านมาสู่การเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้น และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนวิธีการลงทุน การบริหารจัดการกิจการขนาดเล็กในชุมชนไปสู่การทำธุรกิจการค้าเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่เข้มแข็ง จนข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศไทย และสามารถครองความเป็นหนึ่งของโลกด้านการค้าข้าว อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การค้าข้าวอย่างเสรีในปัจจุบันมีการแข่งขันกันรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้ไทยต้องปรับปรุงต้นทุนการผลิต ระบบการผลิต และกระบวนการส่งออก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลกและรักษาความเป็นผู้นำการค้าข้าวในตลาดโลกต่อไป

สำหรับข้าวที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของไทยคือข้าวหอมมะลิที่เป็นข้าวพันธุ์หลักที่สามารถส่งออกไปประเทศทั่วโลกได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ข้าวจึงเป็นสินค้าหลักของประเทศไทยในการส่งออกมาอย่างยาวนาน เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในเขตมรสุมเหมาะแก่การปลูกข้าว ไทยเป็นประเทศเดียวในโลกที่ส่งออกข้าวหอมมะลิ โดยสหรัฐอเมริกา ก็ผลิตข้าวหอมได้เช่นกันแต่ไม่ใช่ข้าวหอมมะลิเป็นเพียงข้าวหอมชนิดหนึ่ง ชื่อ Jusmine 85 ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวหอมที่มีส่วนผสมของพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของไทย เพื่อจำหน่ายแข่งขันกับข้าวหอมมะลิไทย แต่มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พ่อค้าต่างประเทศนิยมนำเข้าข้าวหอมมะลิ 100% ชั้น 2 มากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงไป คือ ข้าวหอมมะลิ 100% ชั้น 1 สำหรับข้าวขาว 5% ข้าวขาว 10% ข้าวกล้อง 100% และปลายข้าวหอมมะลิมีเพียงเล็กน้อย ข้าวไทยนั้นจึงมีภาพพจน์และการยอมรับในตลาดโลกในฐานะผู้นำทางด้านปริมาณและคุณภาพ

ตลาดส่งออกข้าวไทย แบ่งตามคุณภาพข้าวได้ดังนี้

1. ข้าวคุณภาพดี ได้แก่ ข้าวเจ้า 100% , 5% และข้าวหอม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวหอมมะลิ มีตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ ประเทศจีน ฮองกง อิหร่าน สหรัฐอเมริกา และสิงคโปร์ เป็นต้น
2. ข้าวคุณภาพปานกลาง คือ ข้าวขาว 10% , 15% และข้าวเหนียว ตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย แอฟริกา และมาเลเซีย เป็นต้น
3. ข้าวคุณภาพต่ำ คือ ข้าวขาว 20% ลงมา และปลายข้าว ซึ่งปัจจุบันมีสัดส่วนการส่งออกประมาณร้อยละ 6 ของปริมาณข้าวที่ส่งออกทั้งหมด ตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ ประเทศแถบแอฟริกาและประเทศตะวันออกกลาง
4. ข้าวหนึ่ง มีตลาดส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศแถบแอฟริกาและประเทศตะวันออกกลาง

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของการปลูกข้าว ประเทศไทยนับเป็นเขตที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว ทั้งปัจจัยด้านน้ำ อากาศ และความสมบูรณ์ของดิน โอกาสที่จะประสบความเสียหายอย่างร้ายแรงจากภัยธรรมชาติ เช่น พายุไต้ฝุ่น ที่เกิดขึ้นกับฟิลิปปินส์ เวียดนาม หรือพม่า มีน้อยมาก พายุเหล่านี้เมื่อถึงประเทศไทยความรุนแรงก็ลดลง กลายเป็นน้ำฝน ซึ่งบางครั้งอาจจะมากจนท่วม ในบางเขต เช่น ภาคอีสาน แต่ชาวอีสานก็บอกกับเราว่า “น้ำท่วม ดีกว่าฝนแล้ง” เพราะผลผลิตในภาพรวมจะเพิ่มขึ้น

ด้วยความสามารถในการปลูกข้าวของชาวนาไทย จากภูมิปัญญาและคุณูปการของนักวิจัยสายพันธุ์ข้าวของไทย ได้ช่วยให้การปลูกข้าวมีผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคของคนทั้งประเทศ และมีเหลืออีกครั้งสำหรับส่งออกไปขายยังต่างประเทศ นำความมั่นคงและชื่อเสียงมาสู่ประเทศ ความได้เปรียบนี้ ยังจะคงมีไปอีกนาน ตราบเท่าที่ประเทศไทยยังคงมีชาวนาปลูกข้าว

สภาพการแข่งขันในตลาดข้าวโลกของข้าวไทย มีดังนี้

1. ข้าวสารขาว (White rice) 5% ที่มาจากการใช้ข้าวเปลือกนาปรัง (นาชลประทาน) มาสีแปรสภาพ จะต้องมิตลาดส่งออกประมาณปีละ 2 – 2.5 ล้านตันข้าวสาร เวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญ มีศักยภาพที่จะมาแย่งตลาดจากไทยได้ เพราะราคาข้าวของเวียดนามถูกกว่าไทยตันละ 70-100 เหรียญสหรัฐ เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า
2. ข้าวหนึ่ง (Parboil Rice) ใช้ข้าวเปลือกนาปรัง (นาชลประทาน) เช่นเดียวกับข้าวขาว 5% แต่ผ่านกระบวนการทำให้สุกโดยแรงดันไอน้ำร้อนและแปรสภาพเป็นข้าวสาร เรียกว่า ข้าวหนึ่ง มีตลาดหลักอยู่ในประเทศแถบตะวันออกกลางและทวีปแอฟริกา ปริมาณที่จะส่งออก 2.5 – 3 ล้านตันข้าวสาร จะมีคู่แข่งสำคัญคือ อินเดียและปากีสถาน แต่เนื่องจากปีพ.ศ. 2552-53 อินเดียประสบความ

แห่งแล้งผลผลิตข้าวน้อย รัฐบาลอินเดียจึงมีนโยบายงดการส่งออกข้าวนึ่ง ทำให้ตลาดข้าวนึ่งส่วนใหญ่ตกอยู่กับไทย ส่วนข้าวนึ่งสหรัฐอเมริกา ก็ไม่อยู่ในฐานะเป็นคู่แข่งที่สำคัญ

3. ข้าวหอมมะลิ ประเทศไทยมีข้าวหอมมะลิที่เป็นเอกลักษณ์มีชื่อเสียงทั่วโลก เป็นที่นิยมในความหอม ความนุ่ม และรสชาติที่อร่อย จำหน่ายไปทุกทวีปทั่วโลกมานานกว่า 20 ปี หากมองในด้านการตลาดข้าวหอมมะลิไทยก็จะเป็นสินค้าตัวนำตลาด เช่นเดียวกับข้าวบาสมати (Basmati) ของอินเดียและปากีสถาน โดยมีปริมาณส่งออกปีละ 2.5 ล้านตันข้าวสาร มูลค่า 50,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 35 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด ด้วยเหตุที่เป็นสินค้าพรีเมียม ราคา ก็จะสูงกว่าข้าวสารธรรมดาเกือบเท่าตัว (ปัจจุบันราคา F.O.B ประมาณ 950 – 980 เหรียญสหรัฐ) ทำให้เป็นเป้าหมายของประเทศที่ผลิตข้าวเพื่อการค้าทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นออสเตรเลีย จีน สหรัฐอเมริกา หรือแม้แต่เวียดนาม ที่พยายามจะนำพันธุ์ข้าวหอมมะลิไทยไปปลูก แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในด้านคุณภาพ ความพยายามในการค้นคว้าวิจัยสายพันธุ์ใหม่ๆ ให้มีคุณสมบัติและกลิ่นหอมอย่างข้าวหอมมะลิไทย ได้มีมาอย่างต่อเนื่อง ล่าสุดสหรัฐอเมริกา ก็ได้ประกาศความสำเร็จในการผลิตข้าวพันธุ์ที่ชื่อว่า JAZZMAN ซึ่งมีคุณสมบัติการบริโภคและกลิ่นหอมใกล้เคียงข้าวหอมมะลิไทยมากที่สุดและยังสามารถให้ผลผลิตสูงกว่าข้าวหอมมะลิไทยถึง 3 เท่า ก่อให้เกิดความวิตกว่าในอนาคตข้าวพันธุ์ดังกล่าวจะเข้ามาในตลาดเป็นคู่แข่งข้าวหอมมะลิไทย โดยเฉพาะตลาดสหรัฐอเมริกา

ประเทศไทยส่งออกข้าวเป็นสินค้าหลัก ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปีมาตลอด เมื่อพิจารณาจากสถิติซึ่งแสดงโดยตารางที่ 4.10 อาจจะมีบ้างบางช่วงที่ปริมาณการส่งออกลดน้อยลงไป แต่ก็มีการเพิ่มกำลังการส่งออกให้มากขึ้นในปีถัดมา

ตารางที่ 4.10 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของไทย ปี 2503 – 2550

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการส่งออกข้าว (หน่วย: พันตัน)	มูลค่าการส่งออกข้าว (เหรียญสหรัฐ)
2503	1,576	155,740,384
2504	1,271	168,780,000
2505	1,418	482,392,736
2506	1,896	164,296,816
2507	1,895	210,584,512
2508	1,508	207,984,848
2509	1,483	191,992,880

ตารางที่ 4.10 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของไทย ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการส่งออกข้าว (หน่วย: พันตัน)	มูลค่าการส่งออกข้าว (เหรียญสหรัฐ ^๑)
2510	1,068	223,723,168
2511	1,023	181,493,808
2512	1,064	141,579,824
2513	1,576	120,998,360
2514	2,112	139,842,448
2515	849	213,306,368
2516	1,046	176,314,368
2517	933	482,392,736
2518	1,870	287,176,672
2519	2,915	422,396,544
2520	1,573	656,027,200
2521	2,696	512,695,968
2522	2,681	768,332,096
2523	3,049	953,262,720
2524	3,620	1,212,307,584
2525	3,694	978,460,736
2526	4,528	876,393,600
2527	3,993	1,096,973,568
2528	4,334	829,566,592
2529	4,344	769,097,280
2530	4,791	882,761,280
2531	6,036	6,107,572,101
2532	3,938	1,767,845,575

ตารางที่ 4.10 แสดงปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของไทย ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี (พ.ศ.)	ปริมาณการส่งออกข้าว (หน่วย: พันตัน)	มูลค่าการส่งออกข้าว (เหรียญสหรัฐ ^๑)
2533	3,988	1,086,121,575
2534	4,876	1,195,535,728
2535	4,971	1,426,097,497
2536	4,720	1,301,962,997
2537	5,943	1,558,243,885
2538	5,281	1,951,536,768
2539	5,216	2,001,945,478
2540	6,367	2,099,620,282
2541	6,679	2,102,434,615
2542	6,549	1,946,720,069
2543	7,521	1,629,859,347
2544	7,245	1,577,472,667
2545	7,552	1,630,627,789
2546	10,137	1,830,211,766
2547	7,274	2,691,394,404
2548	7,376	2,321,681,917
2549	9,557	2,579,059,721
2550	10,011	3,470,015,325

ที่มา : USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

ตลาดส่งออกข้าวของประเทศไทยมีอยู่ด้วยกันหลายตลาด และในแต่ละตลาดนั้นก็มีความต้องการข้าวแต่ละชนิดที่แตกต่างกัน โดยในช่วงก่อนและหลังความตกลงว่าด้วยการเกษตรโครงสร้างตลาดส่งออกข้าวของไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของ

ไทยยังคงเป็นประเทศในทวีปเอเชีย ตะวันออกกลางและแอฟริกา เรียงลำดับความสำคัญของตลาดข้าวไทยได้ดังนี้

1. ตลาดข้าวหอมมะลิ ได้แก่ ฮองกง จีน มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา และแคนาดา
2. ตลาดข้าวคุณภาพปานกลาง (ข้าว 10 – 15%) และข้าวคุณภาพต่ำ (ข้าว 20 - 35% หรือปลายข้าว) ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์
3. ตลาดข้าวคุณภาพสูง (ข้าว 100 – 5%) ได้แก่ อิหร่าน อิรัก ซาอุดีอาระเบีย แคมeroon และกานา
4. ข้าวเหนียว ได้แก่ ไนจีเรีย เซเนกัล แอฟริกาใต้ และซาอุดีอาระเบีย

จากตารางที่ 4.10 ซึ่งแสดงสถิติมูลค่าการส่งออกข้าวของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 จะพบว่ามูลค่าการส่งออกข้าวของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เป็นผลเนื่องมาจากการพัฒนาข้าวไทยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งประเทศไทยมีความได้เปรียบในการครองตลาดข้าวคุณภาพดี ประเทศคู่ค้าข้าวผู้นำเข้าข้าวจากประเทศไทยมีความต้องการข้าวเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงมากขึ้นของประเทศนั้นๆ ทำให้มูลค่าการส่งออกข้าวของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพิจารณาแนวโน้มการส่งออกข้าว ประเทศไทยก็มีแนวโน้มในการส่งออกข้าวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน โดยที่สัดส่วนระหว่างปริมาณการส่งออกและมูลค่าการส่งออกข้าวของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 – 2550 มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย โดยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ตลาดข้าวระหว่างประเทศก็มีการขยายตัวมาตลอด โดยเฉพาะในด้านปริมาณซึ่งทำให้ปริมาณการส่งออกข้าวไทยเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน แต่เพิ่มขึ้นในปริมาณที่ไม่มากนักเมื่อเทียบกับการเพิ่มขึ้นของปริมาณการส่งออกข้าวของโลก แต่ในทางตรงกันข้ามด้านมูลค่าการส่งออกข้าวประเทศไทยกลับมีมูลค่าการส่งออกข้าวที่เพิ่มสูงมากขึ้นเรื่อยๆอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา เนื่องจากการส่งออกข้าวของประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนจากการส่งออกข้าวสารธรรมดาเป็นข้าวหอมมะลิซึ่งมีราคาสูงกว่ามากขึ้น ทำให้ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกข้าวที่เพิ่มสูงมากขึ้นไปด้วย

นโยบายที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อศักยภาพการแข่งขันการส่งออกข้าวของไทยในปัจจุบันมีอยู่หลายนโยบาย ได้แก่ นโยบายข้าวไทยภายใต้กฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก ตลอดจนนโยบายการผลิต นโยบายแทรกแซงตลาดและราคา และนโยบายการส่งออก มีรายละเอียดดังนี้

นโยบายข้าวไทยภาคใต้กฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก

หลังจากที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) เมื่อปี พ.ศ. 2537 ทำให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามความตกลงว่าด้วยสินค้าเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก โดยส่วนที่มีผลกระทบต่อนโยบายข้าวของไทย ได้แก่ นโยบายด้านการเปิดตลาด และนโยบายการอุดหนุนภายใน (มณเฑียร สติมานนท์, 2549)

1. ภายใต้นโยบายการเปิดตลาดข้าวเป็นหนึ่งในสินค้า 23 เกษตรรายการที่ประเทศไทยได้แปลงอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีของสินค้าเกษตรโดยใช้ระบบโควตาภาษีเข้ามาแทน ผลจากการเปิดตลาดข้าวทำให้ไทยต้องออกประกาศและระเบียบกระทรวงพาณิชย์เพื่อให้การนำเข้าข้าวถูกกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ยังมี การนำเข้าที่ไม่มากนัก เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่จึงมีความต้องการนำเข้าข้าวมาบริโภคน้อย

2. ด้านนโยบายการอุดหนุนภายในนั้นประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายหลายนโยบายในการให้การอุดหนุนข้าว โดยนโยบายและมาตรการของรัฐบาลที่และแจ้งต่อ WTO มีดังนี้

- นโยบายและมาตรการที่รัฐบาลไทยใช้และมีผลบิดเบือนทางการค้า เรียกนโยบายนี้ได้อีกอย่างว่า นโยบายกล่องอำพัน (Amber Box Policies) เช่น โครงการรับจำนำข้าวเปลือก โครงการแทรกแซงข้าวเปลือก โครงการพยุงราคาข้าวเปลือก
- นโยบายและมาตรการที่รัฐบาลไทยใช้และไม่มีผลบิดเบือนทางการค้า (Green Box Policies) เช่น งานวิจัยทางการเกษตรต่างๆ งานส่งเสริมการผลิตข้าว งานก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน
- นโยบายและมาตรการที่ได้รับการยกเว้นสำหรับประเทศกำลังพัฒนา (Special Treatment) เช่น โครงการเงินกู้ของเกษตรกร โครงการสร้างไซโลข้าว/ฉางข้าว โครงการจัดตั้งตลาดกลางข้าว

โดยไทยจะต้องลดการอุดหนุนภายในที่มีผลบิดเบือนการค้าระหว่างประเทศลง โดยเฉพาะ นโยบายกล่องอำพัน (Amber Box Policies) ลงตามตารางข้อผูกพันที่ให้ไว้กับองค์การการค้าโลก และจะต้องแจ้งยอดการอุดหนุนรวมในทุกๆปี ทั้งนี้ นโยบายหรือมาตรการที่สำคัญที่สุดที่รัฐบาลเข้ามาอุดหนุนในตลาดข้าว คือ โครงการรับจำนำข้าวเปลือก และการแทรกแซงราคาข้าวในตลาด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพยุงราคาข้าวในระยะเก็บเกี่ยว และเพื่อสนับสนุนให้ชาวนามีรายได้ที่มั่นคงพร้อมทั้งเป็นทางเลือกให้ชาวนาว่าจะขายข้าวให้โรงสีหรือมาจำนำกับรัฐบาล

นโยบายและมาตรการข้าวที่สำคัญของรัฐบาล ช่วงปี พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน

คณะกรรมการนโยบายข้าวซึ่งเป็นองค์กรใหม่ที่ถูกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 ได้กำหนดกรอบของ “นโยบายข้าว” ไว้ด้วยกัน 5 ด้าน คือ

1. การส่งออกข้าว โดยจะใช้กลไกการส่งออกของเอกชนเป็นหลัก
2. การรักษาเสถียรภาพของราคาข้าวเปลือกภายในประเทศ
3. กำกับดูแลให้มีสต็อกข้าวอยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับการบริโภค
4. การรับจำนำข้าว โดยจะให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นหน่วยงานหลักในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรตามโครงการรับจำนำข้าวต่างๆ
5. การให้บริการสินเชื่อจะให้ธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทยให้บริการสินเชื่อแก่ผู้ค้าข้าวเปลือกและผู้ส่งออกในปริมาณที่เพียงพอ

คณะกรรมการนโยบายข้าวยังได้กำหนด “มาตรการข้าว” เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรด้วยกันทั้งสิ้น 4 มาตรการ ได้แก่ มาตรการเร่งรัดการส่งออก, มาตรการรับจำนำ, มาตรการสนับสนุนตลาดข้าว และมาตรการสนับสนุนสินเชื่อ

คณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลทักษิณมีมติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการจัดทำ “ยุทธศาสตร์ข้าว” ฉบับแรกของประเทศเพื่อที่จะเพิ่มศักยภาพในการเพิ่มผลผลิตของข้าวไทยโดยจะเริ่มในปี พ.ศ. 2547 และสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งรายละเอียดของแนวทางการดำเนินงานนั้นกำหนดไว้ 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การเพิ่มผลผลิต, การสร้างมูลค่าเพิ่ม, การนำสินค้าเกษตรและอาหารสู่ตลาดโลก, การทำให้เกษตรกรกินคืออยู่ดี และการเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการ

นโยบายการผลิต

จากยุทธศาสตร์ข้าวฉบับแรกซึ่งเกิดขึ้นเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวของประเทศรวมถึงวางแผนยุทธศาสตร์ข้าว ปี พ.ศ. 2547 – 2551 ซึ่งรัฐบาลทักษิณได้สั่งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำขึ้น โดยมีรายละเอียดสำคัญในการที่จะเพิ่มผลผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าวไทย ดังนั้นนโยบายในด้านการผลิตข้าวจึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาประสิทธิภาพของการเพาะปลูกข้าวโดยการกำหนดพื้นที่เพาะปลูกข้าวให้เหมาะสมกับสายพันธุ์ และการบริหารอุปทานให้ตรงตามเป้าหมาย นอกจากนี้ นโยบายการผลิตยังมุ่งไปที่การผลิตข้าวเพื่อให้เป็นสินค้าส่งออกไปยังตลาดโลก โดยเน้นไปที่การปริมาณการผลิตและการพัฒนาข้าวคุณภาพดีเข้าสู่ตลาดให้มากขึ้นเนื่องจากข้าวคุณภาพดีนั้นเป็นตลาดที่ประเทศไทยมีโอกาสทางการค้ามากที่สุด

โดยนโยบายด้านการผลิตข้าวที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดพื้นที่การเพาะปลูกข้าวคุณภาพดีเพื่อการส่งออก การพัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรโดยมีรัฐเป็นผู้

จัดหาทุนและสินเชื่อให้เกษตรกรนำมาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพทางการผลิต รวมถึงการเปลี่ยนพื้นที่การเพาะปลูกข้าวคุณภาพต่ำและข้าวพื้นเมืองให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวคุณภาพดีเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และลดภาระที่รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือ โดยจากนโยบายการแทนที่การปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองด้วยพันธุ์ข้าวซึ่งถูกอ้างว่าเป็นพันธุ์ข้าวคุณภาพดี (High Yield Seed and Hybrid Seed) นี้เอง ได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อกระบวนการการผลิตข้าว เนื่องจากการเพาะปลูกข้าวพันธุ์ปรับปรุงจำเป็นต้องใช้สารเคมีเพื่อกระตุ้นการเพาะปลูกจึงทำให้ต้นทุนการเพาะปลูกของชาวนาเพิ่มสูงขึ้น และขณะเดียวกันยังเป็นการลดความหลากหลายทางพันธุกรรมของข้าวภายในประเทศโดยตรง เพราะนโยบายส่งเสริมข้าวพันธุ์ปรับปรุงจากหน่วยงานของรัฐและสถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ (IRRI) ทำให้ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา มีพันธุ์ข้าวที่รัฐบาลส่งเสริมให้ชาวนาปลูกถึง 66 สายพันธุ์ แต่ในทางปฏิบัติกลับมีการส่งเสริมให้ปลูกจริงไม่ถึง 20 สายพันธุ์

นโยบายการแทรกแซงตลาดและราคา

เนื่องจากประเทศไทยเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกจึงต้องปฏิบัติตามข้อตกลงว่าด้วยสินค้าเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก โดยรัฐบาลของประเทศไทยได้มีการดำเนินนโยบายการเปิดตลาดตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับองค์การการค้าโลกไว้อย่างต่อเนื่อง แต่รัฐบาลไทยยังคงมีการใช้นโยบายการอุดหนุนตลาดข้าวภายในประเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือเกษตรกรให้มีความเป็นอยู่ที่ดี เนื่องจากปัญหาราคาข้าวตกต่ำเป็นปัญหาเรื้อรังที่ชาวนาไทยต้องเผชิญมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ข้าวเปลือกออกสู่ตลาดพร้อมๆ กันเนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถที่จะชะลอการขายข้าวออกสู่ตลาดได้ จึงทำให้ราคาข้าวในฤดูกาลเก็บเกี่ยวตกต่ำ แต่การเข้ามาช่วยเหลือของรัฐบาลมักมีนัยทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วยเสมอ เนื่องจากประชากรจำนวนมากของประเทศเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่ราคาข้าวตกต่ำแล้วรัฐบาลยังคงนิ่งเฉยหรือรัฐบาลได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้วแต่ยังไม่เป็นไปตามที่เกษตรกรต้องการ เกษตรกรก็จะยังคงทำการเรียกร้องรัฐบาลต่อไปโดยการชุมนุมประท้วงซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล และทำให้ฐานะทางการเงินของรัฐบาลสิ้นคลอนได้อีกด้วย ดังนั้นรัฐบาลจึงจำเป็นต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว โดยนโยบายของรัฐบาลเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาราคาที่ตกต่ำนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีแนวทางในการดำเนินการ 3 ลักษณะ คือ

1. การประกันราคาข้าวเปลือก หมายถึงการที่รัฐบาลกำหนดให้โรงสีข้าวทั่วประเทศรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรในราคาประกันที่กำหนด และรัฐบาลจะรับซื้อข้าวจากโรงสีในราคา

ประกันในราคาที่กำหนดเช่นกัน มาตรการประกันราคานี้ถูกใช้ในช่วงระยะเวลาอันสั้นและต่อมาได้ถูกยกเลิกไปเนื่องจากประสบความล้มเหลวโดยไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย

2. **การพยุงราคาข้าวเปลือก** หมายถึงการที่รัฐบาลกำหนดราคาขั้นต่ำของข้าวเปลือกไว้ โดยหากเมื่อใดที่ราคาข้าวเปลือกในตลาดต่ำกว่าราคาข้าวเปลือกที่รัฐบาลกำหนด รัฐบาลจะให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปปรับซื้อข้าวจากเกษตรกร

3. **การแทรกแซงตลาดข้าวเปลือกและข้าวสาร** หมายถึงการที่รัฐบาลเข้าไปปรับซื้อข้าวเพื่อค้ำหรือกระตุ้นให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ฤดูการผลิตปี 2523/2524 จนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 มาตรการคือ

- การแทรกแซงตลาดข้าวสาร คือ การซื้อข้าวสารเพื่อค้ำราคาข้าวเปลือก
- การแทรกแซงตลาดข้าวเปลือกเพื่อชะลอปริมาณข้าวเปลือกที่จะออกสู่ตลาดในช่วงต้นฤดูการผลิต โดยมาตรการหลักที่ใช้ดำเนินการ ได้แก่ โครงการรับจำนำข้าวเปลือก โครงการเก็บรวบรวมข้าวเปลือกของกลุ่มเกษตรกร
- การสนับสนุนสินเชื่อ คือ การช่วยเหลือทางการเงินอัตราดอกเบี้ยต่ำซึ่งจัดให้แก่ผู้ค้าข้าวเปลือก โรงสี และผู้ค้าข้าวส่งออก

ถึงแม้รัฐบาลไทยจะใช้นโยบายอุดหนุนภายในเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรภายในประเทศผ่านโครงการต่างๆ หลายโครงการ และประเทศไทยยังมีข้อผูกพันกับองค์การการค้าโลกที่จะต้องลดการอุดหนุนภายในที่มีผลบิดเบือนทางการค้าหรือ Amber Box Policies แต่อย่างไรก็ตามยอดรวมของการอุดหนุนภายในที่รัฐบาลไทยใช้ก็ไม่ได้สูงเกินไปกว่ายอดการอุดหนุนรวมสูงสุดที่ประเทศไทยได้ผูกพันไว้ในแต่ละปี

นโยบายการส่งออก

นโยบายหรือมาตรการที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าข้าวระหว่างประเทศของประเทศไทย ซึ่งรัฐบาลไทยเคยดำเนินการมาในอดีต ได้แก่

1. การเก็บค่าธรรมเนียมการส่งออกข้าวหรือพรีเมียมข้าวซึ่งเริ่มดำเนินการเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2493 โดยถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของรัฐบาลไทยมาตลอดช่วงเวลาที่มีการใช้มาตรการดังกล่าว แต่ในที่สุดก็ได้มีการยกเลิกพรีเมียมข้าวไปในปี พ.ศ. 2529

2. การควบคุมปริมาณการส่งออกข้าว โดยการกำหนดโควตาการส่งออกข้าวและการห้ามส่งออกข้าวในบางระชณะนั้นจัดได้ว่าเป็นมาตรการที่นำมาใช้ควบคู่กับมาตรการอื่นๆ เพื่อที่จะรักษาเสถียรภาพราคาข้าวภายในประเทศให้อยู่ในระดับที่ไม่ทำให้ผู้บริโภคเดือดร้อนโดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในช่วงที่ปริมาณผลผลิตข้าวภายในประเทศตกต่ำ เช่น ในปี พ.ศ. 2516 – 2517 ซึ่งการใช้มาตรการดังกล่าวได้ผ่อนคลายลงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 จนถึงปัจจุบัน

3. การสำรองข้าวเป็นมาตรการเพื่อป้องกันภาวะขาดแคลนข้าวภายในประเทศซึ่งได้ดำเนินการในระหว่างปี พ.ศ. 2503 – 2525 โดยการกำหนดราคาและปริมาณข้าวผู้ส่งออกต้องขายให้กับทางราชการตามปริมาณข้าวที่ตนส่งออก ทั้งนี้ได้มีการยกเลิกมาตรการนี้ไปในปี พ.ศ. 2525 เพื่อเป็นการลดภาระของผู้ส่งออกข้าวในประเทศ

ในปัจจุบันรัฐบาลไทยไม่ได้ใช้นโยบายการเก็บภาษีการส่งออกข้าว หรือการจำกัดปริมาณการส่งออกข้าวอย่างเช่นในอดีตอีกต่อไป เนื่องจากปัญหาด้านการส่งออกข้าวของไทยในปัจจุบันมีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากในอดีตเป็นอย่างมาก สำหรับปัญหาในภาคการส่งออกข้าวที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ปัญหาทางด้านการตลาด (Marketing) ของข้าวในตลาดต่างประเทศ ปัญหาที่ภาคเศรษฐกิจข้าวไทยต้องเผชิญกับประเทศผู้ส่งออกข้าวที่มีศักยภาพ และปัญหาสต็อกข้าวที่มีมาจากการดำเนินโครงการช่วยเหลือเกษตรกรต่างๆ ของรัฐบาล ดังนั้นนโยบายที่รัฐบาลใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเหล่านี้จึงมีนัยทางนโยบายรูปแบบของนโยบาย และวัตถุประสงค์ของนโยบายที่แตกต่างจากนโยบายในอดีตเป็นอย่างมาก นโยบายด้านการส่งออกที่รัฐบาลใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่จึงเป็นนโยบายที่ภาครัฐต้องการให้การส่งเสริมเอกชนผู้ส่งออกข้าวในประเทศโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการส่งออกข้าว และการบริหารการตลาดสำหรับสินค้าข้าวในตลาดต่างประเทศเพื่อเป็นการสร้างตราสินค้าข้าวไทยให้เป็นที่รู้จักในตลาดโลก นโยบายส่งเสริมการสร้างพันธมิตรในตลาดข้าวระหว่างประเทศ และนโยบายเพื่อที่จะระบายข้าวในสต็อกของรัฐบาลซึ่งได้มาจากการใช้โครงการแทรกแซงและการอุดหนุนเพื่อที่จะช่วยเหลือชาวนาของรัฐบาล ตัวอย่างของนโยบายด้านการส่งออกที่รัฐบาลใช้ได้แก่

- การสร้างตราข้าวไทย (Brand Marketing) ข้าวหอมมะลิไทยโดยกรมการค้าต่างประเทศได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้าง Image ข้าวหอมมะลิไทยสู่กลุ่มเป้าหมายสุดท้าย คือ ตลาดต่างประเทศทุกภูมิภาคทั่วโลกเพื่อผลักดันข้าวหอมมะลิไทยเป็นสินค้าแบรนด์เนม (Brand Name) ระดับโลก

- การส่งเสริมการส่งออกข้าวโดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้ส่งออกและผู้ประกอบการ เช่น มาตรการสินเชื่อปลอดดอกเบี้ยจากกองทุนส่งเสริมการส่งออก และธนาคารเพื่อการนำเข้าและส่งออก การปรับลดแพดานดอกเบี้ย (Packing Credit) เพื่อเร่งรัดการส่งออกและลดภาระให้แก่ผู้ส่งออก และการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการพัฒนาการสร้างหีบห่อและบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและสร้างเครื่องหมายการค้าของตนเอง และการส่งเสริมให้ตัวแทนภาคเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจาการค้าเสรีทั้งในระดับ WTO และ FTA

- สร้างพันธมิตรระหว่างประเทศผู้ส่งออกข้าวด้วยกัน เช่น การร่วมมือกับรัฐบาลเวียดนาม โดยมีการจัดประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสทั้งสองฝ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลการส่งออกข้าว และมีความร่วมมือในการทำแผนการตลาดร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะรักษาระดับราคาข้าวในตลาดโลกให้มีเสถียรภาพและอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

4.4 การเปรียบเทียบสภาพทั่วไปของการผลิต การบริโภคและการส่งออกของประเทศไทยและเวียดนาม

พัฒนาการในภาคเศรษฐกิจข้าวของประเทศไทยถือได้ว่ามีมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเริ่มมีการส่งออกข้าวอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก ในขณะที่พัฒนาการในภาคเศรษฐกิจข้าวของเวียดนามปรากฏเด่นชัดใน 2 ทศวรรษที่ผ่านมา คือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 ที่รัฐบาลเวียดนามมีการใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจที่เรียกว่านโยบายดอยมอย โดยผู้ศึกษาตั้งใจจะศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพในการแข่งขันของภาคเศรษฐกิจข้าวประเทศไทยและเวียดนาม ซึ่งระยะหลังมานี้เวียดนามถือว่าเป็นคู่แข่งที่สำคัญในการส่งออกข้าวของประเทศไทยในตลาดข้าวระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เวียดนามได้กลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศ แต่เป็นช่วงที่ประเทศไทยอยู่ในตลาดข้าวระหว่างประเทศมาโดยตลอด จึงมีความสำคัญอย่างมากในการศึกษาว่าเมื่อเวียดนามสามารถพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของภาคเศรษฐกิจข้าวจนกลายเป็นผู้ส่งออกข้าวรายสำคัญในตลาดข้าวระหว่างประเทศและถือเป็นประเทศคู่แข่งส่งออกที่สำคัญของไทยในตลาดข้าวระหว่างประเทศในช่วงหลังที่กลับเข้าสู่ตลาดระหว่างประเทศแล้ว ศักยภาพในการแข่งขันของภาคเศรษฐกิจข้าวไทยในตลาดข้าวระหว่างประเทศโดยเปรียบเทียบกับเวียดนามมีลักษณะอย่างไร รวมถึงการศึกษาพัฒนาการในภาคเศรษฐกิจข้าวของเวียดนามหลังจากกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศว่ามีการพัฒนาอย่างไรจากช่วงเวลาก่อนหน้านี้

ดังความสำคัญและวัตถุประสงค์ซึ่งได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ศึกษาจะแบ่งการศึกษาการเปรียบเทียบออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ภาคการผลิต การบริโภคและการส่งออก และสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพในการแข่งขันของภาคเศรษฐกิจข้าวไทยและเวียดนามในส่วนนี้จะอาศัยข้อมูลเชิงตัวเลขเป็นหลักประกอบกับการอธิบายเชิงพรรณนาเพื่อขยายความและอธิบายผลจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบที่ได้ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ กราฟหรือแผนภาพ แสดงการเปรียบเทียบข้อมูลที่สนใจตามระยะเวลา ให้เห็นถึงการเปรียบเทียบข้อมูลในแต่ละภาคส่วนของเศรษฐกิจข้าวระหว่างประเทศไทยและเวียดนามได้อย่างชัดเจน โดยจะแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาเปรียบเทียบออกเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 : พ.ศ. 2503 – 2531 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่เวียดนามจะกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศ และเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยขึ้นเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ในตลาดข้าวระหว่างประเทศ

ช่วงที่ 2 : พ.ศ. 2532 – 2541 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศ จนถึงในปี พ.ศ. 2541 ที่เวียดนามสามารถส่งออกข้าวได้ในปริมาณสูงสุดถึง 4,555 ล้านตัน

ช่วงที่ 3 : พ.ศ. 2542 – 2550 ซึ่งเป็นการปรับตัวในระยะหลังของเวียดนาม และเป็นช่วงเวลาที่เวียดนามเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 2 ในตลาดข้าวระหว่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

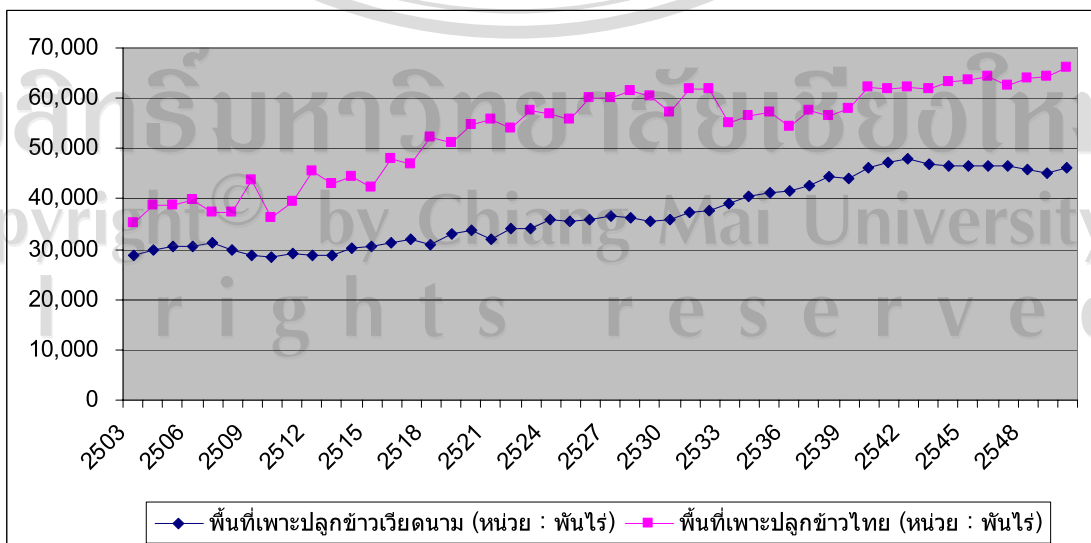
4.4.1 ภาคการผลิต

ในภาคการผลิตนี้จะแบ่งการศึกษาเปรียบเทียบในภาคการผลิตข้าวหรือปัจจัยทางด้านอุปทานออกเป็น 3 ตัวแปร ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูกข้าว ปริมาณผลผลิตข้าว และปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในภาคการผลิตข้าวของภาคเศรษฐกิจข้าวไทยและเวียดนาม ดังนี้

1) การเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูกของเวียดนามและไทย

เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูกของทั้ง 2 ประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวมากกว่าประเทศเวียดนามมากในทุกๆปี นับตั้งแต่ปี 2503 – 2550 ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้เห็น ได้ดังแผนภูมิที่ 4.1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูกข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



ตารางที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูกข้าวและอัตราการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูก

ปี	พื้นที่เพาะปลูกข้าวโดยเฉลี่ย (พันไร่)		อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	48,816.76	32,288.36	1.022	1.009
พ.ศ. 2532 – 2541	58,057.50	42,503.75	1.001	1.025
พ.ศ. 2542 – 2550	63,572.44	46,481.94	1.007	0.996

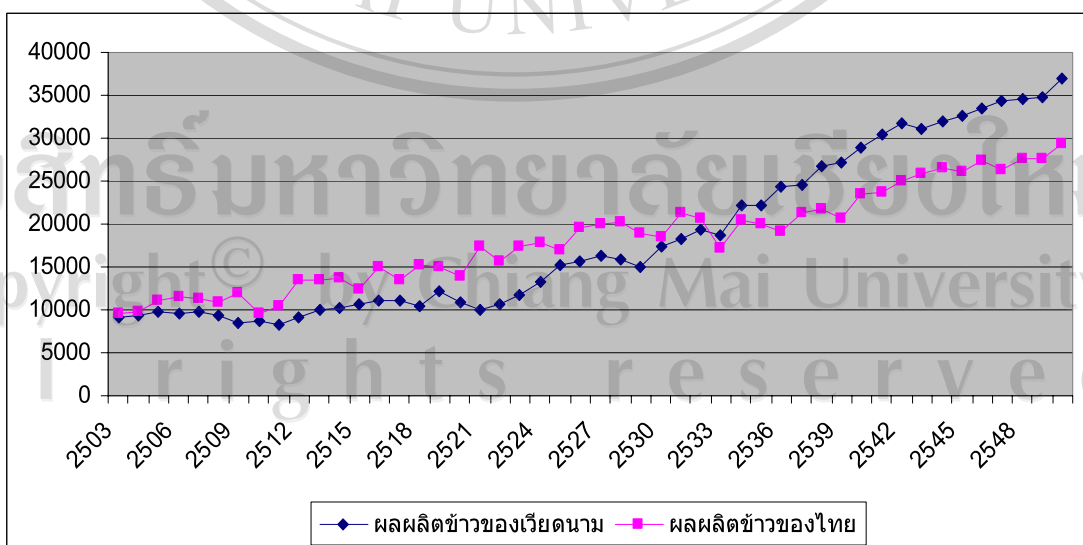
จากแผนภูมิที่ 4.1 จะเห็นได้ว่าพื้นที่เพาะปลูกข้าวของประเทศไทยมีมากกว่าเวียดนามมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 ทั้งไทยและเวียดนามต่างเป็นประเทศที่อยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมที่มีฝนตกชุกตลอดทั้งปีซึ่งเป็นภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกข้าวและพืชไร่อื่นๆ เป็นอย่างมาก พื้นที่เพาะปลูกข้าวของประเทศไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคกลางบริเวณที่ราบลุ่มดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่เวียดนามนั้นมีการเพาะปลูกข้าวอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ แต่แหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของประเทศอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงทางตอนเหนือ และที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขงทางตอนใต้ จากตารางที่ 4.11 จะเห็นว่าในทั้ง 3 ช่วงเวลานั้นพื้นที่เพาะปลูกข้าวโดยเฉลี่ยของไทยและเวียดนามได้เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด โดยหากทำการเปรียบเทียบอัตราการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยและเวียดนามแล้วจะพบว่าในช่วงที่ 1 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่เวียดนามจะเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศอย่างจริงจังนั้น ปริมาณพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยมีอัตราการขยายตัวที่สูงกว่าเวียดนามเป็นอย่างมาก แต่ในช่วงที่ 2 อัตราการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกข้าวของเวียดนามได้เพิ่มสูงขึ้นจากในช่วงที่ 1 เป็นอย่างมากและมีอัตราการขยายตัวที่สูงกว่าไทย ในขณะที่อัตราการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยกลับลดลงจากในช่วงที่ 1 เป็นอย่างมาก และในช่วงที่ 3 หรือในระยะหลังมานี้อัตราการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกข้าวของเวียดนามกลับลดลงอย่างมาก เนื่องมาจากเวียดนามมีข้อจำกัดในการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าวในแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญ และมีแนวโน้มในการแปลงพื้นที่เพาะปลูกข้าวไปเป็นพื้นที่ในเขตเมือง หรือพื้นที่เพื่อการพัฒนาทางอุตสาหกรรมมากขึ้น ในขณะที่อัตราการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยได้เพิ่มขึ้นจากช่วงที่ผ่านมา

2) การเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูกของเวียดนามและไทย

ประเทศไทยถือเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวซึ่งมีปริมาณผลผลิตข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูกที่ต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่อื่นๆ ในตลาดโลก โดยหากเปรียบเทียบ

ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยกับเวียดนามแล้วนั้น พบว่าถึงแม้พื้นที่เพาะปลูกข้าวของประเทศ ไทยจะมากกว่าเวียดนามมาโดยตลอด อีกทั้งผลผลิตข้าวของประเทศไทยก็มากกว่าเวียดนาม แต่ เวียดนามมีปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่มากกว่าไทยมาโดยตลอด รวมถึงแนวโน้มผลผลิตเฉลี่ย ต่อไร่ของทั้งสองประเทศจะมากขึ้นเรื่อยๆ อาจกล่าวได้ว่าปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของ ประเทศไทยอยู่ในระดับที่ต่ำมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนาม ได้เพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอด สาเหตุที่ทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยอยู่ในระดับที่ต่ำมา โดยตลอดนั้นเป็นผลเนื่องมาจากพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยส่วนใหญ่กว่า 80% ทำอยู่นอกเขต ชลประทาน โดยกว่า 74% อยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในขณะที่พื้นที่เพาะปลูกข้าวของ เวียดนามนั้นจัดอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานถึง 53% จึงทำให้การเพาะปลูกข้าวของประเทศไทย ประสบปัญหามากกว่าประเทศผู้ส่งออกข้าวรายอื่นๆ เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาสภาพภูมิอากาศ เช่น ภัยแล้งหรือน้ำท่วม หรือปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากการเพาะปลูกนอก เขตพื้นที่ชลประทานจะส่งผลให้การเพาะปลูกข้าวต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยเฉพะน้ำฝนมากกว่าพื้นที่เพาะปลูกในเขตชลประทาน อีกทั้งยังเป็นผลมาจากการพัฒนาการ ผลิตข้าวที่ช้าของเวียดนาม อีกทั้งยังภาคการผลิตยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐมาตลอด เพื่อให้ การผลิตข้าวของประเทศบรรลุเป้าหมายในการเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวเพื่อการส่งออกอันดับต้นๆ ของโลก ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ระหว่างทั้ง 2 ประเทศ ดังแผนภูมิ ที่ 4.2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงการเปรียบเทียบผลผลิตข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



ตารางที่ 4.12 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตข้าวและอัตราการขยายตัวของผลผลิต

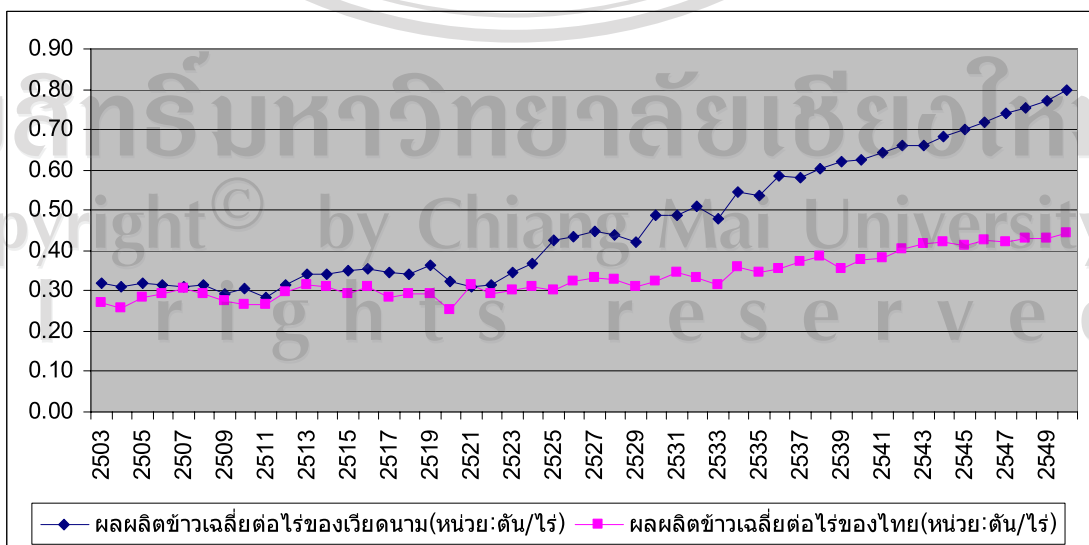
ปี	ปริมาณผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ย (พันตัน)		อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	14,674.41	11,633.55	1.035	1.027
พ.ศ. 2532 – 2541	20,833.10	24,488.70	0.882	0.803
พ.ศ. 2542 – 2550	26,830.89	33,473.00	1.020	1.019

ผลผลิตข้าวของไทยและเวียดนามตลอดระยะเวลา 48 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 – 2550 เมื่อดูจากสถิติจะเห็นได้ว่าผลผลิตของทั้ง 2 ประเทศมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แม้จะมีบางปีที่ผลผลิตลดต่ำลงไปบ้าง อาจจะเป็นผลเนื่องจากสภาพภูมิอากาศในแต่ละปีที่ไม่เอื้ออำนวย ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญหลักๆ ที่ต่อผลผลิตของทั้ง 2 ประเทศ ทำให้ในบางปีมีผลผลิตลดต่ำลง แต่ทั้ง 2 ประเทศก็มีนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดชัดเจนในการพัฒนาการผลิตข้าว ทำให้แนวโน้มผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้ง 2 ประเทศ แต่เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตข้าวระหว่างทั้ง 2 ประเทศแล้วนั้นสามารถเปรียบเทียบได้เห็นได้จากการพิจารณาแผนภูมิที่ 4.2 จะเห็นว่าในช่วงก่อนปี 2532 ประเทศไทยสามารถผลิตข้าวได้ในปริมาณที่สูงกว่าเวียดนามมาโดยตลอด แต่หลังจากปี 2532 ศักยภาพในภาคการผลิตของเวียดนามที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก จึงทำให้เวียดนามสามารถผลิตข้าวได้ในปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้นจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด และจากตารางที่ 4.12 แสดงให้เห็นว่าทั้งไทยและเวียดนามต่างก็มีปริมาณผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ยที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในทั้ง 3 ช่วงเวลา แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกันแล้วเวียดนามมีอัตราการขยายตัวที่น้อยกว่าไทยทั้ง 3 ช่วงเวลา โดยอัตราการขยายตัวของปริมาณผลผลิตข้าวเวียดนามในช่วงที่ 2 ได้ลดลงจากช่วงที่ 1 อย่างมากจากร้อยละ 1.027 เป็นปริมาณร้อยละ 0.803 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศโดยมีการสนับสนุนการผลิตจากนโยบายคอยมอของรัฐบาลที่มีความพยายามพัฒนาศักยภาพในการผลิตข้าวเพื่อให้มีปริมาณผลผลิตข้าวที่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศ และเหลือเพื่อที่จะส่งออกนารายได้เงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศได้ ทั้งนี้เป็นผลมาจากความผันผวนที่มีเพิ่มขึ้นในภาคการผลิตข้าวของประเทศ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม จากนั้นในช่วงที่ 3 อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของผลผลิตข้าวเวียดนามก็เพิ่มสูงขึ้นจากช่วงที่ 2 อีกครั้ง ในขณะที่อัตราการขยายตัวของปริมาณผลผลิตข้าวไทยนั้นอยู่ในระดับที่สูงที่สุดในช่วงที่ 1 และลดลงในช่วงถัดมา

3) การเปรียบเทียบผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนามและไทย

ประเทศไทยถือเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวซึ่งมีปริมาณผลผลิตข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูกที่ต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่อื่นๆ ในตลาดโลก โดยหากเปรียบเทียบผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยกับเวียดนามแล้วนั้น พบว่าถึงแม้พื้นที่เพาะปลูกข้าวของประเทศไทยจะมากกว่าเวียดนามมาโดยตลอด อีกทั้งผลผลิตข้าวของประเทศไทยก็มากกว่าเวียดนาม แต่เวียดนามมีปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่มากกว่าไทยมาโดยตลอด อาจกล่าวได้ว่าปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของประเทศไทยอยู่ในระดับที่ต่ำมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนามได้เพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอด สาเหตุที่ทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยอยู่ในระดับที่ต่ำมาโดยตลอดนั้นเป็นผลเนื่องมาจากพื้นที่เพาะปลูกข้าวของไทยส่วนใหญ่กว่า 80% ทำอยู่นอกเขตชลประทาน โดยกว่า 74% อยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ในขณะที่พื้นที่เพาะปลูกข้าวของเวียดนามนั้นจัดอยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานถึง 53% จึงทำให้การเพาะปลูกข้าวของประเทศไทยประสบปัญหามากกว่าประเทศผู้ส่งออกข้าวรายอื่นๆ เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาสภาพภูมิอากาศ เช่น ภัยแล้งหรือน้ำท่วม หรือปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากการเพาะปลูกนอกเขตพื้นที่ชลประทานจะส่งผลให้การเพาะปลูกข้าวต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำฝนมากกว่าพื้นที่เพาะปลูกในเขตชลประทาน อีกทั้งยังเป็นผลมาจากการพัฒนาการผลิตข้าวที่ดีของเวียดนาม ภาคการผลิตยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมาตลอด เพื่อให้การผลิตข้าวของประเทศบรรลุเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวเพื่อการส่งออกอันดับต้นๆ ของโลก

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงการเปรียบเทียบผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



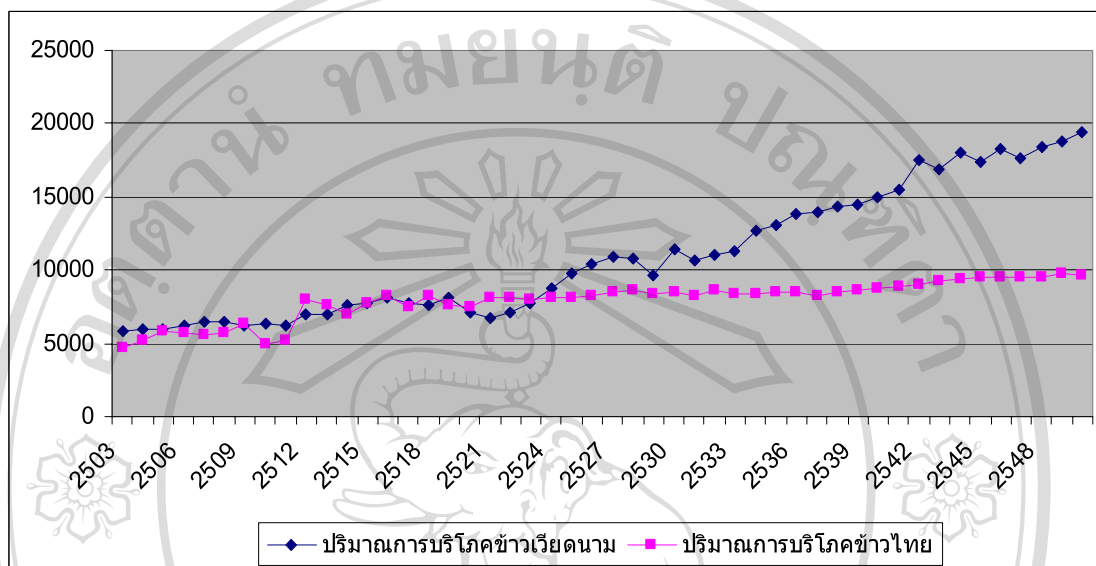
ตารางที่ 4.13 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่และอัตราการขยายตัวของผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่

ปี	ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่โดยเฉลี่ย (ตัน/ไร่)		อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	1.328	0.355	0.011	0.017
พ.ศ. 2532 – 2541	0.358	0.574	0.009	0.013
พ.ศ. 2542 - 2550	0.421	0.721	0.012	0.023

จากตารางที่ 4.13 ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยและเวียดนามมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอดนับตั้งแต่ช่วงที่ 1 มาจนถึงในช่วงที่ 3 แต่ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ของไทยโดยเฉลี่ยลดลงในช่วงที่ 2 อย่างมาก เป็นผลจากการที่เวียดนามได้เข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศ ในขณะที่เวียดนามเพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอดทั้ง 3 ช่วง อัตราการขยายตัวของปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ของไทยและเวียดนามนั้นได้ลดลงในช่วงที่ 2 และได้เพิ่มขึ้นจนอยู่ในระดับที่สูงที่สุดในช่วงที่ 3 การเพาะปลูกข้าวของเวียดนามมีปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ที่สูงกว่าการเพาะปลูกข้าวของไทยเป็นอย่างมาก และอัตราการขยายตัวของปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ของไทยก็ต่ำกว่าเวียดนามมาโดยตลอด แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในภาคการผลิตข้าวของไทยที่ยากต่อการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามของเวียดนามในการพัฒนาศักยภาพในภาคการผลิตข้าวของเวียดนามให้สามารถผลิตข้าวได้ในปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้น โดยความพยายามของภาครัฐเวียดนามที่จะเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่นั้นปรากฏอย่างชัดเจน เมื่อพบข้อจำกัดในการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ และพบว่าจะมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวหายไป 2,000 เฮกตาร์ (12,500 ไร่) ในทุกๆ ปี ทั้งนี้พื้นที่เพาะปลูกที่หายไปเกิดจากการแปลงพื้นที่เกษตรกรรมไปเพื่อใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ การเปลี่ยนนาข้าวเป็นนาถั่ว และการเปลี่ยนจากการปลูกข้าวไปปลูกพืชชนิดอื่นซึ่งสร้างรายได้และเป็นที่ต้องการของประชากรในเมืองมากขึ้น ดังนั้น กลยุทธ์ในการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวของทางการเวียดนามจึงอยู่ที่ความพยายามการเพิ่มปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่มากกว่าเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าว

4.4.2 ภาคการบริโภค

แผนภูมิที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณการบริโภคข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



ตารางที่ 4.14 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณการบริโภคข้าวและอัตราการขยายตัวของปริมาณการบริโภค

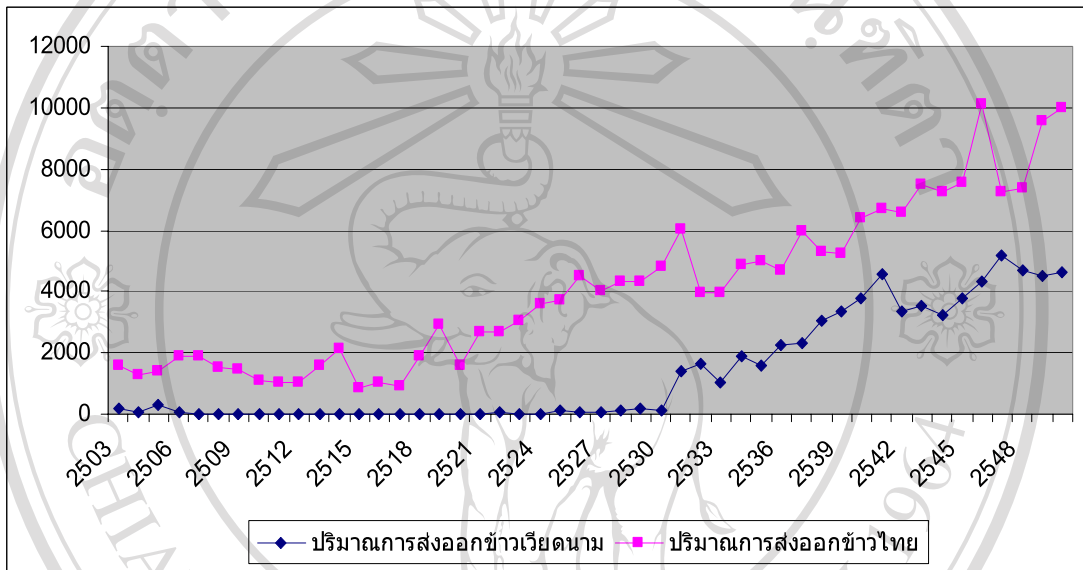
ปี	ปริมาณการบริโภคข้าวโดยเฉลี่ย (พันตัน)		อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	7,232.138	7,857.069	0.026	0.024
พ.ศ. 2532 – 2541	8,535.000	13,531.700	0.004	0.038
พ.ศ. 2542 - 2550	9,448.222	18,032.110	0.007	0.013

จากแผนภูมิที่ 4.4 และตารางที่ 4.14 แสดงให้เห็นได้ว่าปริมาณการบริโภคข้าวของประเทศไทยน้อยกว่าปริมาณการบริโภคข้าวของเวียดนาม โดยในช่วงที่ 2 และ 3 ส่วนต่างปริมาณการบริโภคข้าวโดยเฉลี่ยของประเทศไทยน้อยกว่าปริมาณการบริโภคข้าวของเวียดนามเป็นอย่างมาก ในช่วงที่ 2 ส่วนต่างที่ปริมาณการบริโภคข้าวโดยเฉลี่ยของประเทศไทยน้อยกว่าปริมาณการบริโภคข้าวโดยเฉลี่ยของเวียดนามถึง 4,996,700 ตัน ในช่วงที่ 3 ส่วนต่างที่ปริมาณการบริโภคข้าวโดยเฉลี่ยของประเทศไทยน้อยกว่าปริมาณการบริโภคข้าวโดยเฉลี่ยของเวียดนามถึง 8,583,888 ตัน อีกทั้งอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของปริมาณการบริโภคข้าวของเวียดนามที่มากกว่าไทยสูงสุดถึงร้อยละ 0.034

ในช่วงที่ 2 โดยเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยมีจำนวนประชากรในประเทศที่น้อยกว่าเวียดนาม โดยเฉลี่ยถึง 15 ล้านคน (เฉลี่ยปี พ.ศ. 2533 – 2547) นั่นเอง

4.4.3 ภาคการส่งออก

แผนภูมิที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



ตารางที่ 4.15 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณการส่งออกข้าวและอัตราการขยายตัวของการส่งออก

ปี	ปริมาณการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ย (พันตัน)		อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	2,442.828	97.862	0.100	2.555
พ.ศ. 2532 – 2541	5,197.900	2,550.000	0.067	0.164
พ.ศ. 2542 - 2550	8,135.778	4,142.556	0.071	0.046

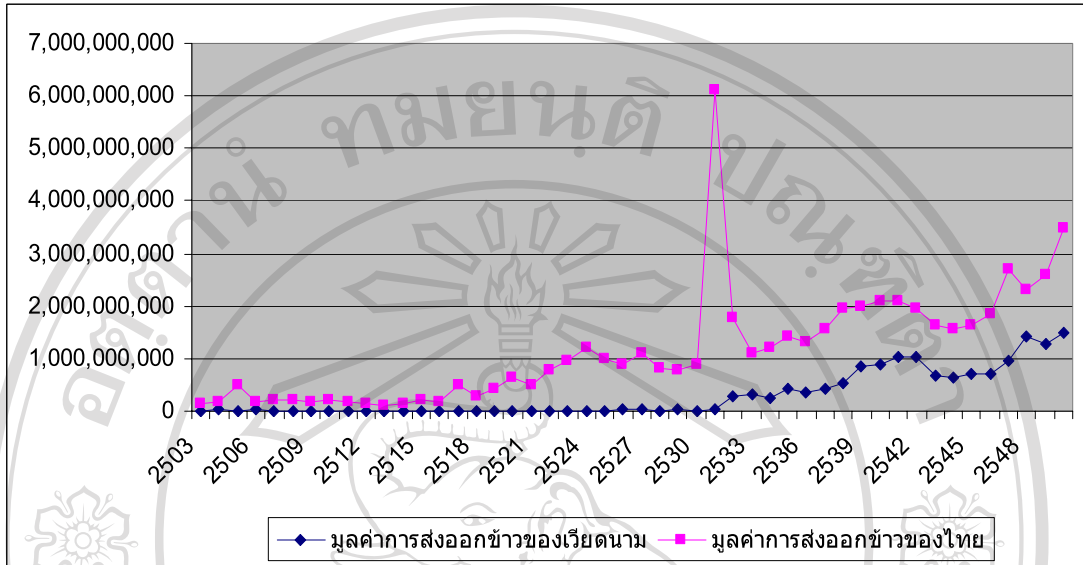
จากแผนภูมิที่ 4.5 และตารางที่ 4.15 สามารถสรุปได้ว่าตลอดระยะเวลาทั้ง 3 ช่วงที่ได้ทำการศึกษานั้นปริมาณการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามเพิ่มมากขึ้นทุกปี แต่อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของการส่งออกนั้นกลับลดลงในช่วงที่ 2 จากช่วงที่ 1 มาก โดยในช่วงที่ 2 นั้นจะเห็นได้ว่าอัตราการขยายตัวของการส่งออกข้าวของไทยได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการขยายตัวในช่วงที่ 1 ประเทศเวียดนามก็เช่นเดียวกันที่มีการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยของ

เวียดนามในช่วงที่ 2 อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยลดลงจากช่วงที่ 1 ถึงร้อยละ 2.391 ถือได้ว่า แนวโน้มการส่งออกกลับลดลงในขณะที่ปริมาณการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากช่วงที่ 1 อย่างมาก ซึ่งในช่วงที่ 2 นี้เป็นช่วงเวลาที่ยเวียดนามเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศ มีการดำเนินนโยบาย คอยมอຍที่สนับสนุนภาคการผลิตข้าวของประเทศเพื่อศักยภาพการส่งออกข้าวของประเทศ ทำให้ ประเทศไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในตลาดข้าวระหว่างประเทศ อีกทั้งต้องเผชิญกับการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นจากปัจจัยอื่นๆ อีกด้วย ได้แก่ การที่ประเทศผู้ส่งออกข้าวรายอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา จีน และอินเดียสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวในประเทศ และสามารถส่งออกข้าวได้เพิ่มขึ้น

ปริมาณการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยของไทยสูงกว่าเวียดนามในทั้ง 3 ช่วงเวลา แต่ทั้งนี้ความแตกต่างทางด้านปริมาณการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามจะค่อยๆ ลดลงเป็นลำดับ เนื่องจากปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด และมีอัตราการขยายตัวของปริมาณการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยในทั้ง 3 ช่วงเวลาที่สูงกว่าไทย ถึงแม้ว่าในระยะหลังมานี้อัตราการขยายตัวของปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามจะลดลงก็ตาม ซึ่งอาจเป็นเพราะข้อจำกัดทางด้าน การขยายพื้นที่เพาะปลูก ความสามารถในการเพาะปลูกข้าวทดแทนการนำเข้าของประเทศผู้นำเข้า และการแข่งขันที่รุนแรงของประเทศผู้ส่งออก เป็นต้น

เป็นที่สังเกตปริมาณการส่งออกข้าวของเวียดนามในแต่ละช่วงเวลาทั้ง 3 ช่วงเวลานั้นมีการเปลี่ยนแปลงที่สูงกว่าปริมาณการส่งออกข้าวไทย ทั้งนี้เนื่องมาจากนโยบายในการส่งออกข้าวของรัฐบาลเวียดนามในแต่ละช่วงเวลาที่จะคำนึงถึงความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) ของประชากรในประเทศเป็นสำคัญ โดยหากปีใดที่ผลผลิตข้าวภายในประเทศเกิดขาดแคลนอันเนื่องมาจากปัญหาในภาคการผลิต เช่น ฝนแล้ง ภัยธรรมชาติ หรือแมลงศัตรูพืช รัฐบาลเวียดนามจะใช้นโยบายต่างๆ เพื่อลดปริมาณการส่งออกข้าวลง แต่หากในปีใดที่มีปริมาณผลผลิตข้าวภายในประเทศเกินกว่าความต้องการใช้ภายในประเทศ รัฐบาลจะใช้นโยบายเพื่อเร่งทยอยการส่งออกข้าวออกนอกประเทศ จึงทำให้ปริมาณการส่งออกในปีนั้นเพิ่มขึ้น

แผนภูมิที่ 4.6 แสดงการเปรียบเทียบมูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



ตารางที่ 4.16 แสดงการเปรียบเทียบมูลค่าการส่งออกข้าวและอัตราการขยายตัวของการส่งออก

ปี	มูลค่าการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ย (US Dollars)		อัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	676,360,248	8,766,662	0.373	1.115
พ.ศ. 2532 – 2541	1,649,134,440	531,051,002	0.038	0.187
พ.ศ. 2542 - 2550	2,186,338,112	987,481,040	0.093	0.077

จากแผนภูมิที่ 4.6 แสดงให้เห็นว่าในทั้ง 3 ช่วงเวลาที่ได้ศึกษานั้นมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยมากกว่ามูลค่าการส่งออกข้าวของเวียดนามมาโดยตลอด และความแตกต่างระหว่างมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามค่อนข้างที่จะคงที่ตามรูปที่แสดง ทั้งนี้เนื่องมาจากข้าวที่ไทยส่งออกส่วนใหญ่เป็นข้าวคุณภาพดี มีราคาสูง และเป็นที่ยอมรับในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมีผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อสูง แต่สำหรับข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวคุณภาพปานกลางถึงต่ำซึ่งมีราคาถูกกว่าข้าวไทย และตลาดส่งออกส่วนใหญ่จะอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแอฟริกาซึ่งผู้บริโภคมีกำลังซื้อที่ต่ำกว่า

หากเปรียบเทียบมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามโดยเฉลี่ยแล้วจะพบว่าในช่วงที่ 1 มูลค่าการส่งออกข้าวของไทยสูงกว่าเวียดนามถึง 77 เท่าเนื่องจากในช่วงนี้เวียดนามยัง

ไม่ได้เข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศจึงมีมูลค่าการส่งออกข้าวที่ต่ำ และในช่วงที่ 2 และช่วงที่ 3 นั้นมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยมากกว่าเวียดนามเป็น 3.1 เท่า และ 2.2 เท่าตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่ายิ่งเวลาผ่านไปเท่าไรมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามก็จะยิ่งแตกต่างกันน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าอัตราการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยก็น้อยกว่าเวียดนามอย่างมากในช่วงที่ 1 และ 2 แต่ในระยะหลังหรือในช่วงที่ 3 นั้นไทยกลับมีอัตราการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกข้าวที่สูงกว่าเวียดนาม

สาเหตุที่มูลค่าการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยและอัตราการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยของไทยสูงกว่าเวียดนามในช่วงที่ 3 นั้นเนื่องมาจากในปี พ.ศ.2546 ต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. 2548 ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยได้เพิ่มขึ้น โดยสามารถส่งออกได้มากกว่า 7 ล้านตันในปี พ.ศ. 2547 อันเนื่องมาจากความเสียหายจากภัยธรรมชาติและสภาวะอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยในประเทศซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวหลายประเทศ ทำให้ประเทศผู้นำเข้าข้าวต้องพึ่งพาข้าวจากไทยเป็นหลัก และบางประเทศซึ่งเคยส่งออกข้าวก็หันมานำเข้าข้าวแทนโดยเฉพาะอินโดนีเซียและบังคลาเทศ อีกทั้งรัฐบาลไทยมีการจัดคณะผู้แทนเดินทางไปเจรจาขยายตลาดส่งออกข้าวอย่างต่อเนื่อง และการปรับกลยุทธ์การเจาะขยายตลาดให้แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าที่แตกต่างกันในแต่ละตลาด และมีการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกในตลาดจีน แอฟริกา สหรัฐอเมริกา และตะวันออกกลาง

ตารางที่ 4.17 แสดงสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกข้าวในตลาดข้าวระหว่างประเทศโดยเฉลี่ย (ร้อยละ)

ปี	สัดส่วนของมูลค่าการส่งออกในตลาดข้าวระหว่างประเทศ โดยเฉลี่ย (ร้อยละ)	
	ไทย	เวียดนาม
พ.ศ. 2503 – 2531	24.99	4.42
พ.ศ. 2532 – 2541	25.60	10.16
พ.ศ. 2542 - 2550	26.24	9.00

ประเทศไทยถือเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับ 1 ในตลาดข้าวระหว่างประเทศทั้งในด้านปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าว ในขณะที่เวียดนามถือเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับที่ 2 ในตลาดข้าวระหว่างประเทศแต่เพียงในด้านปริมาณเท่านั้น หากดูจากตารางที่ 4.17 จะเห็นได้ว่าเวียดนามมีสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกในตลาดข้าวระหว่างประเทศที่น้อยกว่าไทยเป็นอย่างมาก

และน้อยกว่ามาโดยตลอด เป็นผลเนื่องมาจากข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนใหญ่เป็นข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพต่ำที่มีราคาถูก แต่อย่างไรก็ตามสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกข้าวในตลาดข้าวระหว่างประเทศของเวียดนามก็มีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ในช่วงที่ 1 เป็นต้นมา ในขณะที่สัดส่วนของมูลค่าการส่งออกข้าวของไทยในตลาดข้าวระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่ลดลงนับตั้งแต่ช่วงที่ 2 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นไปตามสัดส่วนปริมาณการส่งออกข้าวในตลาดโลกที่ลดลง

4.5 การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามในตลาดโลกจากโดยใช้ดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (RCA)

RCA (Revealed Comparative Advantage) คือดัชนีชนิดหนึ่งที่ใช้วัดความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ซึ่งสามารถคำนวณได้จากการเปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวของประเทศที่สนใจ (i) กับมูลค่าการส่งออกของสินค้าข้าวทั้งหมดในตลาดโลก โดยเปรียบเทียบกับสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมดของประเทศที่สนใจเมื่อเทียบกับมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมดของโลก โดยมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$RCA_{ki}^P = \frac{X_{ki}^P / X_i^P}{M_k^P / M^P}$$

โดยที่

X_{ki}^P คือ มูลค่าการส่งออกสินค้า k ของประเทศ i ไปยังประเทศ P

X_i^P คือ มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศ i ไปยังประเทศ P

M_k^P คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้า k จากทุกประเทศของประเทศ P

M^P คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดของประเทศ P

กำหนดให้ k = ข้าว

P = ตลาดโลก

ประเทศที่ส่งออกสินค้า (i)

i = 1 คือ ประเทศไทย

i = 2 คือ ประเทศเวียดนาม

ถ้าค่า $RCA_{ki}^P > 1$ แสดงว่า ประเทศ i มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้า k ไปยังตลาด P เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ โดยรวม

ถ้าค่า $RCA_{ki}^P < 1$ แสดงว่า ประเทศ i ไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้า k ไปยังตลาด P เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ โดยรวม

ในการศึกษาการเปรียบเทียบศักยภาพการส่งออกข้าวของประเทศไทยและเวียดนามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 - 2550 โดยใช้ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบคำนวณนั้น สามารถคำนวณได้จาก

ประเทศไทย

$$RCA_{ki}^P = \frac{X_{ki}^P / X_i^P}{M_k^P / M^P}$$

โดยที่

RCA_{ki}^P คือ ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการส่งออกสินค้าข้าวของประเทศไทยไปยังตลาดโลก

X_{ki}^P คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวของประเทศไทยไปยังตลาดโลก

X_i^P คือ มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศไทยไปยังประเทศตลาดโลก

M_k^P คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้าข้าวจากทุกประเทศของตลาดโลก

M^P คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดของตลาดโลก

ประเทศเวียดนาม

$$RCA_{ki}^P = \frac{X_{ki}^P / X_i^P}{M_k^P / M^P}$$

โดยที่

RCA_{ki}^P คือ ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการส่งออกสินค้าข้าวของประเทศเวียดนามไปยังตลาดโลก

X_{ki}^P คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวของประเทศเวียดนามไปยังตลาดโลก

X_i^P คือ มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศเวียดนามไปยังประเทศตลาดโลก

M_k^P คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้าข้าวจากทุกประเทศของตลาดโลก

M^P คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้าทั้งหมดของตลาดโลก

ตารางที่ 4.18 แสดงการเปรียบเทียบค่า RCA การส่งออกข้าวเมื่อเทียบกับสินค้าทั้งหมดของไทยและเวียดนาม ในตลาดโลก ปี 2503 – 2550

ปี	เปรียบเทียบค่า RCA	
	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
2503	60.22	0
2504	158.70	0
2505	128.56	0
2506	50.23	0
2507	49.93	0
2508	50.14	0
2509	43.92	0
2510	48.83	0
2511	45.42	0
2512	37.74	0
2513	37.64	0
2514	44.28	0
2515	60.20	0
2516	27.88	0
2517	42.06	0
2518	35.19	0

ตารางที่ 4.18 แสดงการเปรียบเทียบค่า RCA การส่งออกข้าวเมื่อเทียบกับสินค้าทั้งหมดของไทย และเวียดนาม ในตลาดโลก ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

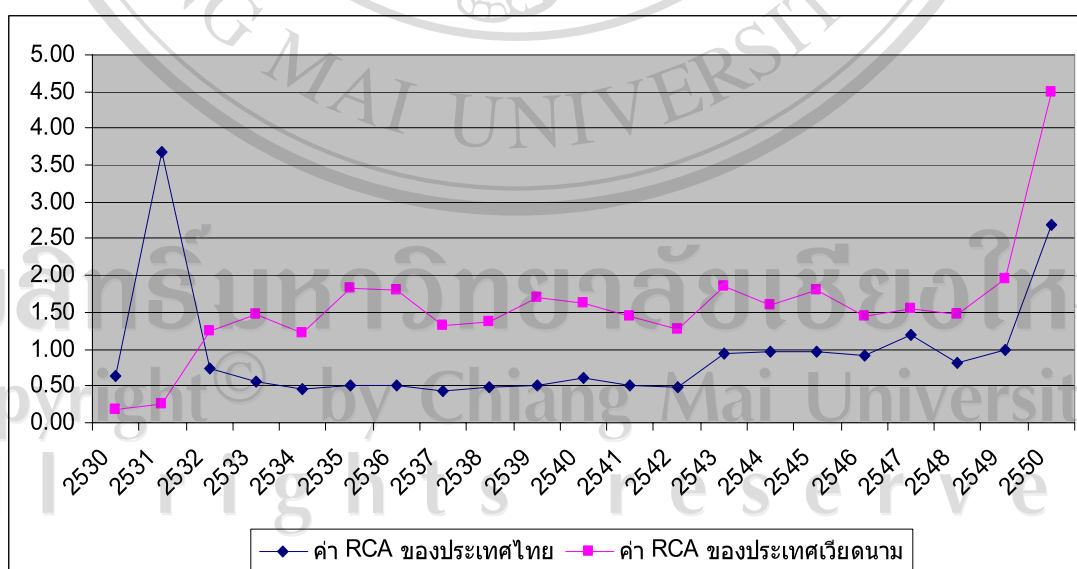
ปี	เปรียบเทียบค่า RCA	
	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
2519	0.06	0
2520	0.05	0
2521	0.27	0
2522	0.37	0
2523	0.53	0.11
2524	0.52	0
2525	0.60	0
2526	0.59	0
2527	0.75	0
2528	0.69	0.13
2529	0.57	0
2530	0.64	0.17
2531	3.68	0.25
2532	0.74	1.24
2533	0.55	1.47
2534	0.46	1.23
2535	0.50	1.84
2536	0.52	1.81
2537	0.44	1.33
2538	0.49	1.38
2539	0.52	1.69
2540	0.62	1.62
2541	0.52	1.44
2542	0.48	1.28

ตารางที่ 4.18 แสดงการเปรียบเทียบค่า RCA การส่งออกข้าวเมื่อเทียบกับสินค้าทั้งหมดของไทย และเวียดนาม ในตลาดโลก ปี 2503 – 2550 (ต่อ)

ปี	เปรียบเทียบค่า RCA	
	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
2543	0.95	1.85
2544	0.97	1.61
2545	0.97	1.79
2546	0.92	1.45
2547	1.19	1.55
2548	0.81	1.46
2549	0.99	1.96
2550	2.68	4.49

ที่มา : จากการคำนวณ โดยใช้ข้อมูลจาก UN Database comtrade (www.comtrade.un.org) , FAOSTAT , และ USDA, PSD Online. June 10-2009 access (www.usda.gov)

แผนภูมิที่ 4.7 แสดงการเปรียบเทียบค่า RCA ข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2503 – 2550



จากตารางที่ 4.18 และแผนภูมิที่ 4.7 ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบค่า RCA การส่งออกข้าวเมื่อเทียบกับสินค้าทั้งหมดของไทยและเวียดนาม ในตลาดโลก ปี 2530 – 2550 จะเห็นได้ว่าค่า

RCA การส่งออกข้าวของไทยนั้นมีย่าน้อยกว่า 1 มาโดยตลอด มีเพียงปี พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2550 เท่านั้นที่ค่า RCA มากกว่า 1 ในขณะที่เวียดนามมีค่า RCA ที่มีค่ามากกว่า 1 มาโดยตลอด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดการส่งออกข้าวระหว่างประเทศ หลังจากมีนโยบายเพิ่มศักยภาพการผลิตข้าวเพื่อการส่งออกของรัฐบาลเวียดนาม อีกทั้งเวียดนามก็มีค่า RCA การส่งออกข้าวที่มากกว่าไทยมาโดยตลอดทุกปี แสดงได้ว่าเวียดนามมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการส่งออกข้าวมากกว่าไทย เนื่องจากไทยมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในอัตราที่ลดลง อีกทั้งข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนใหญ่นั้นเป็นข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพต่ำจึงส่งออกได้ในราคาที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ ที่ส่งออกข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ

การที่ประเทศไทยมีแนวโน้มความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ลดลงนั้น เห็นได้ชัดในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นปีที่เวียดนามกลับเข้าสู่ตลาดการส่งออกข้าวระหว่างประเทศอย่างเต็มตัว เนื่องจากการสนับสนุนจากรัฐบาล ทำให้ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการส่งออกข้าวของเวียดนามเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากและความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการส่งออกข้าวของไทยยังลดลงหลังจากความตกลงว่าด้วยการเกษตรในปี พ.ศ. 2538 เนื่องจากส่วนแบ่งตลาดของข้าวไทยลดลง ประกอบกับราคาข้าวในตลาดข้าวระหว่างประเทศที่ลดลงอย่างต่อเนื่องหลังจากปี พ.ศ. 2538 ปัญหาผลผลิตข้าวต่อไร่ของไทยซึ่งต่ำกว่าประเทศคู่แข่งเช่นอย่างเวียดนาม

เมื่อเปรียบเทียบความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของไทยแล้วปรากฏว่าถึงแม้ไทยยังคงมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในตลาดข้าวระหว่างประเทศ แต่ความสามารถในการแข่งขันในตลาดข้าวระหว่างประเทศกลับลดลง เนื่องจากประเทศคู่แข่งเช่นอย่างเวียดนามซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับที่ 2 ของโลกในปัจจุบัน มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในตลาดข้าวระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยยังต้องเผชิญกับการแข่งขันจากข้าวเวียดนามโดยเฉพาะในตลาดข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพต่ำเท่านั้น แต่ในปัจจุบันและในอนาคตนั้นข้าวไทยจะต้องเผชิญกับการแข่งขันจากข้าวเวียดนามในทุกตลาดรวมทั้งในตลาดข้าวหอมด้วย เนื่องจากเวียดนามกำลังพัฒนาคุณภาพข้าวส่งออกของตนเองเพื่อให้มีมูลค่าการส่งออกที่สูงขึ้น ดังนั้นเวียดนามจึงถือเป็นคู่แข่งสำคัญที่มีศักยภาพสูงของไทยในตลาดข้าวระหว่างประเทศได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ หากไทยยังไม่สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยให้สูงขึ้นได้ในอนาคต ข้าวไทยก็อาจจะต้องสูญเสียตำแหน่งผู้นำในการส่งออกของตลาดระหว่างประเทศให้แก่ข้าวเวียดนามไป

ข้อดีของการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพการส่งออกข้าวของไทยและการส่งออกข้าวของเวียดนามโดยใช้ดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (RCA) คือทำให้เห็นภาพกว้างของการ

ส่งออกข้าวของแต่ละประเทศเมื่อเปรียบเทียบกับ การส่งออกข้าวทั้งหมดในตลาดโลก แต่การใช้ดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (RCA) ก็มีข้อเสียเช่นกันคือ

1. ค่า RCA ที่คำนวณได้ จะไม่ได้บอกว่าประเทศใดมีศักยภาพหรือความสามารถในการแข่งขันการส่งออกมากกว่ากันเป็นจำนวนเท่าไร แต่บอกได้แค่ทิศทาง การเพิ่มหรือลดศักยภาพหรือความสามารถในการแข่งขันการส่งออกเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ
2. การที่ประเทศใดมีค่า RCA สูงกว่าอีกประเทศหนึ่งก็ไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าประเทศนั้นมีความได้เปรียบมากกว่า เนื่องจากเป็นการมองในภาพรวมของตลาดโลก โดยที่แต่ละประเทศอาจส่งออกสินค้าไปยังตลาดที่แตกต่างกัน
3. ค่า RCA นั้นบอกได้แค่ว่าประเทศต่างๆ มีความสามารถในการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าการเพิ่มหรือลดดังกล่าวเกิดจากปัจจัยใด
4. ค่า RCA ของการส่งออกข้าวของประเทศที่มีการส่งออกสินค้าเกษตรเป็นหลักมักจะมีค่าสูงกว่าค่า RCA ของการส่งออกข้าวของประเทศที่มีการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นหลัก เนื่องจากมูลค่าการส่งออกของสินค้าอุตสาหกรรมสูงกว่ามูลค่าการส่งออกของสินค้าเกษตรกรรม

4.6 การวิเคราะห์ Dynamic RCA สินค้าข้าวของประเทศไทยและเวียดนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลหาศักยภาพการแข่งขันในการส่งออกของสินค้าข้าวโดยใช้ดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (RCA) เป็นการอธิบายว่าประเทศไทยและเวียดนามมีความได้เปรียบในการส่งออกข้าวของแต่ละประเทศในเชิงสถิติ หรือเรียกได้ว่าเป็นข้อมูลของจุดเวลานั้นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาศักยภาพการแข่งขันการส่งออกสินค้าข้าวมีน้ำหนักหรือสามารถดูแนวโน้มศักยภาพการแข่งขัน จึงมีการใช้พลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Dynamic RCA) เพื่อศึกษาดูถึงความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของแต่ละประเทศในช่วงเวลานั้นๆ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงของดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ได้หรือไม่ เพราะสาเหตุใด ซึ่งเมื่อกำหนดค่าพลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของทั้งสองประเทศเมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงของการส่งออกข้าวในตลาดโลกแล้ว สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 4.19 และตารางที่ 4.20 ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.19 แสดงสถานการณ์ทางการตลาดส่งออกโดยวิธีพลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (DRCA) ของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2550

ปี	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลก	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของ RCA	สถานการณ์จาก DRCA
2530	-0.06	0.53	0.59	สวนกระแส
2531	0.58	3.18	2.60	สวนกระแส
2532	2.22	-2.45	-4.67	เสียโอกาส
2533	-0.99	-4.75	-3.76	ถอยนำ
2534	2.25	0.49	-1.76	คว่ำไม่ทัน
2535	0.83	1.30	0.47	ดาวรุ่ง
2536	-0.25	-0.75	-0.50	ถอยนำ
2537	3.39	0.92	-2.47	คว่ำไม่ทัน
2538	0.52	1.02	0.50	ดาวรุ่ง
2539	0.92	-1.87	-2.79	เสียโอกาส
2540	-3.78	1.26	5.04	สวนกระแส
2541	-1.40	-0.02	1.39	ตั้งรับปรับตัว
2542	0.19	-0.91	-1.10	เสียโอกาส
2543	-0.58	-1.27	-0.69	ถอยนำ
2544	1.00	0.55	-0.45	คว่ำไม่ทัน
2545	-0.81	0.74	-0.07	คว่ำไม่ทัน
2546	1.07	0.72	-0.34	คว่ำไม่ทัน
2547	0.76	1.90	1.14	ดาวรุ่ง
2548	-0.36	-1.25	-0.89	ถอยนำ
2549	0.33	0.65	0.32	ดาวรุ่ง
2550	-0.19	1.77	1.97	สวนกระแส

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของสินค้าข้าวของประเทศไทย โดยศึกษาจากค่า RCA และศึกษาพลวัตความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ปรากฏจากแนวโน้มในปี 2530 – 2550 พบว่า

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “ดาวรุ่งพุ่งแรง” ในปี พ.ศ. 2535 , พ.ศ. 2538 , พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตลาดโลกมีแนวโน้มนำเข้าข้าวเพิ่มมากขึ้น และประเทศไทยก็มีการขยายตัวของการส่งออกข้าวมากขึ้น และยิ่งเพิ่มขึ้นมากกว่าการขยายตัวของการนำเข้าข้าวของตลาดโลกอีกด้วย แสดงได้ว่าประเทศไทยมีศักยภาพในการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกได้ใน ช่วงเวลาดังกล่าว หากความต้องการข้าวในตลาดโลกมีเพิ่มมากขึ้นอย่างกะทันหันก็จะสามารถส่งออกข้าวได้ทันทั่วทั้งที่

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สวนกระแส” ในปี พ.ศ. 2530 , พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ประเทศไทยมีแนวโน้มของความสามารถในการส่งออกข้าวที่ดีขึ้นแต่ตลาดโลกมีอัตราการขยายตัวของการนำเข้าข้าวลดลง นั่นแสดงได้ว่าประเทศไทยยังมีการส่งออกข้าวอยู่ในเกณฑ์ที่ดีในขณะที่ตลาดโลกมีความต้องการนำเข้าข้าวลดลง

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “ตั้งรับปรับตัว” ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ประเทศไทยมีความสามารถในการส่งออกข้าวลดลง โดยความสามารถในการส่งออกของประเทศไทยนั้นลดลงช้ากว่าการลดลงของการนำเข้าข้าวของตลาดโลก นั่นคือ ประเทศไทยสามารถตั้งรับกับสถานการณ์ที่สามารถส่งออกข้าวได้ลดลง ในขณะที่ความต้องการนำเข้าข้าวจากตลาดโลกก็ลดลงไปด้วย อีกทั้งยังสามารถปรับตัวได้ดีในสภาวะการณ์ส่งออกข้าวที่ย่ำแย่ในตลาดโลกด้วย

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “คว่ำไม่ทัน” ในปี พ.ศ. 2534, พ.ศ. 2537, พ.ศ. 2544, พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตลาดโลกมีแนวโน้มที่จะนำเข้าข้าวที่ดีขึ้นคือเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งประเทศไทยก็สามารถส่งออกข้าวได้เพิ่มขึ้น แต่การส่งออกข้าวของประเทศไทยนั้นกลับขยายตัวต่ำกว่าอัตราการขยายตัวของการนำเข้าข้าวของตลาดโลก

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “เสียโอกาส” ในปี พ.ศ. 2532 , พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตลาดโลกมีการขยายตัวของการนำเข้าข้าว แต่ประเทศไทยกลับมีความสามารถในการส่งออกข้าวที่ลดลง ทำให้ความได้เปรียบทางการส่งออกข้าวของประเทศไทยกลับลดลง

ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “ถอยนำ” ในปี พ.ศ. 2533 , พ.ศ. 2536 และ พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทั้งการนำเข้าข้าวของตลาดโลกและการส่งออกข้าวของประเทศไทยต่างก็มีแนวโน้มลดลง แต่การส่งออกข้าวของประเทศไทยมีอัตราลดลงเร็วกว่าการลดลงของการนำเข้าข้าวของตลาดโลก

ตารางที่ 4.20 แสดงสถานการณ์ทางการตลาดส่งออกโดยวิธีพลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (DRCA) ของเวียดนาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2550

ปี	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลก	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเวียดนาม	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของ RCA	สถานการณ์จาก DRCA
2530	-0.06	-0.26	-0.20	ถอยนำ
2531	0.58	2.09	1.51	ดาวรุ่ง
2532	2.22	1.94	-0.27	คว่ำไม่ทัน
2533	-0.99	0.25	1.24	สวนกระแส
2534	2.25	1.97	-0.28	คว่ำไม่ทัน
2535	0.83	2.29	1.46	ดาวรุ่ง
2536	-0.25	-1.11	-0.86	ถอยนำ
2537	3.39	0.55	-2.84	คว่ำไม่ทัน
2538	0.52	0.77	0.26	ดาวรุ่ง
2539	0.92	1.53	0.60	ดาวรุ่ง
2540	-3.78	0.09	3.86	สวนกระแส
2541	-1.40	7.93	9.33	สวนกระแส
2542	0.19	0.03	-0.16	คว่ำไม่ทัน
2543	-0.58	-2.63	-2.05	ถอยนำ
2544	1.00	-1.93	-2.93	เสียโอกาส
2545	0.81	1.41	0.60	ดาวรุ่ง
2546	1.07	-0.05	-1.12	เสียโอกาส
2547	0.76	1.01	0.25	สวนกระแส
2548	-0.36	1.77	2.13	สวนกระแส
2549	0.33	-0.56	-0.89	เสียโอกาส
2550	-0.19	0.80	0.99	สวนกระแส

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของสินค้าข้าวของเวียดนามโดยศึกษาจากค่า RCA และศึกษาพลวัตความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบที่ปรากฏจากแนวโน้มในปี 2530 – 2550 พบว่า

เวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “ดาวรุ่งพุ่งแรง” ในปี พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2535 , พ.ศ. 2538 , พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตลาดโลกมีแนวโน้มนำเข้าข้าวเพิ่มมากขึ้น และเวียดนามก็มีการขยายตัวของการส่งออกข้าวมากขึ้น และยังเพิ่มขึ้นมากกว่าการขยายตัวของการนำเข้าข้าวของตลาดโลกอีกด้วย แสดงได้ว่าเวียดนามมีศักยภาพในการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกได้ในช่วงเวลาดังกล่าว หากความต้องการข้าวในตลาดโลกมีเพิ่มมากขึ้นอย่างกะทันหันก็จะสามารถส่งออกข้าวได้ทันทั่วทั้ง

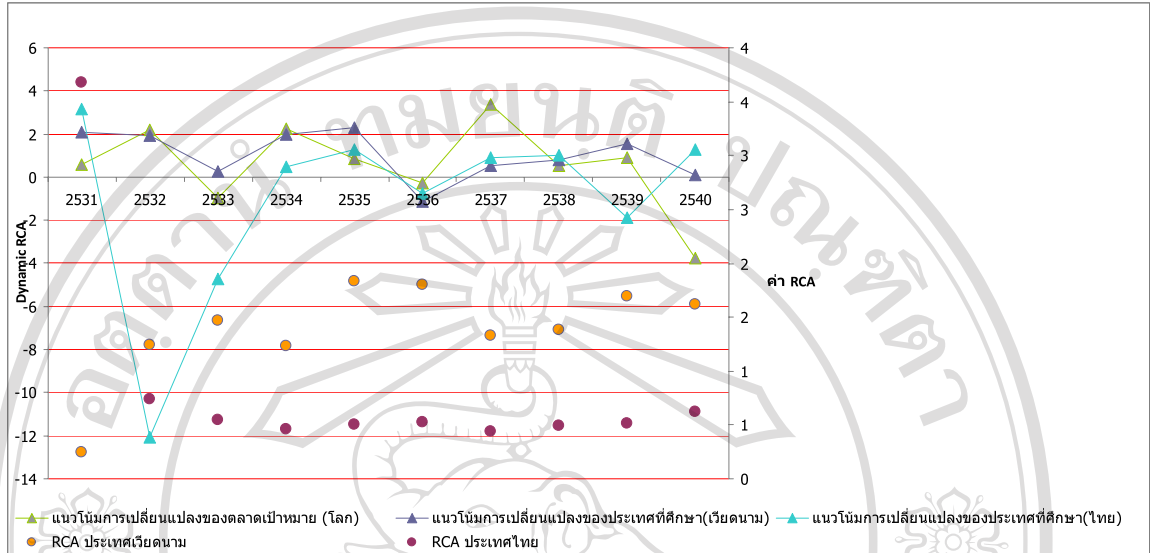
เวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “สวนกระแส” ในปี พ.ศ. 2533 , พ.ศ. 2540 , พ.ศ. 2541 , พ.ศ. 2547 , พ.ศ. 2548 และ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เวียดนามมีแนวโน้มของความสามารถในการส่งออกข้าวที่ดีขึ้นแต่ตลาดโลกมีอัตราการขยายตัวของการนำเข้าข้าวลดลง นั่นแสดงได้ว่าเวียดนามยังมีการส่งออกข้าวอยู่ในเกณฑ์ที่ดีในขณะที่ตลาดโลกมีความต้องการนำเข้าข้าวลดลง

เวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “คว่ำไม่ทัน” ในปี พ.ศ. 2532 , พ.ศ. 2534 , พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตลาดโลกมีแนวโน้มที่จะนำเข้าข้าวที่ดีขึ้นคือเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเวียดนามก็สามารถส่งออกข้าวได้เพิ่มขึ้น แต่การส่งออกข้าวของเวียดนามนั้นกลับขยายตัวต่ำกว่าอัตราการขยายตัวของการนำเข้าข้าวของตลาดโลก

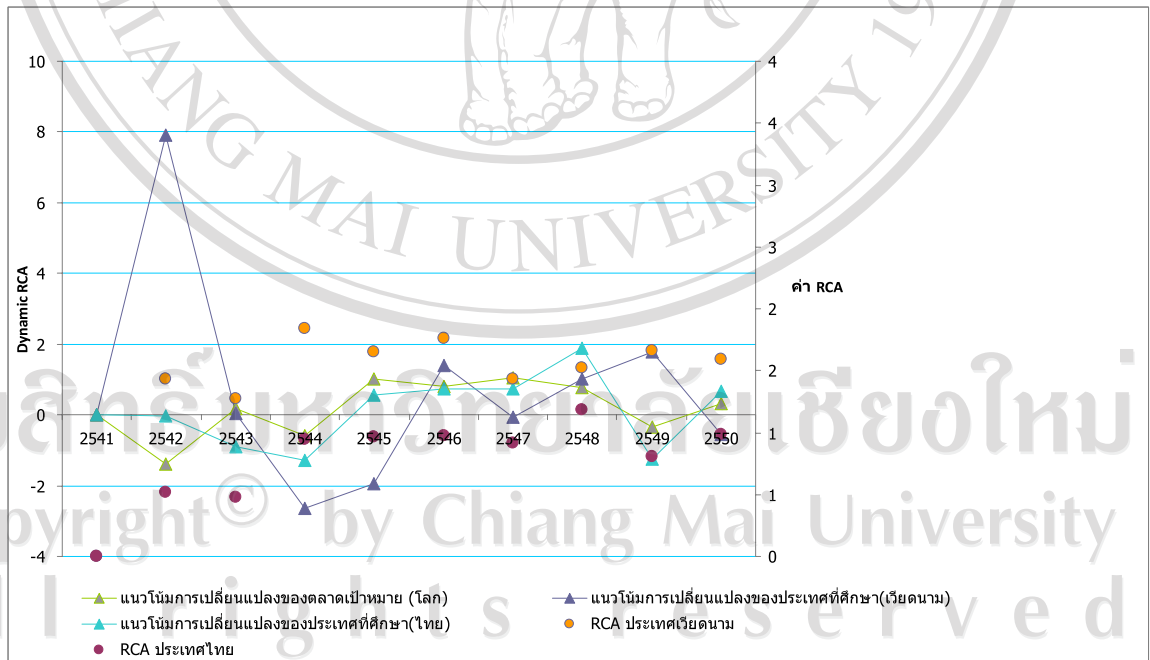
เวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “เสียโอกาส” ในปี พ.ศ. 2544 , พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตลาดโลกมีการขยายตัวของการนำเข้าข้าว แต่เวียดนามกลับมีความสามารถในการส่งออกข้าวที่ลดลง ทำให้ความได้เปรียบทางการส่งออกข้าวของเวียดนามกลับลดลง

เวียดนามอยู่ในสถานการณ์ “ถอยนำ” ในปี พ.ศ. 2530 , พ.ศ. 2536 และ พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทั้งการนำเข้าข้าวของตลาดโลกและการส่งออกข้าวของเวียดนามต่างก็มีแนวโน้มลดลง แต่การส่งออกข้าวของเวียดนามมีอัตราลดลงเร็วกว่าการลดลงของการนำเข้าข้าวของตลาดโลก

แผนภูมิที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการตลาดส่งออกโดยวิธีพลวัตความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2530 – 2540



แผนภูมิที่ 4.9 แสดงการเปรียบเทียบความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการตลาดส่งออกโดยวิธีพลวัตความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2541 – 2550



เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการตลาดส่งออกโดยวิธีพลวัตความได้เปรียบ โดยเปรียบเทียบของสินค้าข้าวทั้ง 2 ประเทศแล้ว จะพบว่า ค่าดัชนีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของสินค้าข้าวของเวียดนามมากกว่าค่าดัชนีความได้เปรียบเชิง

เปรียบเทียบของสินค้าข้าวของประเทศไทยมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นปีที่เวียดนามเข้าสู่ตลาดข้าวระหว่างประเทศอย่างเต็มตัว ส่วนสถานการณ์ทางการตลาดส่งออกโดยวิธีพลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบนั้นสามารถสรุปถึงแนวโน้มความสามารถในการแข่งขันการส่งออกข้าวของทั้ง 2 ประเทศได้ว่า ในปี พ.ศ. 2550 ทั้งประเทศไทยและเวียดนามต่างก็มีค่า RCA ที่มากกว่า 1 นั้นแสดงว่าทั้งสองประเทศมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการส่งออกข้าว แต่จะเห็นได้ว่าประเทศเวียดนามมีค่า RCA ที่มากกว่าไทย เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนการส่งออกแล้วจะพบว่าประเทศเวียดนามนั้นมีปริมาณการส่งออกข้าวที่น้อยกว่าไทยตลอดจนมีมูลค่าการส่งสินค้าออกโดยรวมน้อยกว่าไทย ซึ่งสิ่งที่ทำให้ค่า RCA มีมากหรือน้อย อยู่ที่สัดส่วนการส่งออกข้าวต่อการส่งออกสินค้าทั้งหมด ดังนั้นจึงทำให้เวียดนามมีค่า RCA ที่มากกว่าไทยในปี พ.ศ. 2550

ปี 2550 ทั้งประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีศักยภาพในการแข่งขันการส่งออกข้าวในตลาดโลกทั้งคู่เนื่องจากการคำนวณค่า RCA ของทั้งสองประเทศมากกว่า 1 และนอกจากนี้จากการคำนวณพลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบพบว่า ทั้งประเทศไทยและประเทศเวียดนามยังอยู่ในสถานการณ์ส่วนกระแสเนื่องจากอัตราการนำเข้าข้าวในตลาดโลกลดลง แต่ทั้ง 2 ประเทศกลับมีแนวโน้มการส่งออกข้าวที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการสวนกระแสสถานการณ์ในตลาดข้าวระหว่างประเทศ ขณะนั้น ถือได้ว่าทั้ง 2 ประเทศมีแนวโน้มของการมีศักยภาพการส่งออกข้าวที่ดีในตลาดข้าวระหว่างประเทศ

4.7 การวิเคราะห์แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดในสินค้าข้าวของประเทศไทยและเวียดนาม

การวิเคราะห์ส่วนแบ่งตลาดในสินค้าข้าวของประเทศไทยและเวียดนามในที่นี้จะใช้แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดเป็นหลักการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาผลของการส่งออกข้าวของทั้งสองประเทศเมื่อเปรียบเทียบว่าสามารถรักษาสวนแบ่งตลาดในตลาดโลกไว้ได้เท่าใด ซึ่งมีสูตรคำนวณดังนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chian Mai University
All rights reserved

$$MS_{ki}^n = \frac{X_{ki}^n}{M_k^n}$$

โดยที่ MS_{ki}^n คือ ส่วนแบ่งตลาดของสินค้า k ของประเทศ i ไปตลาด n
 X_{ki}^n คือ มูลค่าการส่งออกสินค้า k จากประเทศ i ไปตลาด n
 M_k^n คือ มูลค่าการส่งออกสินค้า k จากทุกประเทศของตลาด n

ซึ่งในที่นี้สามารถอธิบายสูตรได้ดังนี้

ประเทศไทย

MS_{ki}^n คือ ส่วนแบ่งตลาดของสินค้าข้าวของประเทศไทยไปตลาดโลก

X_{ki}^n คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวจากประเทศไทยไปตลาดโลก

M_k^n คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวจากทุกประเทศของตลาดโลก

ประเทศเวียดนาม

MS_{ki}^n คือ ส่วนแบ่งตลาดของสินค้าข้าวของประเทศเวียดนามไปตลาดโลก

X_{ki}^n คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวจากประเทศเวียดนามไปตลาดโลก

M_k^n คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าข้าวจากทุกประเทศของตลาดโลก

ส่วนแบ่งตลาดที่มีค่ามาก หมายถึง มีความสามารถในการแข่งขันขายสินค้ามาก ซึ่งการขายได้มากดังกล่าวอาจจะมาจากปัจจัยหลายๆ ประการ ไม่ว่าจะเป็น ราคาสินค้า คุณภาพสินค้า ความหลากหลายของสินค้าที่มีให้ลูกค้าได้เลือก ระยะเวลาในการส่งมอบ ความแม่นยำของเวลาส่งมอบ เป็นต้น ส่วนหนึ่งของการได้มาซึ่งส่วนแบ่งการตลาดมากๆ คือ ความได้เปรียบจากการมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ

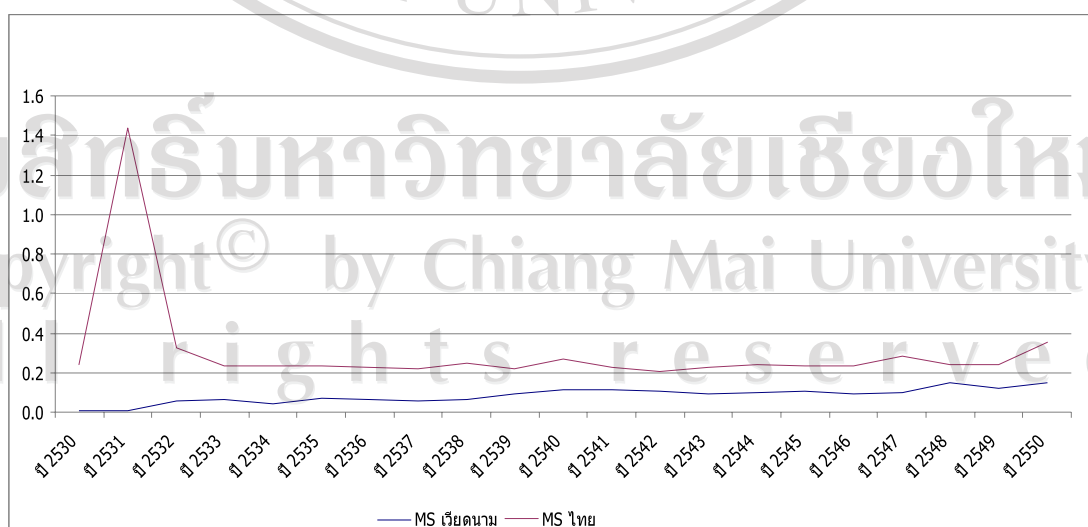
ตารางที่ 4.21 แสดงส่วนแบ่งทางการตลาดในการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกของประเทศไทยและเวียดนาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2550

ปี	ไทย	เวียดนาม
2530	0.241	0.005
2531	1.434	0.006
2532	0.324	0.053
2533	0.232	0.065
2534	0.231	0.045
2535	0.237	0.069
2536	0.227	0.063
2537	0.218	0.060

ตารางที่ 4.21 แสดงส่วนแบ่งทางการตลาดในการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกของประเทศไทยและเวียดนาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2550 (ต่อ)

ปี	ไทย	เวียดนาม
2538	0.245	0.067
2539	0.222	0.095
2540	0.267	0.111
2541	0.228	0.110
2542	0.207	0.109
2543	0.226	0.093
2544	0.243	0.096
2545	0.237	0.106
2546	0.230	0.091
2547	0.286	0.101
2548	0.239	0.145
2549	0.239	0.118
2550	0.354	0.152

แผนภูมิที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบส่วนแบ่งตลาดในสินค้าข้าวของเวียดนามและไทย ในช่วงปี 2530 – 2550



จากแผนภูมิที่ 4.10 เมื่อพิจารณาค่าของส่วนแบ่งตลาดในสินค้าข้าวของสองประเทศแล้วนั้นจะพบว่าส่วนแบ่งตลาดของประเทศไทยมีค่ามากกว่าส่วนแบ่งตลาดของเวียดนามมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 – 2550 แสดงให้เห็นได้ว่าประเทศไทยสามารถรักษาส่วนแบ่งตลาดในการส่งออกข้าวไปยังตลาดโลกได้ดีกว่าเวียดนาม หมายความว่าประเทศไทยได้เปรียบในการแข่งขันการส่งออกสินค้าข้าวไปยังตลาดโลกมากกว่าเวียดนาม หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันการส่งออกข้าวที่มากกว่าเวียดนามซึ่งสืบเนื่องมาจากปัจจัยหลายๆประการ ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพข้าวที่ประเทศไทยทำการส่งออกส่วนใหญ่เป็นข้าวคุณภาพสูงถึงข้าวคุณภาพปานกลาง ในขณะที่เวียดนามส่งออกข้าวคุณภาพปานกลางถึงข้าวคุณภาพต่ำเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งประเทศไทยได้เปรียบในการเป็นประเทศที่มีความชำนาญในการผลิตข้าว มีชื่อเสียงที่ดีในเรื่องการผลิตและการส่งออกข้าวมาเป็นเวลานาน ทำให้ปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของประเทศเพิ่มมากขึ้นทุกปี ส่งผลต่อการครองตลาดและการมีส่วนแบ่งตลาดในสินค้าข้าวที่มากกว่าประเทศอื่นๆ ในตลาดโลก

4.8 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบในการแข่งขันของภาคเศรษฐกิจข้าวไทยและภาคเศรษฐกิจข้าวเวียดนามในตลาดข้าวระหว่างประเทศ

จากการศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพการผลิตข้าวของประเทศไทยในด้านการผลิต การบริโภคและการส่งออกนั้นพบว่า ศักยภาพข้าวไทยจะยังคงสูงกว่าเวียดนามโดยเฉพาะในตลาดข้าวคุณภาพสูงเท่านั้น และประเทศไทยได้สูญเสียศักยภาพการแข่งขันการส่งออกข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำให้กับเวียดนามอย่างสิ้นเชิง ซึ่งทางเดียวที่ทำให้ไทยยังได้ครองตลาดข้าวระหว่างประเทศในการเป็นผู้นำเป็นผู้ส่งออกอันดับ 1 ของโลกต่อไปได้คือ การรักษาส่วนแบ่งการตลาดข้าวคุณภาพสูงนี้ไว้ให้ได้ เนื่องจากในตลาดข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำซึ่งเวียดนามครองส่วนแบ่งการตลาดไว้อยู่ นั้น ประเทศไทยไม่สามารถจะแข่งขันได้เพราะเวียดนามมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าและประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือเวียดนามมีผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ที่สูงกว่าทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) เกิดขึ้นได้เร็วกว่าประเทศไทย

ทั้งนี้ข้าวที่ทั้งสองประเทศทำการส่งออกนั้นเป็นข้าวที่มีคุณภาพข้าวต่างกัน กล่าวคือข้าวที่เวียดนามทำการส่งออกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพต่ำ ได้แก่ ข้าวขาว 5% , ข้าวขาว 25% ในขณะที่ข้าวที่ไทยทำการส่งออกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวคุณภาพดีถึงข้าวคุณภาพปานกลาง ได้แก่ ข้าวขาว 100% และ ข้าวขาว 5% ซึ่งในการศึกษาศักยภาพการส่งออกข้าวของไทยและเวียดนามครั้งนี้ นำเอาสถิติปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวของแต่ละประเทศ โดยไม่ได้แยกประเภทข้าวตามคุณภาพข้าวที่ทำการส่งออกแต่อย่างใด

แม้ว่าเวียดนามจะมีศักยภาพในการส่งออกข้าวคุณภาพดีมากขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่าการส่งออก แต่การจะเข้ามาช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดจากประเทศไทยได้ในระยะเวลาสั้นๆ เป็นไปได้ยาก เพราะเวียดนามจะต้องใช้เวลาในการส่งเสริมความนิยมและต้องใช้ความพยายามอย่างหนักในการพิสูจน์ให้ประเทศคู่ค้าที่เป็นตลาดข้าวคุณภาพสูงของไทยเห็นว่า ข้าวหอมที่เวียดนามพัฒนาขึ้นมา นั้นมีคุณภาพและคุณสมบัติใกล้เคียงหรือดีกว่าข้าวของไทย ปัจจัยที่เอื้ออำนวยที่ทำให้ข้าวไทยยังรักษาตำแหน่งไว้ได้ก็คือ การมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวคุณภาพดีจำนวนมาก เช่น พื้นที่ในที่ราบลุ่มภาคกลางและบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากแต่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เหล่านี้จากการผลิตที่พึ่งพาน้ำฝนเป็นหลักให้กลายเป็นพื้นที่ในเขตชลประทานมากขึ้น

นอกจากนี้ปริมาณการบริโภคข้าวของประชากรต่อวันของประเทศไทยน้อยกว่าเวียดนาม โดยเฉลี่ยถึงประมาณ 240.89 กรัมต่อวัน จึงทำให้เหลือข้าวเพื่อการส่งออกในปริมาณที่มากขึ้น ซึ่งถือเป็นโอกาสดีของประเทศไทยในการขยายการส่งออกข้าวและขยายสัดส่วนปริมาณการส่งออกข้าวในตลาดข้าวระหว่างประเทศให้สูงขึ้นได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับหน่วยงานในภาครัฐว่าจะสามารถแปลงนโยบายการพัฒนาต่างๆ ที่กำหนดขึ้นไปสู่การปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด รวมถึงภาคเอกชน เช่น บริษัทผู้ส่งออกข้าว พ่อค้าคนกลาง รวมทั้งเกษตรกรเองจะมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อรองรับการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นนี้ได้อย่างไร

ส่วนเวียดนามนั้นแม้ว่าในอดีตจะเน้นแค่ปริมาณการส่งออกข้าวให้ได้สูงที่สุดโดยเป็นที่ทราบกันดีว่าข้าวที่เวียดนามส่งออกส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นข้าวคุณภาพต่ำ แต่ในปัจจุบันเวียดนามได้ให้ความสำคัญกับมูลค่าการส่งออกมากขึ้น จึงทำให้เวียดนามไม่ได้เป็นคู่แข่งกับประเทศไทยเฉพาะในตลาดข้าวคุณภาพปานกลางและคุณภาพต่ำเท่านั้น แต่อาจจะกลายเป็นคู่แข่งในตลาดข้าวคุณภาพสูงได้ตราบดีที่ประเทศไทยหยุดการพัฒนาในขณะที่เวียดนามเร่งสร้างความสามารถในการแข่งขัน สร้างศักยภาพการส่งออกข้าวของประเทศผ่านปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่างๆ เช่น การมีพื้นที่เพาะปลูกซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน ทำให้มีผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่สูงกว่าประเทศไทย, การมีตลาดในทวีปแอฟริกาที่มีความต้องการนำเข้าขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ , การมีนโยบายสนับสนุนของรัฐบาลในการยกเลิกการรวม การยกเลิกโควตาการส่งออกข้าว การยกเลิกโควตาการนำเข้าปุ๋ยเคมี เป็นต้น จึงสรุปได้ว่าศักยภาพการส่งออกข้าวไทยไม่ค่อยจะสดใสนักเมื่อเปรียบเทียบกับศักยภาพการส่งออกข้าวของเวียดนาม

ถึงแม้ว่าไทยจะเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลกด้วยปริมาณการส่งออกต่อปีด้วยความได้เปรียบด้านพื้นที่เพาะปลูกและพันธุ์ข้าวหอมมะลิที่มีราคาสูงในตลาดโลกแล้ว แต่หากมองลึกลงไปจะพบว่าประสิทธิภาพในการผลิตข้าวของประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่ง

ที่สำคัญอย่างเวียดนามได้เลยและจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญด้านความสามารถในการแข่งขันในตลาดส่งออกข้าวต่อไปในอนาคต เวียดนามใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกข้าวน้อยกว่าไทย แต่ให้ผลผลิตสูงกว่าประเทศไทย ซึ่งปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความแตกต่างของผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูก มีด้วยกันหลายปัจจัย ดังนี้

1) การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ (Adoption) และการแพร่กระจายของเทคโนโลยี (Diffusion)

แม้ว่าบางประเทศจะมีสถาบันวิจัยต่างๆ หรือบริษัทเอกชนที่สามารถผลิตหรือคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา อาทิ พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง (High Yield) หรือการพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย ไม่ได้หมายความว่า เทคโนโลยีใหม่ๆ เหล่านั้นจะได้รับการยอมรับจากเกษตรกรเสมอไป ดังนั้น ในส่วนนี้มีประเด็นที่พิจารณาด้วยกัน 2 ประเด็น คือ การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ (Adoption) และการแพร่กระจายของเทคโนโลยี (Diffusion)

เทคโนโลยีใหม่ ในที่นี้หมายถึง พันธุ์ข้าวปรับปรุงใหม่ ปุ๋ยเคมีสูตรใหม่ เครื่องจักรกลการเกษตรที่ใช้แทนแรงงานคน ที่ช่วยให้ทำงานได้มากขึ้น การจัดการไร่นารูปแบบใหม่ๆ เพราะในการเพิ่มผลผลิตข้าว ต้องใช้หลายปัจจัยประกอบกัน

ประสิทธิภาพการผลิต ในที่นี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิต โดยมีการใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิมแต่ให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น หรือมีการลดการใช้ปัจจัยการผลิตลงโดยที่ยังให้ผลผลิตเท่าเดิม

การยอมรับเทคโนโลยี (Adoption) หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรแต่ละคน นับตั้งแต่ทราบว่าเทคโนโลยีใหม่จนกระทั่งตัดสินใจว่าจะยอมรับเทคโนโลยีดังกล่าวนั้นไปปฏิบัติในการผลิตของตนหรือไม่ ซึ่งก็ต้องผ่านกระบวนการยอมรับหลายขั้นตอนด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การรับรู้ (Awareness) ว่าได้มีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นแล้วจากสื่อต่างๆ แล้วเกษตรกรมีความสนใจ (Interest) และคิดว่าตัวเองก็น่าจะทำได้ ซึ่งจะนำไปสู่ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) ว่ามีความคุ้มค่าจากการนำเอาเทคโนโลยีใหม่มาใช้ การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ก็จะเกิดขึ้น

การแพร่กระจายของเทคโนโลยี (Diffusion) หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่เทคโนโลยีที่หนึ่งได้แพร่กระจายไปสู่ภาคเกษตรในท้องที่ต่างๆ จนกว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะยอมรับเทคโนโลยีดังกล่าว การแพร่กระจายของเทคโนโลยีจะรวดเร็วหรือช้าถึงมากน้อยแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการ เช่น ผลตอบแทนที่สูงขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีใหม่ ความพร้อมของตลาดปัจจัยที่รองรับ สินเชื่อเพื่อการผลิต เป็นต้น

2) ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบาย

ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามในอดีตที่มุ่งลด ขนาดของภาคเกษตรกรรมลดโดยการเน้นเป้าหมายให้การเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม (รัฐบาลมี Targeting Bias) นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา การดำเนินนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยให้สิทธิพิเศษด้านภาษีแก่ผู้ผลิตในภาคอุตสาหกรรม การตั้งกำแพงภาษีรวมถึงมีการเก็บภาษีนำเข้าระดับสูงสำหรับปุ๋ยเคมีที่นำเข้าจากต่างประเทศเพื่อเป็นการคุ้มครองอุตสาหกรรมปุ๋ยภายในประเทศ ซึ่งไม่ได้เป็นการผลิตตามความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ทำให้ต้นทุนปุ๋ยเคมีของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น

ในขณะที่เดียวกันผลผลิตข้าวเฉลี่ยที่ต่ำกว่าประเทศผู้ส่งออกข้าวรายอื่นๆ ซึ่งสะท้อนถึงขีดความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงของข้าวไทย และราคาข้าวภายในประเทศที่มีความผันผวนตามราคาและความต้องการนำเข้าข้าวในตลาดโลก ทำให้ชาวนามีรายได้ต่ำกว่าที่ควร การดำเนินนโยบายเสถียรภาพราคาเพื่อลดปัญหาเงินเฟ้อภายในประเทศ โดยการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรหลายรายการ ที่สำคัญก็คือข้าว มีผลโดยตรงต่อการกดราคาข้าวให้อยู่ในระดับต่ำ เป็นการดำเนินนโยบายที่ถือว่ามีความเอนเอียงในภาคเศรษฐกิจ (Sectoral Bias) ให้ผลประโยชน์แก่ภาคอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกร จึงส่งผลต่อการลดแรงจูงใจในการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร และทำให้เกิดการหันเหอาชีพของคนวัยหนุ่มสาวในครัวเรือนเกษตรเข้าสู่ตัวเมือง เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า แรงงานที่เหลืออยู่ในภาคเกษตรจึงเหลือเพียงคนแก่และเด็ก จึงเป็นเรื่องยากสำหรับภาคการเกษตรของไทยในการแพร่กระจายเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตและผลผลิตต่อไร่จึงยังอยู่ในระดับต่ำต่อเนื่องเสมอมา

3) ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศของไทย

ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศไทยเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ จากสถิติของกรมป่าไม้ในปี 2543 ไทยมีเนื้อที่ของป่าไม้ร้อยละ 33 ของพื้นที่ทั้งหมดแม้ว่าจะเพิ่มขึ้นจากปี 2533 ที่มีอยู่ร้อยละ 26.6 มีผลโดยตรงต่อผลผลิตและพื้นที่เพาะปลูก เมื่อพิจารณาจากพื้นที่เพาะปลูกข้าวทั้งหมดของไทยที่มีอยู่จำนวน 62 ล้านไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ในเขตชลประทานเพียงร้อยละ 20 หรือประมาณ 11.5 ล้านไร่ พื้นที่เพาะปลูกข้าวส่วนใหญ่ยังอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล ซึ่งมีความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศตามธรรมชาติ เมื่อพื้นที่น้ำข้าวประสบภัยแล้งหรือน้ำท่วม ทำให้ผลผลิตข้าวได้รับความเสียหายมากผลผลิตต่อไร่จึงลดลง ในขณะที่ประเทศเวียดนาม รัฐบาลมีการจัดการด้านระบบชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่

เพาะปลูกส่วนใหญ่ของประเทศ โดยพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่อยู่ในเขตชลประทานทั้งสิ้น 53% ของพื้นที่เพาะปลูกข้าว 47 ล้านไร่ ทำให้พื้นที่เพาะปลูกข้าวได้รับน้ำสม่ำเสมอตลอดทั้งปี และพื้นที่ส่วนใหญ่สามารถเพาะปลูกข้าวได้ 2-3 ครั้งต่อปี นอกจากนี้รัฐบาลเวียดนามยังมีนโยบายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศโดยตั้งเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 43 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศด้วยโครงการต่างๆ ที่จะรักษาสภาพของพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพื่อความยั่งยืนของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรมของประเทศ และยังมีโครงการเพิ่มพื้นที่เขตชลประทานครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก 75 ล้านไร่ในปี 2553 สอดคล้องกับการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกข้าว Hybrid rice ที่ต้องการขยายพื้นที่เพาะปลูกให้ได้ 62.5 ล้านไร่ในปีเดียวกัน

4) ระบบเศรษฐกิจของประเทศ

ประเทศไทยมีระบบตลาดที่ค่อนข้างเสรี ใช้กลไกตลาดในการตัดสินใจการใช้ทรัพยากร การผลิตพิจารณาในระดับเกษตรกร ผลจากการที่ราคาข้าวที่ขายได้ต่ำ เกษตรกรก็จะคำนึงถึงต้นทุนค่าเสียโอกาสในการใช้พื้นที่เพาะปลูก จึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ไปปลูกพืชชนิดอื่นหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า เช่นการขยายตัวของนากุ้งในพื้นที่ภาคกลาง การขยายตัวของเขตเมืองและที่อยู่อาศัยของโครงการบ้านจัดสรรต่างๆ ที่เข้าไปแทนที่พื้นที่เพาะปลูกข้าวที่มีความอุดมสมบูรณ์ในภาคกลาง ราคาข้าวที่ต่ำจะไม่จูงใจให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีใหม่เข้ามาเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวมากนัก ด้วยคำนึงว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม (Marginal Cost) ที่เสียไปในการปรับปรุงการผลิตสูงกว่าผลประโยชน์ส่วนเพิ่ม (Marginal Benefit) ที่จะได้รับ ในขณะที่ประเทศเวียดนามมีระบบเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยม (socialist-oriented market) ที่ใช้กลไกของรัฐ (State Mechanism) แทนกลไกราคา (Price Mechanism) ที่ Adam Smith บิดาวิชาเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า มือที่มองไม่เห็น (Invisible hand) มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าจะมีความพยายาม จากการประกาศการใช้แผนปฏิรูปทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า ดอยมอย (Doi Moi) ในปี 2529 มีการเปิดให้เป็นระบบตลาดมีความเสรีมากขึ้น แต่ในภาคเกษตรยังคงกำกับดูแลโดยส่วนกลางทั้งในเรื่องการตลาด การขายผลผลิต การขนส่ง การจัดหาปัจจัยการผลิต อาทิ พันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี เครื่องจักรกลทางการเกษตร รัฐบาลยังเข้าทำหน้าที่แทนเอกชนเป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรจึงอยู่ในฐานะผู้ได้รับการดูแลจากรัฐ เมื่อรัฐบาลมีเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ที่คิดค้นขึ้นผ่านสถาบันวิจัยต่างๆ ทั่วประเทศกว่า 19 แห่ง และในส่วนที่เอกชนวิจัยขึ้นมา เช่น ข้าว Hybrid พันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ปุ๋ยเคมีสูตรใหม่ๆ เป็นต้น จึงได้รับการส่งเสริมและการช่วยเหลือจากรัฐบาลโดยตรง ในรูปแบบเงินอุดหนุน (Subsidy) การให้สินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำแก่เอกชนผู้ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและแก่เกษตรกรผู้เพาะปลูก การถ่ายทอด

เทคโนโลยีการผลิต ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีไปใช้ในไร่นาจึงเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางกว่าของประเทศไทย

นอกจากนี้การผลิตของเกษตรกรเวียดนามไม่ได้สะท้อนต้นทุนค่าเสียโอกาสที่แท้จริง ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการโดยกลไกของรัฐ การตัดสินใจการผลิตจึงไม่ได้นำเอาภาคเศรษฐกิจอื่นนอกภาคเกษตรมาเปรียบเทียบเหมือนประเทศไทย และการที่เวียดนามถูกจัดลำดับของประเทศอยู่ในลำดับการพัฒนาที่ต่ำกว่าประเทศไทยจึงได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศ องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ(FAO) , International Rice Research Institution (IRRI) ในการจัดหาทุนและถ่ายทอดเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง

5) ความไม่สมบูรณ์ของสารสนเทศ(Imperfect Information)

แม้ว่าจะมีการผลิตโดยใช้กลไกตลาด แต่ก็ยังมีความล้มเหลวของตลาด (Market Failure) เกิดขึ้นอยู่เสมอ เกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอเพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจก่อนลงมือเพาะปลูก ขณะที่เกษตรกรรับรู้เพียงราคาซื้อขาย ณ ไร่นา ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกลไกตลาดว่าข้าวเปลือกที่เขายขายไปและราคาที่ปลายทางเมื่อถึงมือผู้บริโภค ราคาเป็นเท่าใด การลำดับขั้นหรือการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่ราคาสุดท้าย เป็นมูลค่าที่เกษตรกรผลิตได้เท่าใด มูลค่าเพิ่มทางการตลาดเมื่อผ่านการแปรรูปแล้วเป็นเท่าใด ใครเป็นผู้บริโภคข้าวที่เกษตรกรเพาะปลูก ข้าวเหล่านั้นส่งไปยังมุมไหนของโลกบ้าง ผู้บริโภคมีรสนิยมแบบใด มีความต้องการคุณภาพสินค้าระดับใด ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตในการเพาะปลูกข้าวที่เกษตรกรจะได้รับ หากเกษตรกรเหล่านี้มีความรอบรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและการบริหารจัดการด้านการตลาดอย่างสมบูรณ์ ย่อมเป็นการเพิ่มทางเลือกแก่เกษตรกรในการเข้าถึงความต้องการของผู้บริโภค ตลาดปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ แหล่งสินเชื่อที่ต้นทุนต่ำ

การขาดความสมบูรณ์ของสารสนเทศ ทำให้เสมือนหนึ่งว่าเกษตรกรไม่มีทางเลือก ในการเลือกใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตน ไม่มีทางเลือกในการแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ไม่มีทางเลือกในการหาตลาดขายผลผลิตที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า ด้วยความที่เกษตรกรเสียเปรียบที่ต้องมีต้นทุนธุรกรรม (Transaction Cost) ในการเข้าถึงสารสนเทศที่สูงกว่าพ่อค้าข้าวที่อยู่ในตลาดมานาน